

Nr 83.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om tillsyn över stiftelser; given Stockholms slott den 8 februari 1929.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om tillsyn över stiftelser.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Georg Bissmark.

Förslag
till
Lag
om tillsyn över stiftelser.

Härigenom förordnas som följer:

Inledande bestämmelser.

1 §.

Har någon anslagit egendom att såsom självständig förmögenhet fortvarande tjäna ett bestämt ändamål, skall den sålunda grundade stiftelsen anmälas hos Konungens befallningshavande i det län, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas.

2 §.

Anmälningssplikt äger ej rum beträffande:

- 1) stiftelse, vars styrelse utgöres av statsmyndighet eller vars räkenskaper äro föremål för granskning i riksräkenskapsverket;
- 2) stiftelse, som förvaltas av riddarhusdirektionen eller av akademi eller annan inrättning, för vilken Konungen fastställt stadgar;
- 3) stiftelse, som har av Konungen fastställda stadgar och enligt dem står under särskilt anordnad tillsyn;
- 4) stiftelse, anförtrodd åt ideell förening eller annat samfund;
- 5) stipendiestiftelse vid enskild undervisningsanstalt;
- 6) stiftelse till förmån för medlemmar av viss släkt eller vissa släkter;
- 7) stiftelse, vars förmögenhet ej överstiger femtusen kronor; och
- 8) stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn enligt denna lag.

3 §.

Har stiftelse tillförsäkrats rätt att erhålla egendomen redan under stiftarens livstid, åligger styrelsen, därest anmälan om stiftelsen ej tidigare skett, att göra sådan anmälan inom sex månader efter stiftarens död eller, om uppdrag att vara styrelse ej mottagits under hans livstid, inom sex månader från uppdragets mottagande.

Skall stiftelsen erhålla egendomen först efter stiftarens död, åligger den, som omhänderhar dödsboet, att om förordnandet ofördröjligen underrätta den

av stiftaren utsedda styrelsen eller den, som erhållit stiftarens uppdrag att utse styrelse. Har stiftaren ej förordnat om styrelse eller varder i sådant hänseende lämnat uppdrag ej mottaget, skall den, som har dödsboet om händer, ofördröjligen göra skriftlig anmälan därom hos Konungens befallningshavande i det län, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas; och tillkommer i ty fall Konungens befallningshavande att vidtaga åtgärd för att stiftelsen varder med styrelse försedd. Styrelsen åligger härefter att inom sex månader efter mottagande av uppdraget göra anmälan om stiftelsen.

Finnes vid utgången av ett kalenderår, att för stiftelse, som avses i 2 § under 7), förmögenheten ökats så, att den överstiger femtusen kronor, åligger det styrelsen, där icke på grund av här ovan meddelade bestämmelser anmälan om stiftelsen må ske vid en senare tidpunkt, att göra sådan anmälan inom sex månader efter årets utgång.

4 §.

Vid anmälan om stiftelse skola, i den mån så kan ske, fogas dels i bestyrkt avskrift stiftarens förordnande angående stiftelsen samt stadgar och övriga handlingar, som innefatta föreskrifter för denna, dels ock uppgift om storleken och beskaffenheten av stiftelsens förmögenhet.

Finnes för stiftelsen särskilt inrättad styrelse, skola tillika uppgivas fullständiga namn, nationalitet och hemvist för varje styrelseledamot, vilkens uppdrag ej är fäst vid viss befattning.

5 §.

Äskas Konungens befallningshavandes fastställelse å stadgar för stiftelse, har Konungens befallningshavande att meddela sådan fastställelse, så framt stiftelsens ändamål prövas icke vara stridande mot lag eller goda seder eller omöjligt att vinna och ej heller föreskrift, som stiftaren eljest fäst vid stiftelsen, finnes strida mot lag eller goda seder eller vara otillämplig eller otjänlig.

Stadgar skola angiva:

- 1) stiftelsens benämning, så avfattad, att stiftelsen därigenom tydligt skiljer sig från andra kända stiftelser;
- 2) stiftelsens ändamål samt, därest understöd eller förmån skall utgå från stiftelsen, de villkor, som härför skola gälla;
- 3) den ort, där styrelsen skall hava sitt säte;
- 4) huru stiftelsens angelägenheter skola handhavas;
- 5) huru revision skall ske; samt, då för stiftelsen finnes särskilt inrättad styrelse:
- 6) huru styrelsen skall vara sammansatt och ledamot av styrelsen utses, i fall ej ledamotskapet är fäst vid viss befattning.

6 §.

Styrelseledamöter, som genom att överträda denna lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter eller eljest uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskynda stiftelsen skada, svare för skadan, en för alla och alla för en.

7 §.

Gör styrelse eller ledamot av styrelse sig skyldig till missvård av stiftelsens angelägenheter, äger domstol, med iakttagande, där så ske kan, av de föreskrifter stiftaren må hava meddelat angående utseende av styrelse, att för den tid och i den omfattning, omständigheterna påkalla, förordna om annan förvaltning av stiftelsen.

Om tillsyn.

8 §.

Anmäld stiftelse skall stå under Konungens befallningshavandes tillsyn, där Konungens befallningshavande finner stiftelsen främja ett allmännyttigt ändamål. Konungens befallningshavande äge dock från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behöfvig.

För stiftelse, som står under tillsyn enligt denna lag, gälle vad här nedan i 9—18 §§ stadgas.

9 §.

Det tillkommer Konungens befallningshavande att övervaka, att stiftelses förvaltning handhaves i överensstämmelse med denna lag och de för stiftelsen gällande föreskrifter; och har Konungens befallningshavande jämväl att tillhandagå stiftelsen med erforderliga råd och upplysningar.

10 §.

Konungens befallningshavande åligger tillse, att för stiftelse finnes styrelse; och äger Konungens befallningshavande, där ledighet uppkommer i styrelse och omständigheterna det påkalla, uppdraga åt lämplig person att tjänstgöra såsom styrelseledamot, intill dess sådan varder i behörig ordning utsedd.

11 §.

Förvaltas stiftelse av särskilt inrättad styrelse och blir ledamotsplats, som ej är fästad vid viss befattning, ledig eller besatt med ny ledamot, skall styrelsen ofördröjligen göra skriftlig anmälan därom hos Konungens befallningshavande.

Finnes vid dödsfall, att den avlidne ensam var styrelse för stiftelse, och är uppdraget ej fästad vid viss befattning, åligger den, som har dödsboet om händer, att om förhållandet ofördröjligen göra skriftlig anmälan hos Konungens befallningshavande.

12 §.

Genom styrelsens försorg skall hållas en ordnad samling av alla stiftelsen rörande gåvobrev, testamenten och andra urkunder ävensom eljest beträffande

förvaltningen meddelade föreskrifter. Till denna samling skall föras ett efter tidsföljd ordnat register.

13 §.

Stiftelses penningar och värdepapper må ej sammanblandas med annan tillhöriga penningar eller värdepapper; dock må, där två eller flera stiftelser hava samma styrelse eller såsom styrelser hava olika myndigheter, vilka förvalta samma kommunala samfällighets medel, gemensam placering av stiftelsernas medel äga rum, i den mån hinder därför icke möter i de för stiftelserna gällande föreskrifter.

14 §.

Styrelsen åligger att föra räkenskaper över stiftelsens tillgångar och skulder samt inkomster och utgifter, årligen avsluta räkenskaperna samt inom tre månader efter räkenskapsårets slut till Konungens befallningshavande insända dels berättelse, huru stiftelsens ändamål blivit under året främjat, dels ock sammandrag av räkenskaperna enligt formulär, som Konungen fastställt.

15 §.

Konungens befallningshavande har att med ledning av de jämlikt 14 § insända handlingarna granska stiftelsens förvaltning. Vid granskningen bör huvudsakligen tillses, att stiftelsens medel icke dragas från ändamål, vartill de äro bestämda, och att förmögenheten är på nöjaktigt sätt placerad.

Finner Konungens befallningshavande vid granskningen ytterligare handlingar eller upplysningar rörande stiftelsens förvaltning erforderliga, äge Konungens befallningshavande infordra sådana från styrelsen.

Där omständigheterna sådant påkalla, äge Konungens befallningshavande jämväl hos styrelsen förrätta granskning av stiftelsens förvaltning, därvid stiftelsens räkenskaper, kassa, värdehandlingar, säkerhetshandlingar och protokoll skola av styrelsen hållas tillgängliga.

16 §.

Har styrelse fattat beslut, som står i strid med lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter, äge Konungens befallningshavande förbjuda verkställighet av beslutet eller, om sådan ägt rum, förelägga styrelsen att vidtaga rättelse. Konungens befallningshavande må ock eljest förelägga styrelsen att fullgöra vad den åligger.

17 §.

Konungens befallningshavande äge, där ej fråga är om föreskrift, vars överträdande är belagt med straff, utsätta vite vid meddelande av föreläggande eller förbud enligt denna lag samt fälla till sådant vite.

18 §.

Om utförande av talan, vartill enligt 6 eller 7 § fog må förefinnas, äge Konungens befallningshavande förordna, ändå att anmälan av sakägare icke gjorts.

Är talan av beskaffenhet, som i 7 § sägs, må Konungens befallningshavande, intill dess domstolen slutligen prövat saken eller annorlunda bestämt, förordna om annan förvaltning av stiftelsen i den omfattning, omständigheterna påkalla.

Särskilda bestämmelser.

19 §.

Försummar styrelseledamot eller den, som har dödsbo om händer, att fullgöra vad enligt 3 eller 11 § honom åligger, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

Förseelsen åtalas av allmän åklagare. Styrelseledamot åtalas vid allmän underrätt i den ort, där styrelsen har sitt säte, eller, om bestämmelse härutinnan icke är meddelad, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas. Åtal mot den, som har dödsbo om händer, väckes vid allmän underrätt i den ort, där den döde bodde.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras fulla gäldande, förvandlas de enligt allmänna strafflagen.

20 §.

Över beslut, som Konungens befallningshavande på grund av denna lag meddelar, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad. Förbud enligt 16 § så ock förordnande jämlikt 18 § andra stycket lände utan hinder av förd klagan till efterrättelse, där ej Konungen annorlunda förordnar.

21 §.

Över stiftelser, som anmäls enligt denna lag, skall hos Konungens befallningshavande föras förteckning.

22 §.

De i kungl. cirkulären den 24 april 1788, den 10 oktober 1806 och den 13 juli 1809 meddelade bestämmelser skola icke äga tillämpning å stiftelse, som står under tillsyn enligt denna lag.

23 §.

De närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1930. Den äger tillämpning jämväl å då bestående stiftelser; dock att, om stiftaren därförut avlidit, stiftelsen skall, vid ansvar som i 19 § sägs, anmälas före den 1 januari 1932.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 januari 1928.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyré:

»Gällande lagstiftning angående stiftelser är i hög grad torftig och ofullständig. Rörande stiftelsers rättsliga natur finnes icke något i lag stadgat, men en med styrelse försedd stiftelse läser dock alltid hava betraktats såsom ett självständigt rättssubjekt. Det huvudsakliga, lagstiftningen i ämnet innehåller, utgöres av — numera delvis föråldrade — administrativa bestämmelser rörande tillsyn å förvaltningen av vissa stiftelser.

Svensk lagstiftning ang. stiftelser.

Det äldsta av nu gällande stadganden i ämnet tillkom genom kungl. cirkuläret till konsistorierna den 24 april 1788. Däri föreskrevs, att enär alla till allmän nytta anslagna, vare sig av enskilda donerade eller eljest tillkomna medel borde redovisas, konsistorierna skulle för varje år upprätta räkning över de under deras vård stående stipendiemedel och alla andra till de högre eller lägre läroverkens understöd i varje stift anordnade inkomster, som av konsistorierna mottoges till förvaltande, och för vilka redogörelse icke förut påbjudits. Denna räkning — som borde utvisa till vem och mot vilken säkerhet penningarna vore mot ränta utlånade, de förändringar, som årligen kunde inträffa i sådant hänseende, huru stipendierna utdelats, samt huru räntorna och övriga inkomster blivit använda — skulle med därtill hörande verifikationer inom mars månads utgång nästföljande år avlämnas till Kungl. Maj:ts befallningshavande i den ort, där konsistoriet hade sitt säte, varefter Kungl. Maj:ts befallningshavande hade att ofördröjligen insända räkningen till kammarrevisionen (numera kammarrätten och riksräkenskapsverket) för granskning. — Därest mot sådana räkningar förekomme anmärkningar, vilka icke bleve av konsistorium nöjaktigt förklarade, ägde kammarrevisionen att genom sin advokatfiskal ställa det felaktiga konsistoriet till ansvar inför revisionen i den ordning, författningarna föreskreve om andra uppbördsmän.

Genom kungl. cirkulärbrevet den 10 oktober 1806 ålades konsistorierna vidare att i avseende å alla till förmån för akademier, gymnasier samt katedral- och trivialskolor gjorda enskilda stiftelser, vare sig de av testator blivit ställda

under konsistoriets vård eller icke, efter från vederbörande infordrad uppgift om de för dylika stiftelser föreskrivna dispositioner, med oavbruten uppmärksamhet tillse, huru verkställigheten av desamma handhades, samt anmana dem, åt vilka medlens disponerande vore anförtrott, att i enlighet med föreskriften i cirkuläret den 24 april 1788, ingiva årliga redogörelser till Kungl. Maj:ts befallningshavande för att sedan av dem insändas till kammarrätten och därstädes undergå vederbörlig revision. I anseende härtill anbefalldes det Kungl. Maj:ts befallningshavande att meddela konsistorierna all den ämbetshandräkning, som erfordrades för det avsedda ändamålets befrämjande. Beträffande andra fromma stiftelser föreskrevs i samma cirkulär, att emedan enligt kyrkoordningen allmän vård över fattiganstalter åläge biskoparna och konsistorierna, dessa skulle vara pliktiga att infordra upplysningar om alla sådana fromma stiftelser, som icke blivit ställda under särskild publik styrelse, samt behörigen tillse, att testators vilja noga uppfylldes. Därjämte skulle konsistorierna äga rätt att infordra redogörelse för medlen och själva förvaltningen. Om härvid något funnes vara försummat, som konsistorierna ej kunde rätta utan vederbörandes biträde, borde de, allt efter omständigheterna och sakens beskaffenhet, vända sig till Kungl. Maj:ts befallningshavande eller domstol, varvid Kungl. Maj:ts befallningshavande ägde förordna allmänt ombud till utförande av stiftelsens talan. Vad universiteten angick, meddelades universitetskanslern underrättelse om innehållet i detta cirkulär för de akademiska konsistoriernas förstärkning.

Genom kungl. cirkuläret den 13 juli 1809 anbefalldes konsistorierna att hos kammarkollegium uppgiva de stiftelser till undervisningsverken, som då funnes i varje stift, jämte de personer, som hade att för dem redovisa, ävensom att, när någon ny stiftelse av samma beskaffenhet upprättades, därom avgiva berättelse till nämnda kollegium.

Ytterligare bestämmelser i ämnet meddelades genom kungl. cirkuläret till domkapitlen den 17 september 1856 angående förändring i sättet för uppgörande av konsistoriernas och elementarläroverkens räkenskaper samt i stadgan för rikets allmänna läroverk den 1 november 1878. I 140 § av sistnämnda stadga föreskrevs, att donationsmedel till stipendier eller för annat ändamål skulle noggrant användas efter givarens föreskrift. För dylika medel, som stode under läroverkets omedelbara förvaltning, ansvarade och redogjorde rektor, där ej annorlunda vore särskilt föreskrivet. Nämnda bestämmelse har oförändrad upptagits i 226 § av nu gällande läroverksstadga den 18 februari 1905. I läroverksstadgan gives även föreskrifter beträffande räkenskapernas förande och revision.

På framställning av riksdagen om vidtagande av åtgärder i syfte, att riksdagens revisorer samt kammarrätten vid granskning av räkenskaper, i vilka inginge redogörelser för donationer och stiftelser, måtte äga tillgång till gällande föreskrifter och bestämmelser rörande dessa donationer och stiftelser, förordnade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 25 januari 1901, att vid avgivande första gången därefter av årsredogörelse för sådan donation eller stiftelse, vars räkenskaper vore föremål för granskning i kammarrätten och genom riksdagens

revisorer, vederbörande redogörare skulle till kammarrätten insända, tillika med redogörelsen, två exemplar, tryckta eller i bestyrkta avskrifter, av de rörande särskild donation eller stiftelse gällande urkunder, dock att av de urkunder, av vilka redan förut ett exemplar blivit till kammarrätten överlämnat, allenast ett exemplar borde ytterligare dit insändas, och skulle av de båda till kammarrätten inkomna exemplaren av urkunderna det ena av kammarrätten överlämnas till riksdagens bibliotek.

Enligt 31 § 18 mom. av instruktionen för landshövdingarna den 10 november 1855 ålåg det Kungl. Maj:ts befallningshavande att handhava den genom särskilda författningar och stadganden föreskrivna kontroll å förvaltning och redovisning av, bland annat, kyrkors, undervisningsverks och fromma stiftelsers tillhörigheter och inkomster. Något motsvarande stadgande återfinnes icke i den nu gällande landshövdinginstruktionen den 12 april 1918. I samband härmed kan framhållas, att enligt de senast fastställda formulären för Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser särskilda uppgifter skulle lämnas å fromma stiftelser, stipendiefonder, pensionsanstalter, icke registrerade sjukkassor, begravningskassor och därmed jämförliga inrättningar i länet. Länsstyrelsernas skyldighet att avgiva dylika berättelser har emellertid numera upphört.

Den kontroll, som utövas på grund av förberörda allmänna stadganden, lär i huvudsak icke sträcka sig längre än till de stiftelser för undervisningsändamål, vilka förvaltas av läroverkens kollegier samt stifts- och universitetskonsistorierna. Den allmänna tillsyn, som skulle åligga konsistorierna, har i saknad av särskilda anstalter för att göra densamma verksam icke kunnat motsvara vad därmed torde hava åsyftats, utan har i regel huvudsakligen inskränkt sig till att biskoparna i sammanhang med kyrkovisitationer plägat granska förvaltningen av de stiftelser, som omhänderhavas av församlingarnas prästerskap samt kyrko- och skolråd. Föreskriften i cirkuläret den 13 juli 1809 om ingivande till kammarkollegium av uppgift å vissa stiftelser skulle väl numera snarast innebära, att sådan uppgift borde insändas till riksräkenskapsverket. Stadgandet lär emellertid icke tillämpas.

Även några i lagstiftningen förekommande enstaka bestämmelser rörande stiftelser böra i detta sammanhang omnämnas. Sålunda föreskrives i 25 kap. 22 § strafflagen, att vad om statens ämbetsmän i sagda kapitel stadgas också skall gälla om, bland andra, dem, som äro satta att förvalta allmänna av Kungl. Maj:t stadfästade stiftelsers angelägenheter. I 11 kap. 15 § rättegångsbalken givas regler om, bland annat, delgivning av stämning med stiftelse, och i 10 § av kungl. förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsövning meddelas föreskrift, att främmande trosbekännares stiftelser icke må utan Konungens tillstånd förvärva och besitta fast egendom i riket.

Förslag till åtgärder i syfte att åstadkomma fullständigare och mera betryggande bestämmelser angående vården av och tillsynen å stiftelser hava gång efter annan blivit framställda.

*Tidigare
förslag till
bättre kon-
troll m. m.*

Sålunda föreslogs i en vid 1856—1858 års riksdag inom ridderskapet och adeln väckt motion, att rikets ständer måtte medgiva, att de *ad pios usus* stiftade kassor, som ville därav begagna sig, skulle få insätta sina fonder eller säkerhetsdokument i rikets ständers bank eller riksgäldskontor för att därstädes tillhandahållas motsvarande räntor. Motionen, som avstyrktes av vederbörande utskott, blev av ständerna avslagen.

Vid 1865—1866 års riksdag väcktes inom borgarståndet en motion, nr 129, om ändrade grunder för tillsynen å fromma stiftelser. I motionen föreslogs, att närmaste tillsynen över de till dylika stiftelser donerade medel skulle uppdragas åt vederbörande kommunalmyndigheter, vilka skulle hava att verkställa årliga revisioner över förvaltningen av desamma och därom till Kungl. Maj:ts befallningshavande avgiva berättelser för att insändas till kammarrätten. I enlighet med hemställan av vederbörande utskott beslöto samtliga ständer, att nämnda motion icke skulle föranleda någon rikets ständers åtgärd.

Frågan om skärpt kontroll över förvaltningen av medel, som donerats till allmänna ändamål, återkom därefter vid 1882 års riksdag på grund av en inom första kammaren väckt motion, nr 22, däri föreslogs, att riksdagen ville besluta ett tillägg till gällande kommunalförfattningar, innehållande bemyndigande för landstinget eller stadsfullmäktige att utse kommitterade, vilka skulle erhålla uppdrag att mottaga behöriga avskrifter av alla donationer till allmänna ändamål, såsom kommuners, fattigas, skolors och kyrkors gagn och bästa, att granska sättet, på vilket dessa medel förvaltades och användes, samt att därest någon avvikelse från nämnda föreskrifter skulle hava ägt rum, då anmäla sådant hos länsstyrelsen till laglig beivran. Motionen avstyrktes av lagutskottet i utlåtande nr 56 och blev av kamrarna avslagen.

Uti en inom andra kammaren vid 1885 års riksdag väckt motion, nr 85, föreslogs sedermera, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga den åtgärd, som kunde befinnas tjänlig till beredande av trygghet för att till välgörande eller allmännyttiga ändamål donerade eller testamenterade egendomar bleve förvaltade och använda i överensstämmelse med givarens förskrifter. Motionen hänvisades till behandling av andra kammarens tillfälliga utskott nr 3, som i utlåtande nr 11, efter att bland annat hava förklarat sig anse, att skärpt kontroll huvudsakligen påkallades för de till kyrkor och kommuner donerade fonder ävensom för de inrättningar, som vore grundade på enskild donation, hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga den åtgärd, som kunde befinnas tjänlig för utövande av nödig kontroll över förvaltningen av medel, som donerats eller testamenterats till allmänna ändamål, för så vitt de ej vore att hänföra till sådana donationer eller testamenten, som redan stode under statens kontroll. Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren. Sedan detta beslut delgivits första kammaren, remitterades ärendet till denna kammarens tillfälliga utskott nr 2, som i avgivet utlåtande, nr 12, hemställde, att kammaren måtte besluta i likhet med andra kammaren. Första kammaren avsåg emellertid utskottets förslag, och frågan hade alltså förfallit.

Den återkom emellertid vid 1897 års riksdag genom en inom första kamma-

ren väckt motion, nr 4, som föranledde en riksdagens skrivelse den 8 maj 1897, nr 82. I nämnda skrivelse framhölls, att det vore av stor vikt, att de betydliga gåvomedel, som anslagits för allmännyttiga ändamål, till understöd av fattiga, för barnavård och sjukvård, för utdelning av stipendier och pensioner m. m., omsorgsfullt förvaltades och användes för de avsedda syftemålen. En verksam kontroll härå från det allmännas sida syntes vara väl befogad. I nämnda avseende vore emellertid ganska illa beställt. Konsistorierna vore icke i stånd att, såsom sig borde, utöva uppsikt över fromma stiftelser, bland annat därför, att några allmänna föreskrifter, ägnade att bringa uppkomsten av nya stiftelser till konsistoriernas kännedom, icke blivit givna. Kungl. Maj:ts befallningshavande lämnade visserligen redogörelser för fromma stiftelser, men av enahanda skäl, som nyss nämnts, vore även dessa myndigheter urständssatta att öva en verksam och säker kontroll. Också lämnade de statistiska uppgifterna i fråga om tillförlitlighet i detta avseende mycket övrigt att önska. Huru bristfälliga de anordningar än vore, som vidtagits i syfte att bringa stiftelsernas tillvaro till vederbörande myndigheters kunskap, syntes det likväl i många fall vara ännu sämre sörjt i fråga om förvaltningen och redovisningen av en del av dessa stiftelsers medel. En mängd donationer handhades nämligen av korporationer eller enskilda inrättningar eller personer och i fråga om dylika stiftelser vore staten icke i tillfälle att öva en betryggande och tvivelsutan högst behövlig tillsyn. Efter att därpå, bland annat, hava erinrat om de gällande bestämmelserna i ämnet, framhöll riksdagen vidare, att dessa bestämmelser beredde vederbörande varken tillräcklig kännedom om befintliga stiftelser eller erforderliga krafter för utövande av den tillsyn, som funnes nödig. Därigenom hade möjliggjorts, att, såsom det stundom inträffat, donationer blivit använda för annat ändamål än det av donator tydligen avsedda, eller ännu svårare oegentligheter vid donationers förvaltning förekommit, så att till och med avbräck måst uppstå i den verksamhet, som med stiftelsen åsyftades. Riksdagen ansåge fördenskull, att i de fall, då fromma stiftelsers räkenskaper icke redan vore föremål för granskning av någon statens myndighet, tillsyn från statens sida över värden och förvaltningen av stiftelsens egendom vore av nöden. Denna tillsyn syntes dock icke böra i allmänhet utsträckas till en noggrann prövning av varje utgifts behörighet, utan inskränkas till en granskning av behållningens placering och huruvida avkomsten använts i donators syfte. Skrivelsen utmynnade i en anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana åtgärder, som kunde finnas nödiga för åstadkommande av kontroll över värden och förvaltningen av fromma stiftelser inom landet.

I anledning av berörda riksdagsskrivelse utarbetades inom ecklesiastikdepartementet ett förslag till lag angående tillsyn över vissa stiftelser, över vilket förslag yttranden avgavs av länsstyrelserna, konsistorierna m. fl. myndigheter. Efter det förslaget sedermera i vissa delar omarbetats, inhämtades över detsamma högsta domstolens utlåtande. Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 30 november 1900 av detta utlåtande anförde chefen för ecklesiastikdepartementet, att då högsta domstolen ansett, bland annat, att en lag avfattad enligt

det uppgjorda förslaget skulle komma att sakna erforderligt underlag i allmänna privaträttsliga stadganden, det syntes departementschefen nödvändigt, att, innan vidare åtgärder i föreliggande ärende vidtoges, bestämmelser i det av högsta domstolen angivna syfte utarbetades, något som, då dessa bestämmelser skulle erhålla civillags natur, fölle inom området för justitiedepartementets verksamhet. Departementschefen förklarade sig därför anse, att ärendet borde överlämnas till sistnämnda departement för utarbetande av förslag till dylika bestämmelser. Därtill funnes dåmera en ytterligare anledning i en av riksdagen den 10 maj 1899 avlåten, till justitiedepartementet överlämnad skrivelse, nr 101, däri riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, varigenom den rättsliga ställning, vilken kunde prövas bära tillkomma annan förening än sådan, som hade ekonomisk verksamhet till sin uppgift, måtte lämpligen regleras. I nämnda skrivelse hade riksdagen framhållit, att ungefär enahanda behov av klarhet, säkerhet och reda i rättsförhållandena, vilket i fråga om föreningar syntes riksdagen bära leda till lagstiftning i ämnet, jämväl kunde, åtminstone i viss mån, göra sig gällande för stiftelser. Ärendet överlämnades därefter till justitiedepartementet, och på dess föredragning tillsattes den 29 november 1901 en kommitté,¹ åt vilken uppdrogs att utarbeta förslag till lagbestämmelser dels angående den rättsliga ställning, som kunde prövas bära tillkomma annan förening än sådan, som hade ekonomisk verksamhet till sin uppgift, dels ock beträffande vården och förvaltningen av s. k. fromma stiftelser.

På grund av en anmärkning från riksdagens revisorer blev frågan om kontroll över stiftelser och donationer föremål för prövning även av 1901 års riksdag. I enlighet med förslag av statsutskottet i utlåtande, nr 39, avlät riksdagen en ny skrivelse i ämnet den 1 maj 1901, nr 64. Efter att hava omnämnt vissa förut meddelade föreskrifter till underlättande av en effektiv granskning av redogörelserna för de donationer och stiftelser, vilkas räkenskaper vore föremål för granskning i kammarrätten och genom riksdagens revisorer, framhöll riksdagen, att ett sådant syfte enligt riksdagens förmenande skulle ytterligare främjas, om i vederbörande räkenskaper alltid infördes anteckningar om dessa donationers och stiftelsers kapitaltillgångar. Riksdagen hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, vilka åtgärder borde vidtagas på det att kapitaltillgångarna för de donationer och stiftelser, angående vilka uppgifter meddelades i de kammarrättens och riksdagens revisorers granskning underkastade räkenskaperna, måtte, där så ske kunde, komma att i samma räkenskaper upptagas. Denna skrivelse blev, efter det statskontoret och kammarrätten avgivit gemensamt utlåtande över densamma, överlämnad till nyssnämnda kommitté.

Kommittén avgav den 21 december 1903 betänkande, innehållande, bland annat, förslag till lag om offentligen erkända stiftelser. Förslaget upptog i en första avdelning bestämmelser rörande stiftelsers privaträttsliga natur och

¹ Kommittén bestod av överståthållaren Robert Dickson, ordförande, samt professorn P. Fablbeck, dåvarande revisionssekreteraren numera presidenten Berndt Hasselrot, lektorn P. Waldenström och häradshövdingen A. Åkerman, med juris kandidaten, sedermera regeringsrådet Herman Falk såsom sekreterare.

vad därmed ägde samband. Nämnda bestämmelser gingo ut på fastställande av stiftelsebegreppet ävensom angivande av de förutsättningar, under vilka stiftelser skulle kunna erhålla självständig rättspersonlighet, och den ordning, i vilken dylik personlighet för dem skulle stå att vinna, samt åsyftade vidare en allmän reglering av den rättsliga ställning, som skulle tillkomma de stiftelser, vilka enligt förslaget erkändes såsom rättssubjekt. I en andra avdelning av förslaget framlades förslag till bestämmelser om tillsyn å vissa stiftelser, i avseende å vilka en särskild kontroll från det allmännas sida syntes påkallad och lämplig. — Över förslaget inhämtades utlåtanden av överståthållarämbetet och länsstyrelserna, av de ecklesiastiska konsistorierna, av kanslersämbetet för rikets universitet efter hörande av vederbörande akademiska konsistorier och lärarekollegier samt av justitiekanslersämbetet.

Vid 1909 års riksdag var förevarande ämne ånyo föremål för behandling. I en inom andra kammaren väckt motion, nr 89, hemställdes nämligen, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till anordnande av verksam kontroll över vården och förvaltningen av donationer och stiftelser, antingen dessa avsetts till allmännyttiga ändamål eller till enskilda personers eller företags bästa. Motionen remitterades till andra kammarens tillfälliga utskott, nr 2, som i sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande, nr 8, erinrade om framläggande av nyssnämnda kommittébetänkande och uttalade, att det med visshet kunde motses, att ett förslag i ämnet inom den närmaste framtiden komme att föreläggas riksdagen. Utskottet fann därför i frågans dåvarande läge ingen anledning till ingripande från riksdagens sida och hemställde förty att motionen icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd. Detta blev också kammarens beslut.

Vid 1913 års riksdag väcktes åter inom andra kammaren en motion, nr 53, i samma syfte. I enlighet med hemställan av lagutskottet i utlåtandet nr 6 anhöll riksdagen i skrivelse den 8 mars 1913, nr 22, att Kungl. Maj:t täcktes taga under förnyad omprövning frågan om anordnande av kontroll från statens sida över vården och förvaltningen av donerade medel och stiftelser samt för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser i ämnet. Uti nyssnämnda skrivelse anförde riksdagen, efter att hava erinrat om att dittills framkomna förslag till lagstiftning icke lett till något resultat, att det syntes ovedersägligt att, såsom i 1897 års riksdagsskrivelse framhållits, ett synnerligen stort behov föreläge att åstadkomma en bättre tillsyn över donationer och stiftelser. Antalet och omfånget av dylika ökades, såsom känt vore, väsentligt år efter år. Rörande ett stort antal av dem kunde med all säkerhet sägas, att det icke vore tillfredsställande sörjt för tillsynen om deras förvaltning och användning för de avsedda syftemålen. De mer eller mindre allmänna föreskrifter, som därom funnes, vore alldeles otillräckliga eller otidsenliga och saknade därför snart sagt all betydelse. Med hänsyn därtill och till det läge, vari frågan kommit, syntes riksdagen skäl föreligga, att densamma ånyo till behandling upptoges.

I anledning av nämnda skrivelse tillkallade chefen för justitiedepartementet jämlikt nådigt bemyndigande den 4 februari 1915 en särskild sakkunnig¹ för

¹ Hovrättsrådet Gustav Olin.

att inom departementet biträda vid fortsatt behandling av frågan om lagstiftning rörande stiftelser. Till fullgörande av uppdraget omarbetade den sakkunnige efter förnyad utredning av nämnda lagstiftningsfråga det förut omnämnda förslaget den 21 december 1903. Då det under arbetets förtgång befanns önskvärt att äga tillgång till nyare uppgifter angående stiftelser än de dittills offentliggjorda, anmodade departementschefen statistiska centralbyrån att slutföra bearbetningen av insamlade uppgifter om stiftelser. Den 29 juni 1917 avlämnade centralbyrån berättelse rörande de vid 1910 års slut i riket befintliga stiftelserna. På grund av att den sakkunnige varit sysselsatt med annat offentligt uppdrag, kom utredningsarbetet sedan år 1917 att fullständigt vila. Vid den i november 1922 företagna begränsningen av åtskilliga utredningar genom kommittéer och sakkunniga förklarades, i samband med att den sakkunnige avlämnade ett av honom på grundval av 1903 års förslag utarbetat förslag till lag om offentligen erkända stiftelser, ifrågavarande sakkunniguppdrag avslutat.

Nämnda förslag med någon inom departementet företagen jämkning benämnes i det följande 'utkastet' och finnes såsom bilaga B fogat vid detta protokoll.

Vid 1923 års riksdag yrkades i en inom första kammaren väckt motion, nr 19, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla önskvärdheten av att det påbörjade utredningsarbetet beträffande frågan om lagstiftning rörande donerade medel och stiftelser snarast möjligt måtte avslutas samt hemställa, att förslag i ämnet måtte, om möjligt nästkommande år, föreläggas riksdagen. I utlåtande, nr 16, över nämnda motion redogjorde första lagutskottet till en början under hänvisning till statistiska centralbyråns förutnämnda berättelse rörande de vid 1910 års slut i riket befintliga stiftelser, för stiftelseväsendets utveckling inom landet. Utskottet anförde därefter, att det givetvis, med hänsyn icke minst till de synnerligen betydande egendomsvärden, som vore anslagna till stiftelserna, vore ett statsintresse av vikt, att stiftelserna och deras ställning gjordes till föremål för rättslig reglering. Visserligen ansåges i allmänhet en med stadgar och styrelse försedd stiftelse kunna förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt inför domstol eller annan myndighet söka, kära och svara, men stadgande härom återfunnes icke i lag. Såsom förut antytts, saknades i vår rätt positiva bestämmelser rörande såväl själva stiftelsebegreppet som de förutsättningar och den form, under vilka stiftelse kunde förvärva rättssubjektivitet. Att avsaknaden av dylika föreskrifter vore ägnad att skapa osäkerhet och vacklande rättstillämpning vore uppenbart. Än större praktiska olägenheter vållades av bristen på bestämmelser rörande stiftelsers förvaltning, ändring av för stiftelse gällande stadgar m. m. Frånvaron av lagbestämmelser på detta område bleve givetvis allt mera kännbar, i den mån stiftelserna tilltog i antal och omfattning. Bestämmelser, ägnade att skapa klarhet, säkerhet och reda i stiftelsernas rättsförhållanden vore därför enligt utskottets mening erforderliga. Dylika bestämmelser utgjorde även en nödvändig förutsättning för en förbättrad tillsyn från det allmännas sida å värden och förvaltningen av donationer och stiftelser. Att en dylik tillsyn, mera effektiv än den kontroll, som skapats genom förut berörda, delvis föräld-

rade, delvis upphävda administrativa bestämmelser, vore i hög grad av behovet påkallad, syntes vara allmänt erkänt. Däröfver vittnade, bland annat, den lämnade redogörelsen för frågans tidigare behandling. Något skäl att frånträda den av riksdagen vid flera tillfällen uttalade meningen rörande behovet av lagstiftning på detta viktiga rättsområde syntes utskottet icke föreligga. Utskottet delade sålunda motionärens uppfattning, att ifrågavarande lagstiftningsarbete snarast borde upptagas. För uppnående av nämnda syfte syntes dock för närvarande någon åtgärd från riksdagens sida icke vara erforderlig. Förbemälde, jämlikt bemyndigande den 4 februari 1915 tillkallade sakkunnige hade till fullgörande av sitt uppdrag utarbetat och till chefen för justitiedepartementet avlämnat ett utkast till lag om offentligen erkända stiftelser. Enligt vad utskottet inhämtat komme nämnda på grundval av 1903 års förslag utarbetade utkast, som innehölle en fullständig reglering av hithörande frågor, snarast möjligt att göras till föremål för behandling inom departementet för att därefter föreläggas riksdagen. Då anledning alltså föreläge till antagande, att frågan inom den närmaste tiden komme att underställas riksdagens prövning, funne utskottet något ytterligare uttalande från riksdagen sida härutinnan icke påkallat. På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen biföll vad utskottet sålunda hemställt.

Vid 1926 års riksdag yrkades i en inom första kammaren väckt motion, nr 140, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande obligatorisk kontroll över förvaltningen av medel, som bortgivits, testamenterats, donerats el. dyl. till bildande av eller utökning av fonder, stiftelser eller eljest för visst ändamål anslagits. I enlighet med hemställan av första lagutskottet i utlåtande nr 11 anhöll riksdagen i skrivelse den 9 mars 1926, nr 77, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning taga under övervägande frågan om lagstiftning rörande donerade medel och stiftelser samt om möjligt till 1927 års riksdag framlägga förslag i detta ämne.

Slutligen yrkades i en vid 1927 års riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 74, bland annat, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta allsidigt utreda frågan om tillsyn från statens sida över vården och förvaltningen av donerade medel och stiftelser. Andra kammarens femte tillfälliga utskott hemställde i utlåtande nr 1, att då frågan redan låge under Kungl. Maj:ts prövning, motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda. Denna hemställan blev av kammaren bifallen.

Den förmögenhet, som i vårt land äges av stiftelser, uppgår till betydande belopp. Till belysande härav må anföras följande uppgifter, hämtade från förenämnda av statistiska centralbyrån år 1917 lämnade utredning rörande de vid 1910 års slut i riket befintliga stiftelser. Antalet dylika stiftelser, deras sammanlagda nettoförmögenhet samt från dem utdelade belopp utgjorde enligt följande gruppering:

*Stiftelse-
väsendets
omfattning.*

G r u p p	Antal	Förmögenhet	Utdelade belopp
Stiftelser för fattigvård, pauvres hontoux och liknande ändamål	3,803	49,606,838	1,756,911
Stiftelser för barnvård och barnundervisning	3,368	56,026,433	2,915,496
Stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning, vetenskaplig forskning m. m.	2,428	92,844,426	2,778,607
Stiftelser för sjukvård	689	36,721,540	2,095,847
Pensionsfonder utan avgifter av delägare	839	40,708,462	2,060,498
Andra stiftelser	1,502	53,621,494	1,270,471
	12,629	329,529,193	12,877,830

Nämnda stiftelsers fördelning efter förmögenhet gestaltade sig på följande sätt:

Förmögenhet, kronor	Antal stiftelser		Sammanlagd förmögenhet, 1,000-tal kronor	
	Antal	I % av samtliga	Förmögenhet	I % av samtliga stiftelse-tillgångar
Högst 1,000	4,034	32.0	2,065	0.63
1,001— 2,500	2,566	20.3	4,194	1.27
2,501— 5,000	1,796	14.2	6,744	2.05
5,001— 10,000	1,477	11.7	10,780	3.27
10,001— 50,000	1,911	15.1	42,133	12.79
50,001— 100,000	362	2.9	25,368	7.70
100,001— 500,000	400	3.2	84,634	25.68
500,001—1,000,000	44	0.3	29,871	9.06
Över 1,000,000	39	0.3	123,740	37.55
Summa	12,629	100.0	329,529	100.0

Av ifrågavarande stiftelser förvaltades 2 355 med en sammanlagd förmögenhet av i runt tal 47 mill. kronor av statens myndigheter, verk och inrättningar. Av dessa stiftelser förvaltades 875 av de allmänna läroverken, 543 av universiteten och därmed jämförliga högre undervisningsanstalter samt 596 av eklestastiska styrelser och prästerskapet. Under förvaltning av kommunala myndigheter, verk och inrättningar stodo 7 552 stiftelser, eller så gott som $\frac{3}{5}$ av hela stiftelseantalet, med en sammanlagd förmögenhet av i runt tal 72 mill. kronor. Av återstående 2 722 stiftelser förvaltades 680 av styrelser, som helt eller delvis utgjordes av organ för staten eller kommunerna. Bland övriga förvaltare befunnos akademier med 134 och riddarhusdirektionen med 111 stiftelser. Föreningar av olika slag utgjorde styrelse för 497, främmande trosbekännares församlingar för 54, enskilda undervisningsanstalter för 82, pensionsanstalter, sjukkassor o. d. inrättningar för 116 och aktiebolag, affärsfirmor m. m. för 64 stiftelser. För 65 av de återstående stiftelserna var förvaltningen bunden vid ett visst fideikommiss eller en viss egendom, under det att 19 förvaltades av enskilda namngivna personer.

Dessa uppgifter om stiftelsernas antal och förmögenhet kunna tydligen ej göra anspråk på att vara fullt uttömmande och i allo korrekta. Dels kan det ofta vara förenat med svårigheter att avgöra, vad som är att hänföra till stiftelse, dels kunna stiftelser förekomma, om vilka kännedom saknats, då någon registreringsskyldighet eller annan anmälningsskyldighet ej finnes stadgad, och dels kan det visa sig svårt att i olika fall avgöra, vad som bör förstås med nettoförmögenhet. Emellertid torde vara uppenbart, att sedan 1910 såväl antalet stiftelser som värdet av dem tillhörig egendom avsevärt ökats. Särskilt under krigsårens högkonjunktur torde ett stort antal stiftelser med betydande förmögenhet hava tillkommit.

Med hänsyn till den långa tid, som förflutit sedan vederbörande ämbetsmyndigheter yttrat sig över 1903 års kommittéförslag, och då det syntts vara av vikt att erhålla kännedom, huruvida erfarenheten kunde hava givit anledning till nya synpunkter på ämnet, hava jämväl över utkastet infordrats utlåtanden dels från de tidigare hörda myndigheterna, dels ock från kammarkollegium, statskontoret, socialstyrelsen, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen samt Stockholms stads drätsel-nämnd. De inkomna yttrandena får jag tillfälle att i det följande närmare omnämna.

Remisser.

I anledning av erinringar, som framstälts i nämnda yttranden, har utkastet överarbetats inom justitiedepartementet. Detta nya förslag, som jag i det följande benämner departementsförslaget, är såsom bilaga A. fogat vid detta protokoll.

Innan jag övergår till en redogörelse för departementsförslaget anhåller jag få något beröra behovet av en lagstiftning i ämnet och de betänkligheter, som av vissa myndigheter anförts gent emot en dylik lagstiftning.

Att tillsyn i viss omfattning anordnas över stiftelser är tvivelsutan befogat och ändamålsenligt samt utgör, såsom av det tidigare anförda framgår, ett länge närt önskemål. Då stiftelserna äga bestånd långt efter det att stiftarna och de, som närmast äro intresserade av att förverkliga dessas vilja, upphört att finnas till, kunna stiftelserna i högre grad än de rättsbildningar, som i en krets av medlemmar äga ett städse befintligt personligt underlag, löpa fara att på grund av glömska eller likgiltighet eller av annan anledning i tidernas längd dragas vid sidan av vad med dem är åsyftat. Antingen kunna de komma att tjäna andra ändamål än stiftarna bestämt, eller ock försvinna de, såsom icke sällan torde hända, i förtid såsom självständiga rättssubjekt, därigenom att deras medel uppgå i annan egendom. För stiftarna liksom för dem, som enligt deras vilja skola åtnjuta förmån av stiftelserna, är det därför av stor vikt att genom tillsyn från det allmännas sida stiftelsernas bestånd tryggas och de syften, stiftarna angivit, upprätthållas. Uppenbart är, att, i den mån stiftelserna äga ett allmännyttigt ändamål, även staten här har intressen att bevaka.

Behovet av en lagstiftning.

En offentlig kontroll över stiftelseväsendet förutsätter tydligen, att själva stiftelsebegreppet äger nödig klarhet och fasthet. För ändamålet kräves ock en

reglering av de organ, som äga utöva den med stiftelsens verksamhet följande förvaltningsbefogenheten, och av ansvarigheten för de medel, vilkas rätta handhavande genom den offentliga kontrollen göres till föremål för det allmännas omvårdnad.

Behovet av en statlig kontroll över stiftelseväsendet vitsordas allmänt av de hörda myndigheterna. Jag tillåter mig att anföra följande ur det utlåtande, som avgivits av *socialstyrelsen*:

'Under de år, för vilka offentliga uppgifter meddelats rörande stiftelser i Sverige, har stiftelseväsendet i landet företett en stark och ständig tillväxt. Så hava stiftelsernas antal beräknats år 1880 till 3,700, år 1885 till 4,615, år 1890 till 5,870, år 1895 till 7,315, år 1900 till 8,615, år 1905 till 10,041 och år 1910 — vilket är det sista år, för vilket officiella uppgifter angående stiftelser i Sverige föreligga — till 12,629. Värdet av till stiftelserna anslagen egendom med avdrag för därå vilande skulder uppgavs vid 1910 års slut utgöra 329,529,193 kronor. — Det finnes anledning antaga, att även efter sistnämnda år stiftelsernas både antal och förmögenhet vuxit högst betydligt. Särskilt lärer högkonjunkturen under krigsåren hava lämnat märkbara spår efter sig i sagda hänseende. Så skulle enligt en i social handbok, utgiven år 1925, förekommande uppgift de kontanta donationerna för årtiondet 1915—24 hava uppgått till ett totalbelopp av icke mindre än 256,422,000 kronor. Man torde också enligt samma källa kunna uppskatta den nuvarande stiftelseförmögenheten i vårt land till bortåt 500 miljoner kronor. — Sedan länge har behov av en mer effektiv lagstiftning rörande stiftelser gjort sig gällande och det är givet, att detta behov vuxit med stiftelseväsendets utveckling. Den nu gällande lagstiftningen i ämnet utgöres av vissa — numera delvis föråldrade — administrativa bestämmelser rörande tillsyn å förvaltningen av en del stiftelser. — Stiftelsernas rättsliga natur är icke på något sätt lagligt reglerad, men en med styrelse försedd stiftelse lärer dock i regel hava ansetts kunna förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt inför domstol eller annan myndighet söka, kära och svara. Som det nu är, avgöres det dock av myndighet i varje särskilt fall, då fråga därom föreligger till prövning, huruvida en stiftelse må anses såsom ett självständigt rättssubjekt eller ej. Det är givet, att en dylik anordning icke är tillfredsställande, utan stiftelser böra i likhet med andra av staten godtagna rättsbildningar under vissa förutsättningar tillerkännas otvetydig rättskapacitet. — I egenskap av tillsynsmyndighet över såväl understödsföreningar som sjukkassor har styrelsen vunnit en viss erfarenhet av behovet av lagstiftning i ämnet. För att ernå den tryggade ställning, en registrering medför ha gång efter annan hos styrelsen gjorts försök att få stiftelser ansedda såsom understödsföreningar, i regel pensionskassor, varigenom rättskapacitet för dem skulle vinnas enligt lagen om understödsföreningar den 29 juni 1912 och stiftelserna därjämte ställas under den av lagen föreskrivna tillsynen från det offentligas sida. I sådana fall, där stiftelsen till sin natur stått en dylik förening nära, ha även stundom vederbörande ombildat stiftelsen till en förening enligt understödsföreningslagen.'

Emellertid hava från vissa håll betänkligheter anförts mot en lagstiftning i ämnet. Härvid har särskilt framhållits, att stiftelsers inordnande under lagbestämda former skulle kunna verka avhållande på eventuella donatorer. En statlig tillsyn över stiftelserna komme vidare att öka besväret och ansvaret för deras styrelser. Och då nämnda styrelser i allmänhet vore oavlönade, kunde befaras, att det skulle bliva svårt att finna lämpliga personer, villiga att åtaga

sig ledamotskap i styrelserna. Slutligen skulle en statlig reglering av stiftelseväsendet icke kunna undgå att betydligt öka arbetsbördan hos de myndigheter, vilka finge sig anförtrott att öva tillsyn över stiftelserna, och härigenom komma avsevärda kostnader att åsamkas statsverket.

I sistberörda hänseende anför *generaldirektören och chefen för riksräkenskapsverket* i ett vid nämnda verks utlåtande fogat särskilt yttrande:

'För min del anser jag väl syftet med det remitterade förslaget vara beaktansvärt. Jag kan likväl icke tillstyrka förslaget ens i den modifierade form, som ämbetsverket förordat. Sedan flera år har pågått ett i olika former bedrivet arbete för nedbringande av statens förvaltningskostnader. En lagstiftning i anslutning till det föreliggande förslaget skulle ofelbart medföra ökat arbete för förvaltningspersonalen och därigenom även ökade kostnader, varthelst än registrering och kontroll förläggas. Då jag icke kan finna, att så tvingande omständigheter föreligga, att man utan ens någon kostnadsberäkning bör skrida till lagstiftning i ämnet, anser jag, att ämbetsverket bort — även oavsett de brister, vilka i såväl reellt som formellt avseende vidlåda förslaget — avstyrka detsamma upphöjande till lag.'

Att en reglering av stiftelseväsendet måste medföra en viss bundenhet vid utövandet av stiftelseförvaltningen lär icke kunna undvikas. Vid en lagstiftning i ämnet måste tydligen tillses, att denna bundenhet blir så litet besvärande och tryckande som möjligt. Att, såsom stundom uttalats, överhuvud lagbestämmelser i syfte att åvägabringa en offentlig kontroll skulle vara av beskaffenhet att kunna verka avhållande på eventuella donatorer, synes mig icke böra antagas. Det måste ligga i dessas eget intresse, att en effektiv tillsyn över stiftelserna tillskapas, då en sådan bjuder trygghet för stiftelsernas framtida bestånd. Tydligen bör vid lagstiftningens utformande skälig hänsyn ägnas stiftarens egen ställning till spörsmålet om kontrollens anordnande; föreligger klart uttryck för hans vilja, att stiftelsen icke skall stå under offentlig tillsyn, synes kravet på sådan kunna eftergivnas. Någon större betydelse kan enligt min uppfattning ej heller tillmätas de någon gång uttalade farhågorna för att den offentliga kontrollen komme att medföra alltför stora kostnader. Att dessa skulle kunna nå en sådan höjd, att hänsyn till dem skulle omöjliggöra offentlig tillsyn, torde ej behöva befaras. En utredning härutinnan, som jag låtit verkställa, styrker mig i denna min uppfattning. I ett följande sammanhang skall jag återkomma såväl till denna utredning som till frågan, huruvida kostnaderna böra stanna å statsverket eller gäldas av stiftelserna själva.

Jag övergår nu till departementsförslaget och skall därvid till en början redogöra för de allmänna synpunkter, som ligga till grund för detsamma. Denna redogörelse ansluter sig nära till den allmänna motivering, kommittén på sin tid avgivit för sitt förslag.

Huvudsyftet med den lagstiftning i ämnet, varom riksdagen vid olika tillfällen hemställt, torde vara anordnandet av en statlig kontroll över stiftelseväsendet. Rörande omfattningen av en dylik kontroll kunna olika meningar råda. Enligt kommittéförslaget skulle kontrollen principiellt omfatta allenast stiftelser för allmännyttigt ändamål. I vissa av de utlåtanden, som avgivits

*Lagens
omfattning.*

i ärendet, har emellertid hävdats, att kontrollen borde avse alla stiftelser. Enligt min uppfattning bör den statliga kontrollen ej sträckas längre än till stiftelser för allmännyttigt ändamål. Även om det ur det allmännas synpunkt icke kan vara likgiltigt, om enskilda stiftelser upprätthållas och vårdas i enlighet med stiftarens vilja, föreligger dock knappast tillräcklig grund för att det allmänna i fråga om dessa stiftelser skulle åtaga sig de förpliktelser, som äro förbundna med den offentliga kontrollen.

Med den uppfattning jag sålunda hyser rörande den statliga kontrollens omfattning och då, såsom nyss nämnts, huvudsyftet med en lagstiftning i ämnet torde vara en dylik kontrollens anordnande, har jag ansett lagen böra omfatta allenast stiftelser för allmännyttigt ändamål.

Mot en dylik begränsning av lagens omfattning skulle möjligen kunna invändas, att begreppet allmännyttigt ändamål är i viss mån svävande. Att så är fallet, kan visserligen icke helt förnekas. Enligt min uppfattning har dock under lång tids rättstillämpning begreppet vunnit sådan stadga, att det icke bör möta någon större svårighet att i de särskilda fallen avgöra vad därunder bör inbegripas.

*Stiftelse-
begreppets
omfattning.*

Om någon önskar anslå egendom för tillgodoseende av ett permanent ändamål, kan detta ske därigenom, att han överlämnar egendomen till ett redan bestående rättssubjekt av varaktig existens för att detsamma skall använda egendomen för det angivna ändamålet. Härigenom vinnes emellertid icke utan vidare säkerhet för att det avsedda syftet verkligen vinnes. Ingår den överlämnade egendomen i mottagarens förmögenhet, kan den nämligen bliva tagen i anspråk för andra mottagarens åvilande förbindelser. För att syftets vinnande skall vara säkerställt fordras, att den egendom, som därtill anslås, erhåller en rättsligt skyddad ställning. Detta behov tillgodoses därigenom, att det särskilda ändamålet kommer att uppbäras av ett nytt rättssubjekt, en stiftelse, som blir ägare av egendomen och har till uppgift att fullfölja den avsedda verksamheten.

Har för främjande av ett permanent ändamål egendom överlämnats till en bestående juridisk person, kan stundom vara tveksamt, huruvida donator avsett att upprätta en stiftelse med den juridiska personen såsom förvaltningsorgan eller huruvida han haft för avsikt att giva egendomen åt den juridiska personen för att denna skall använda egendomen för det angivna ändamålet. Då ju här är fråga om ett permanent ändamål, och stiftelseinstitutet tillkommit för att giva egendomen den rättsligt skyddade ställning, som kräves för att ett dylikt ändamåls tillgodoseende skall vara säkerställt, torde i regel böra presumeras, att donator avsett att upprätta en stiftelse. Dock kunna förhållandena vara sådana, att motsatsen bör antagas. Har sålunda egendomen överlämnats till en redan bestående stiftelse eller förening och ligger det vid donationen angivna ändamålet inom det för nämnda stiftelse eller förening bestämda ändamålet eller sammanfaller med detta, lär det, om icke annorlunda uttryckligen uttalats, böra presumeras, att donator med sin donation avsett allenast att öka den redan bestående stiftelsens eller föreningens förmögenhet.

Det skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke den statliga kontroll, som föreslås för stiftelser, borde utsträckas till donationer, vilka icke hava den rättsligt skyddade ställning, som tillkommer stiftelser. En dylik anordning torde emellertid icke vara möjlig, då den donerade egendomen här icke är rättsligen avskild från mottagarens förmögenhet.

Enligt såväl kommittéförslaget som utkastet skulle stiftelse erhålla rättssubjektivitet först därigenom, att stiftelsen bleve offentligt erkänd. Dylikt erkännande skulle enligt förslagen vinnas därigenom, att stadgar för stiftelsen stadfästes av Kungl. Maj:t eller Konungens befallningshavande eller ock därigenom, att statens verk eller inrättning erhöle lov att vara styrelse för stiftelsen.

*Stiftelses
rättsperson-
lighet.*

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i sitt utlåtande över utkastet uttalat den uppfattningen, att den föreslagna proceduren för vinnande av rättssubjektivitet för vissa fall vore alltför omständlig. Länsstyrelsen anför:

Utgångspunkten för det föreliggande lagstiftningsarbetet torde hava varit den allmänna uppfattningen, att stiftelser med deras betydande kapital och icke sällan ur allmän synpunkt viktiga syfte behöva ställas under tillsyn, så att deras förmögenhet blir bevarad för framtiden och ej heller drages till andra ändamål än stiftaren avsett. Det har emellertid ansetts nödigt, att såsom grundläggande för en tillsynslagstiftning införa vissa privaträttsliga bestämmelser angående de i lagförslaget avsedda stiftelsernas rättssubjektivitet m. m. samt att använda vissa administrativa åtgärder vid rättssubjektets konstituerande. Denna lagstiftning har, antagligen i systematiskt intresse, utsträckts till jämväl sådana slag av stiftelser, för vilka någon skärpt tillsyn icke föreslagits. Det synes dock kunna ifrågasättas, om lagförslaget härmed medför någon verklig vinst. Även beträffande vissa andra stiftelser synes det möjligt, att med ett mindre omständligt förfarande åstadkomma erforderligt resultat. — I förstnämnda avseende åsyftas de fall, då stiftelse av stiftaren anförtrötts till handhavande av något statens verk eller inrättning. Beträffande denna grupp synes lagstiftningens praktiska innebörd allenast vara den, att statsverket skulle tillförbindas att ansvara för stiftelsens medel. Nuvarande kontroll över medlens bibehållande har däremot ansetts tillräcklig, och någon ny tillsyn däröver att stiftarens avsikt efterleves medför förslaget ej heller. Dessa begränsningar torde också få anses befogade. Beträffande ansvarigheten förefaller det dock, som om donatorn knappast kunde begära bättre säkerhet för stiftelseförmögenheten än den staten själv äger, samt att det således icke är behöfligt att låta statsverket drabbas av ansvar annat än efter allmänna rättsgrunder. Om man stannar härvid, synes den nya lagstiftningen icke medföra någon annan effekt än vad som kan åstadkommas med gällande lagstiftning. Det torde t. ex. redan nu vara klart, att ett statsuniversitet äger talerätt för de till universitetet donerade stipendiefonderna. Men då förefaller också det administrativa förfarandet att genom ett särskilt Kungl. Maj:ts beslut konstituera stiftelsen såsom ett rättssubjekt snarast såsom en apparat, konstruerad för att på ett formellt tillfredsställande sätt genomföra den teoretiska utgångspunkten, bildandet av särskilda rättssubjekt av alla de av lagförslaget omfattade stiftelserna. Å andra sidan måste det föreslagna förfarandet komma att draga med sig åtskillig omgång för såväl donatorer eller boutredare som mottagare och myndigheter. Bestämmelser angående ett särskilt administrativt förfarande med avseende å stiftelser, som överlämnats åt statsmyndighets förvaltning, synas således kunna undvaras. Att, oberoende därav, myndigheter i vissa

fall komma att inhämta Eders Kungl. Maj:ts tillstånd att övertaga förvaltningen lärer vara självfallet. Det statistiska intresset kan tillgodoses genom de förvaltande myndigheterna. — Vad härefter angår stiftelser, som överlämnas till kommunal förvaltningsmyndighet, medför förslaget en obetingad praktisk vinst i den ökade kontrollen, men det förefaller, som om denna skulle kunna åstadkommas utan att stadgar i varje fall behöva fastställas av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande. Redan nu lärer väl kommunal förvaltningsmyndighet, som genom en särskild urkund fått förvaltningen av en donation åt sig anförtrodd, anses behörig att föra talan för densamma, och ur denna synpunkt skulle således det föreslagna förfarandet för att konstituera rättssubjektet kunna anses onödigt. Då lagförslaget med rätta eftersträvar att upphålla stiftarens vilja ifråga om stiftelsens ändamål oförkränkt, synes det ej heller vara utan sina betänkligheter att göra stiftelseurkundens ändamålsbestämmelser till föremål för administrativa tolkningar och tillägg, vilket väl säkerligen kommer att ske enligt förslagets 6 § 3 stycket punkt 2:o), utan att detta torde vara nödvändigt för kontrollens utövning. Stadgeförfarandet kommer också att bli tämligen besvärligt för både myndigheter och de kommunala organen. Hos dessa sistnämnda är ett dylikt rent formellt arbete ägnat att minska intresset för övertagandet och det praktiska handhavandet av stiftelser. Ur samma synpunkt som beträffande statens ansvarighet synes den föreslagna speciella ansvarigheten för stiftelsemedel vara onödig även beträffande stiftelser under kommunal förvaltning. Till äventyrs kan en dylik ansvarighet i någon mån verka avskräckande på kommunerna. Såvitt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kan finna, bör man därför i dessa fall nöja sig med ett anmälnings- och registreringsförfarande. Att detta skulle resultera i avvisande på grund av formella brister i stiftelseurkund eller anmälningskrift, torde ingalunda behöva befaras. Tvärtom komma dylika brister säkerligen, såsom vanligt i Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes praxis, att i möjligaste mån lappas ihop underhand.

Med statens och de kommunala myndigheterna torde vidare kunna likställas vissa andra institutioner, som själva ha tillräckligt fast organisation och permanent karaktär. Sådana äro t. ex. de fria högskolorna, Svenska Röda Korset, vissa religiösa eller välgörande inrättningar. Den lämpliga gränsen synes här vara att institutionen äger i lag eller författning eller av Eders Kungl. Maj:ts reglerade stadgar. Även med avseende å dessa synes ett anmälnings- och registreringsförfarande vara tillräckligt.

Härmed skulle lagstiftningen beträffande de ojämförligt största och viktigaste delarna av stiftelserna bli väsentligt förenklade.

Beträffande återstående fall, då stiftelsens förvaltning överlämnats åt en eller flera enskilda personer eller annan institution än någon av de i det föregående behandlade, torde det vara nödvändigt, för att stiftelsen skall erhålla tillräcklig fasthet från början, att stadgar fastställas för densamma. Detta kommer framför allt att gälla de egentliga nybildningarna, stiftelser för nya ändamål eller i nya former.'

Socialstyrelsen anför:

'Beträffande stiftelses rättskapacitet säges i 2 § av föreliggande förslag, att innan stiftelse vunnit offentligt erkännande, den ej kan förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller inför domstol eller annan myndighet söka, kära eller svara.

Genom detta stadgande skulle äldre stiftelser, som av skilda anledningar icke kunna inordna sig under lagen förlora den rättskapacitet, de nu anses äga, så snart den övergångsperiod för lagens ikraftträdande, som kommer att

föreskrivas, utgått. Då hittills icke funnits någon lagstiftning för stiftelser, som kunnat bidraga till en viss enhetlighet i formerna för deras upprättande, förete de nu befintliga härutinnan en synnerligen brokig blandning. Det torde därför bliva förenat med svårighet för ett större antal nu befintliga stiftelser att ackomodera sig efter förslaget bestämmelser. Sålunda torde det vara osäkert, huruvida stadgar enligt förslaget under alla omständigheter kunna för dem upprättas och om styrelse i egentlig mening alltid för dem finnes eller skulle kunna tillsättas.

En anordning, som kan medföra dylika konsekvenser, synes icke kunna anses tillfredsställande. Styrelsen finner sig med hänsyn därtill böra föreslå, att i lagförslaget vidtagas sådana ändringar att redan befintliga stiftelser måtte kunna vinna erkännande på mindre stränga villkor än som eljest skulle gälla — vare sig detta skulle ernås genom lindring för de äldre stiftelserna i förutsättningarna för erkännande eller genom frihet i viss mån för tillsynsmyndigheten att, beträffande dessa stiftelser bortse från lagens fordringar eller måhända genom båda nu antydda tillvägagångssätt i förening.

I vilket fall som helst torde emellertid övergångstiden för lagens tillämpning å äldre stiftelser böra avsevärt utsträckas. Den i 48 § andra stycket föreslagna tidsfristen av sex månader måste otvivelaktigt anses alltför kort.

Erinras må i detta sammanhang att den i 99 § lagen om understödsföreningar stadgade övergångstiden omfattar tre år.'

Enligt långvarig och numera tämligen fast rättstillämpning anses i vårt land rättspersonlighet tillkomma stiftelse, som i det yttre framträder med en organisation av viss stadga, tydligen under förutsättning att stiftelsen har ett lovligt ändamål. Detta krav på stadga i organisationen anses i vår rättspraxis, såsom redan i annat sammanhang berörts, vara uppfyllt därmed, att stiftelsen är försedd med styrelse. Att frångå denna ordning, varigenom stiftelser kunna fritt bildas och ernå en för deras ändamål tillräckligt fast grundad rättslig ställning, är, så vitt erfarenheten givit vid handen, näppeligen påkallat av verkligt behov. I praxis läser icke någon större svårighet hava yppat sig vid avgörande, huruvida i de särskilda fallen stiftelse bör anses äga rättskapacitet eller icke. Därtill kommer, att det av kommittén föreslagna systemet medför vissa svårigheter med hänsyn till redan befintliga stiftelser. Att beröva dessa en rättskapacitet, som de obestriddt redan äga, eller att för dess bevarande ålägga dem iakttagande av vissa eljest icke erforderliga förpliktelser låter sig näppeligen göra. I varje fall synes det mindre lämpligt att i förevarande sammanhang utan tvingande nödvändighet övergå till ett nytt system, då här ej gäller att reglera stiftelseväsendet i dess helhet utan endast att meddela sådana privaträttsliga stadganden, som kunna anses vara påkallade för genomförande av kontroll över ett visst slag av stiftelser.

För att bereda de stiftelser, förevarande lagstiftning alltså enligt min upp- *Stadfästelse*
fattning bör avse, ökad trygghet samt stärka möjligheterna till en effektiv *å stiftelse*
kontroll har jag emellertid funnit mig böra föreslå, att sådan stiftelse må under vissa villkor erhålla stadfästelse av offentlig myndighet. Denna tanke är ingalunda ny. Då det gällt stiftelse med betydande förmögenhet eller med ändamål av större räckvidd, har i många fall Kungl. Maj:ts stadfästelse å stadgar för stiftelsen sökts och erhållits. Även har förekommit, att läns-

styrelse fastställt stadgar för stiftelse. En stiftelse, som erhållit stadfästelse, är tydligen utan vidare att anse såsom ett självständigt rättssubjekt. Men stadfästelse utgör icke, såsom torde framgå av vad jag nyss anfört, en nödvändig förutsättning för rättssubjektivitetens vinnande.

Då de föreslagna bestämmelserna om förvaltning och tillsyn förutsätta, att stiftelse har sådant ändamål och i övrigt är av den beskaffenhet, som utgör villkor för stadfästelsens erhållande, skola enligt förslaget nämnda bestämmelser vara tillämpliga endast å stiftelser, som vunnit stadfästelse.

Stadfästelse skall enligt förslaget ske därigenom, att stadgar fastställas för stiftelsen eller ock därigenom att statens verk eller inrättning erhåller lov att vara styrelse för stiftelsen. I ett följande sammanhang skall jag närmare ingå på frågan, vilken myndighet det bör tillkomma att meddela stadfästelse.

Förutsättningar för stadfästelsens erhållande.

Såsom formell förutsättning för stadfästelsens erhållande anser jag böra föreskrivas, att det förordnande, varigenom stiftelsen grundats, är upprättat i viss form. För det fall att stiftelsen skall erhålla egendomen redan under stiftarens livstid, skall förordnandet sålunda ske skriftligen med två vittnen. Detta skriftliga förordnande benämnes i förslaget stiftelsebrev. Kravet på skriftlig form betingas därav, att förordnandet innehåller bestämmelser av konstitutiv betydelse för stiftelsen, framför allt rörande dess ändamål. Erinras nå ock om den tveksamhet, som, på sätt jag tidigare berört, mången gång kan göra sig gällande, huruvida stiftaren avsett att genom sitt förordnande skapa en stiftelse. Den tolkning av förordnandet, som i dylika fall kräves, kan svårligen ske, utan att förordnandet tagit sig uttryck i en skriftlig urkund. Föreskriften om två vittnen är tydligen ägnad att skapa behörig säkerhet med avseende å förordnandets tillkomst. För det fall att förordnandet avser fast egendom, vinnes genom nämnda föreskrift överensstämmelse med den i jordabalken 1 kap. 2 § för överlåtelse av sådan egendom stadgade formen.

Skall stiftelsen erhålla egendomen först efter stiftarens död, torde rätts säkerheten kräva, att förordnandet sker genom testamente. De bestämmelser, som eljest gälla rörande villkoren för testamentets giltighet, bliva således tillämpliga på dylikt förordnande. Ett krav, att testamentet skall vara skriftligen upprättat, lärer icke motsvaras av något praktiskt behov.

De materiella förutsättningarna för stadfästelse äro först och främst att stiftelsens ändamål är allmännyttigt — d. v. s. stiftelsen är en sådan stiftelse, som lagen avser — samt möjligt att vinna. Däri att ändamålet skall vara allmännyttigt torde utan vidare ligga, att det ej får strida mot lag eller goda seder. Vidare får ej föreskrift, som stiftaren eljest fäst vid stiftelsen, strida mot lag eller goda seder eller vara otillämplig eller otjänlig.

Enligt förslaget skall — av skäl som jag i det följande kommer att ange — beträffande stiftelser, som vunnit stadfästelse, gälla, att, om stiftelsens styrelse utgöres av statens verk eller inrättning, statsverket, och, om styrelsen utgöres av myndighet, som förvaltar kommuns medel, kommunen har att svara för stiftelsens medel. Detta förutsätter tydligen, att vederbörande verk, inrättning eller myndighet av den, som sålunda skall svara för stiftelsens medel,

erhållit lov att vara styrelse. Med hänsyn härtill bör verk, inrättning eller myndighet, som nu nämnts, förbjudas att utan dylikt lov vara styrelse för stiftelse. Stadfästelse bör således ej kunna ske, utan att sådant lov föreligger.

Då stadfästelse skall utgöra förutsättning för kontrollbestämmelsernas tillämplighet och det är av vikt, att kontrollen blir så omfattande som möjligt, har föreslagits skyldighet för dem, som omhänderhava ifrågavarande stiftelser, att söka stadfästelse. Lever stiftaren, synes dock en dylik skyldighet icke böra föreskrivas, då, såsom jag i ett senare sammanhang kommer att beröra, stadfästelse skall medföra, att stiftaren blir bunden av sitt förordnande och således pliktig att utgiva den anslagna egendomen, där så icke förr skett. Tvingas han härtill tidigare än han själv önskar, skulle detta kunna störande ingripa i hans egna dispositioner och därmed måhända i allmänhet kunna framkalla obenügenhet för upprättandet av stiftelser. Däremot torde några betänkligheter icke kunna anföras mot att låta ifrågavarande skyldighet inträda efter stiftarens död. Enligt förslaget skall det därför, om stiftelse grundats genom stiftelsebrev, åligga den för stiftelsen tillsatta styrelsen att inom tre månader efter stiftarens död eller, där uppdrag att vara styrelse icke inom denna tid mottagits, inom tre månader från uppdragets mottagande söka stadfästelse, där sådan icke tidigare blivit sökt. I regel torde det sistnämnda vara förhållandet. Om icke särskilda omständigheter till annat föranleda, lärer väl stiftaren själv önska, att stiftelsen så snart som möjligt skall träda i verksamhet och underkastas tillsyn. Har stiftelsen upprättats genom testamente, skall enligt förslaget styrelsen vara skyldig att inom tre månader efter mottagande av sitt uppdrag söka stadfästelse. För detta fall erfordras jämväl vissa bestämmelser, huru stiftelsen skall erhålla styrelse, därest förordnande härom icke meddelats i testamentet eller lämnat uppdrag icke mottagits.

*Skyldighet
att söka
stadfästelse.*

Skall stadfästelse ske därigenom, att stadgar fastställas, uppställer sig frågan, vilken myndighet det bör tillkomma att meddela sådan fastställelse.

*Myndighet
som har att
meddela
stadfästelse.*

Enligt kommittéförslaget skulle det, såsom tidigare nämnts, tillkomma Kungl. Maj:t eller Kungl. Maj:ts befallningshavande att meddela den stadfästelse å stadgar för stiftelse, varigenom offentligt erkännande skulle vinnas. När det ena eller det andra sättet för stadfästelse borde komma till användning angavs icke i förslaget. Av motiven framgår emellertid, att stadfästelse av Kungl. Maj:ts befallningshavande tänkts bliva det regelmässiga samt att stadfästelse av Kungl. Maj:t skulle ifrågakomma i de fall, då Kungl. Maj:t, med hänsyn till att stiftelsen vore av särskilt stort allmänt intresse, på ansökning kunde finna lämpligt att själv fastställa stiftelsens stadgar.

Utkastet intog i förevarande hänseende samma ståndpunkt som kommittén, men åsyftade att närmare angiva, när Kungl. Maj:ts stadfästelse skulle kunna sökas. Sådant stadfästelse kunde enligt utkastets 6 § första stycket sökas i det fall, att stiftelsen med hänsyn till dess ändamål samt omfattningen av dess verksamhet kunde anses vara av synnerlig vikt för det allmänna.

I flera utlåtanden över utkastet har anmärkts, att nyssnämnda bestämmelse vore alltför svävande. Jämväl har gjorts gällande, att stadfästelse å stadgar

för stiftelse med religiöst och kyrkligt ändamål borde, därest stadfästelsen ej skulle meddelas av Kungl. Maj:t, ankomma på Kungl. Maj:ts befallningshavande och domkapitlet gemensamt. Emellertid har även uttalats den uppfattningen, att stadfästelse av stadgar borde tillkomma en för hela riket gemensam myndighet, vilken därjämte skulle hava att utöva den tillsyn över vissa stiftelser, som enligt kommittébetänkandet och utkastet skulle ankomma på Kungl. Maj:ts befallningshavande.

Socialstyrelsen anför härutinnan:

'Med undantag för de åtgärder, som enligt 5, 6 och 27 §§ ankomma på Kungl. Maj:t åligga ämbetsuppgifterna med stiftelsers erkännande och tillsyn de särskilda länsstyrelserna.

Lagförslaget har här, liksom i flertalet övriga hänseenden, följt 1903 års förslag rörande stiftelser. Å sid. 106 av sistnämnda förslag framhålles det vara en naturlig följd av utvecklingens gång, att uppsikten över stiftelserna flyttades över till länsstyrelserna. Stiftelsebegreppet hade vunnit en mycket vidsträcktare tillämpning än som innefattades i äldre tiders fromma stiftelser och även angelägenheter, vilka förr ansetts vara av kyrklig natur, hade för länge sedan omhändertagits av icke kyrkliga myndigheter. När så en lagstiftning rörande tillsyn över stiftelser skulle genomföras, ställde det sig givetvis vid tiden för 1903 års förslags tillkomst naturligtast, att frågor om dess tillämpning skulle handhavas av de olika länsstyrelserna. Socialstyrelsen kan också väl fatta detta förslagets ståndpunkt, som väl närmast grundar sig på den uppfattningen, att det måste anses mest ändamålsenligt att en stiftelse står under omedelbar tillsyn av den länsstyrelse, inom vilkens ämbetsområde stiftelsen utövar sin verksamhet.

Emellertid anser sig styrelsen böra påpeka en del förhållanden, som mer eller mindre starkt numera tala för en centralisering av förevarande ämbetsuppgifter.

Redan i 1903 års förslag framhålles, hurusom rättsbildningar finnas, vilka stå stiftelserna nära. Så heter det å sid. 94 i sagda förslag: 'Gränsen mellan stiftelser i egentlig mening och med dem likartade rättsbildningar låter sig icke gärna fullt uttömmande och tydligt bestämma genom en allmängiltig regel i form av lag, utan träffas avgörandet, huruvida en stiftelse föreligger eller icke, lättare och bättre efter undersökning av förhållandena i varje särskilt fall.' Och i motiven till det den 10 december 1910 avgivna betänkandet till lag om understödsföreningar påvisa de sakkunniga (sid. 59) — under framhållande av, hurusom understödsverksamhet, närbesläktad med understödsföreningarnas kan idkas av andra rättssubjekt än föreningar — svårigheten att för vissa fall avgöra om en anstalt skall vara att betrakta såsom stiftelse eller understödsförening och hurusom det i dylika fall närmast blir praxis, som kommer att fälla utslaget. Sedan de sakkunniga sökt att uppdraga gränserna emellan pensionskassa och övriga understödsföreningar å ena samt stiftelser och en del andra rättsbildningar å andra sidan heter det sålunda i motiven: 'Ovan angivna begränsningar äro givetvis ej fullt skarpa i det de faktiskt förekommande bildningarna av de olika slagen utgöra en fortlöpande kedja. Många gränsfall torde ock vid lagtillämpningen komma att giva anledning till tvivelsmål. — Med avseende å alla dessa gränsfall kan ledning vinnas allenast genom en så småningom sig utbildande praxis. Ett försök att i lagen meddela en fullständig definition kunde lätt leda till ett våldförande å verkligheten.'

Såväl 1903 års förslag rörande stiftelser som motiven till 1910 års förslag rörande understödsföreningar tillmäta sålunda praxis stor betydelse vid avgörandet av fråga av nu berörd natur.

Man torde också kunna utgå ifrån att denna av de sakkunniga uppmärksammade praxis skulle med en centralisering av ifrågavarande ärendens handläggning komma att utbildas i mera enhetlig och åsyftad riktning. Särskilt må i detta sammanhang framhållas betydelsen av att en anordning kommer till stånd, varigenom tillämpningen av den i 6 § 1) av förslaget angivna föreskriften rörande stiftelses benämning skulle tryggas.

Vidare synes en centralisering ägnad att medföra viss besparing för statsverket. Kommittén, som utarbetat 1903 års förslag, hade (sid. 26) icke förbi-sett, att den befattning med stiftelser, som skulle uppdragas åt länsstyrelserna, komme att för dem medföra ett arbete, som åtminstone under det första året, då befintliga stiftelser skulle söka erkännande, bleve ganska betungande. Kommittén ansåg sig också böra framhålla, att det arbete, som av dess förslag betingades, kunde åtminstone under övergångsåren medföra behov av ökade arbetskrafter hos flera om ej hos alla länsstyrelser. Härav synes kunna dragas den slutsatsen, att kommittén räknat med åtminstone viss utökning av arbetskrafterna hos länsstyrelserna. Att en centralisering under ett visst ämbetsverk, som måhända redan besitter viss sakkunskap och erfarenhet på området, skulle tarva en lika kostsam utökning av arbetskrafterna, torde tydligtvis ej behöva bliva fallet.

Centraliseringstanken har för övrigt icke varit främmande för dem, som sysslat med förevarande frågas lösning.

Redan år 1885 var man sålunda inne på berörda tanke. Vid angivna års riksdag väcktes nämligen en motion i ämnet av innehåll, bl. a., att hithörande förvaltningsuppgifter skulle överlätas åt en 'överstyrelse eller övermålsman'. Det tillfälliga utskott inom andra kammaren, till vilket motionen hänvisades, ansåg också, att besväret kunde medhinnas av något av *de redan befintliga centrala ämbetsverken*, utan att dock utskottet vore berett uppgiva, vilket ämbetsverk i sådant hänseende vore det lämpligaste (sid. 81 och ff. i 1903 års förslag). En dylik centralisering är, som bekant, numera genomförd vad angår såväl sjukkassor som understödsföreningar, och har för bägge slagen av dessa sammanslutningar, såsom redan antytts, socialstyrelsen utsetts att vara tillsynsmyndighet.

För den händelse en centralisering, som här antytts, skulle beslutas, uppkomme frågan till vilket ämbetsverk, de med stiftelser förknippade ämbetsuppgifter skola förläggas.

Såsom av intresse i detta sammanhang må till en början citeras, vad departementalkommitterade i sitt den 31 december 1912 avgivna betänkande i vad det avser förslag till socialstyrelse, (II:3, sid. 130) i saken anföra.

'Huru mångskiftande de ändamål än kunna vara, som med dylika stiftelser avses, så har dock flertalet det gemensamma syftet att ekonomiskt bispringa de sämre lottade. De måste därför i regel anses hava en utpräglad social karaktär. Denna framträder tydligast med avseende på sådana grupper som stiftelserna för egentlig fattigvård och pensionering, vilkas uppgifter direkt falla inom ramen för den sociala förvaltningens verksamhet. Kommittéerna finna därför ock lämpligast, att allmänna ärenden rörande milda stiftelser o. d. institutioner förläggas till denna förvaltning.'

Socialstyrelsen har, såsom redan förut antytts i egenskap av tillsynsmyndighet för understödsföreningar ofta fått taga ställning till frågan, huruvida i vissa fall förelegat en understödsförening, en stiftelse, eller annat slag av rättsbildning. Styrelsen har härigenom kommit att i viss mån bidraga till utbildandet av rättspraxis beträffande frågan om en anstalt är att anse såsom stiftelse eller icke. Stundom har även inträffat, att vederbörande länsstyrelse hänvisat ärenden, varom här är fråga, till socialstyrelsens bedömande.

Slutligen må framhållas, att det icke sällan förekommer, att en stiftelse ingår i eller eljest förvaltas i omedelbart eller nära samband med en pensionskassa eller annan understödsförening eller ock med en sjukkassa eller att de annars på ett eller annat sätt äro med varandra nära förbundna. Detta har också uppmärksamrats vid utarbetandet av 1903 års förslag, där det å sid. 92 yttras: 'De vanliga pensions- och sjukkassorna, som äro grundade på avgifter av delägarna, äro icke stiftelser utan föreningar. Intet hindrar emellertid, att en dylik kassa delvis kan vara en stiftelse, t. ex. om den har en grundfond, vilken blivit given till sådant ändamål under villkor, som stå i överensstämmelse med stiftelsebegreppet.' Detta ävensom vissa delar av det tidigare anförda leder tanken på en eventuell centralisering under samma myndighet av stiftelser och övriga här ovan berörda rättsbildningar.'

Riksräkenskapsverket utlåter sig i samma riktning:

'Med hänsyn till vad socialstyrelsen anført i sitt ovan angivna utlåtande förefaller det riksräkenskapsverket, som om stadfästelse av stadgar för stiftelse lämpligen borde i regel ske efter prövning av bemälda styrelse. En sådan anordning skulle bättre än prövning hos de särskilda länsstyrelserna tillgodose kravet på enhetlighet vid bedömandet av stiftelses rätt att vinna offentligt erkännande.

Vad tillsynen å stiftelserna beträffar, synes densamma lämpligen böra förläggas antingen till socialstyrelsen eller till riksräkenskapsverket. Båda dessa ämbetsverk hava sig ålagd tillsyn, det förra över sjukkassor och understödsföreningar och det senare över statens redögörare, och det låter sig väl göra, att de inspektioner, som av dessa verks ombud nu verkställas, kombineras med undersökningar av registrerade stiftelsers förvaltning. Räkenskaperna eller efter fastställda formulär upprättade sammandrag av desamma lära böra ingå till den kontrollerande myndigheten.'

I likhet med socialstyrelsen anser jag, att såväl fastställande av stadgar som utövande av den offentliga tillsyn, vilken enligt förslaget skall anordnas, bör ankomma å en för hela riket gemensam myndighet. Härigenom vinnes uppenbarligen en önskvärd enhetlighet i behandlingen av hithörande frågor, ävensom möjlighet att minska kostnaderna för dessa anordningars genomförande. Härvid må erinras, att de beträffande såväl sjukkassor som understödsföreningar gällande lagbestämmelser innebära, att dessa sammanslutningar skola registreras hos och stå under tillsyn av en för hela riket gemensam myndighet.

I departementsförslaget hava icke upptagits några närmare bestämmelser rörande den myndighet, som skall hava att fastställa stadgar för stiftelse och utöva tillsyn över vissa av dem. Likasom i vissa andra fall Kungl. Maj:t erhållit befogenhet att utse tillsynsmyndighet, torde även i fråga om stiftelser böra å Kungl. Maj:t överlämnas att i detta avseende meddela erforderliga bestämmelser. Ehuru alltså något stadgande härom icke ingår i lagförslaget, har jag likväl ansett denna betydelsefulla fråga böra i detta sammanhang komma under övervägande. För min del har jag, efter prövning av olika sätt för en lösning, kommit till det resultat, att med statsförvaltningens nuvarande organisation socialstyrelsen är den ämbetsmyndighet, som är bäst lämpad att vara tillsynsmyndighet för stiftelser. Härvid kommer särskilt i betraktande,

att detta ämbetsverk redan är tillsynsmyndighet för sjukkassor och understödsföreningar.

Att meddela lov för statens verk eller myndighet att vara styrelse för stiftelse tillkommer enligt sakens natur Kungl. Maj:t. Emellertid torde det vara av praktiska skäl önskvärt, att, på sätt kommittén föreslagit, Kungl. Maj:t må äga att beträffande särskilda slag av stiftelser uppdraga åt viss myndighet att lämna sådant lov. Sålunda skulle det t. ex. kunna uppdragas åt universitetskanslern att avgöra, huruvida universitet bör mottaga stiftelse till förvaltning.

Stiftare kan var och en vara, som äger förmåga att avgiva en rättslig viljeförklaring. Såväl fysiska personer, en eller flera gemensamt, som juridiska personer, t. ex. bolag och föreningar, kunna alltså upprätta stiftelser. Bestämmandet av stiftelseändamålet och ansläendet av stiftelseförmögenheten kunna vara fördelade på olika personer. Det kan sålunda inträffa, att en person anslår medel till ett ändamål, som han uppdrager åt en annan att bestämma. Den verkliga stiftaren är då den, som anslagit medlen, och icke den, som endast på den förres uppdrag medverkat till stiftelsens uppkomst. Annat blir förhållandet, om medel skänkas till en person för att av denne användas till upprättande av en stiftelse, såsom exempelvis ganska ofta är händelsen med hedersgåvor vid minnesfester o. d. Den viljeförklaring, genom vilken medlen anslås åt stiftelsen och dennas ändamål i sista hand bestämmes, utgår då från den, som mottagit gåvan, och han är således stiftaren.

Stiftaren.

Enligt kommitténs förslag fordrades för uppkomsten av en stiftelse att egendom blivit 'överläten'. Kommittén anför till utveckling av sin ståndpunkt härutinnan:

Stiftelseförmögenheten.

'Stiftelseförmögenheten måste vid en fullbordad stiftelse vara överläten på stiftelsen och alltså hava avskilts från det förmögenhetsområde, egendomen förut tillhörde. För uppkomsten av en stiftelse är det icke tillräckligt, att egendom avsatts för ett uppgivet ändamål under sådana villkor, att den, som härom förordnat, fortfarande är ägare av densamma och kan återkalla bestämmelsen om dess användning. Om sålunda t. ex. inom ett bolag visst belopp disponeras till en pensionsfond för bolagets arbetare, utan att bolaget avstår från äganderätten till beloppet, uppkommer icke någon stiftelse.

Den till en stiftelse anslagna förmögenheten kan emellertid enligt sakens natur icke i egentlig mening övergå i stiftelsens ägo, innan stiftelsen erhållit förmåga att förvärva rättigheter. Den slutliga övergången sker alltså först i och med det, att stiftelsen bliver en självständig rättspersonlighet, och intill den tiden är överlåtelsen såtillvida villkorlig, som den icke kan fullbordas, med mindre stiftelsen i nämnda bemärkelse kommer till stånd. Redan dessförinnan kan emellertid stiftelseegendomen avskiljas från stiftarens förmögenhetsområde på sådant sätt, att han icke vidare kan återkalla sitt förordnande. Enligt kommitténs uppfattning bör såsom en betingelse för stiftelsens förvärv av rättspersonlighet uppställas den fordran, att överlåtelse i denna mening ägt rum. Vad härför erfordras, beror av förhållandena i olika fall. Har stiftelse upprättats genom testamente, uppfylles den angivna förutsättningen i och med

stiftarens frånfälle. I andra fall åter torde överlämnande av egendomen i en eller annan form vara behöfligt. Utgöres stiftelseförmögenheten av lösegen-
dom, skall själva egendomen överlämnas till någon person för stiftelsens räk-
ning, och likaså bör, då fast egendom anslagits till stiftelse, skriftlig överlåtel-
se å egendomen hava för stiftelsens räkning omhändertagits av annan än stif-
taren.'

Kommittén var icke enhällig beträffande förevarande fråga. Två av dess
ledamöter, herrar Hasselrot och Åkerman, anförde i särskilt yttrande:

'Enligt den i 1 § av förslaget till lag om offentligen erkända stiftelser upp-
ställda definitionen uppkommer stiftelse därigenom, att egendom *överlåtes* att
stadigvarande förvaltas för främjande av ett särskilt ändamål. Uppenbarligen
avses här överlåtelse av äganderätt likasom klart är, att överlåtelser tänkes
ske just till stiftelsen, vilken i och genom överlåtelser kommer till stånd, och
icke till tredje man för stiftelsens räkning. Enligt förslagets 3 § kan emellertid
stiftelse, innan den blivit offentligen erkänd, icke förvärva rättigheter. Ifråga-
varande båda stadganden äro följaktligen mot varandra stridande. Denna
deras inbördes oförenlighet har kommittén visserligen sökt bortförklara genom
följande motivering: 'Den till en stiftelse anslagna förmögenheten kan — —
enligt sakens natur icke i *egentlig* mening övergå i stiftelsens ägo, innan stif-
telsen erhållit förmåga att förvärva rättigheter. Den slutliga' (egentliga?)
'övergången sker alltså först i och med det, att stiftelsen bliver en självständig
rättspersonlighet.' Då emellertid varken denna motivering eller vad i övrigt
inom kommittén anförts kan anses såsom ett tillfredsställande försvar för av-
fattningen av 1 §, hava vi icke kunnat biträda kommitténs förslag härutinnan.
Vi hava i stället föreslagit, att 1 § måtte erhålla följande, jämväl i övrigt något
ändrade lydelse: 'Har någon förordnat om överlåtelse av egendom att stadig-
varande förvaltas för främjande av ett särskilt ändamål, och vinner den stif-
telse, om vilken sålunda förordnats, offentligt erkännande enligt denna lag, då
skola för stiftelsen gälla de föreskrifter, som av stiftaren meddelats, där ej här
nedan eller eljest i lag annorledes stadgas.'

I överensstämmelse med denna vår uppfattning av stiftelsebegreppet hava
vi därjämte hemställt, att i förslaget måtte upptagas en bestämmelse, enligt
vilken förordnande om stiftelse 'inter vivos' må återkallas, intill dess stiftelsen
vunnit offentligt erkännande.'

Utkastet ansluter sig till den av herrar Hasselrot och Åkerman intagna
ståndpunkten.

Enligt svensk rätt torde gälla, att ett förordnande om stiftelse icke i och för
sig är för stiftaren bindande. Har stiftaren bestämt om den anslagna egendo-
mens förvaltning och till vederbörande förvaltningsorgan överlämnat egen-
domen, är han givetvis icke berättigad att återkräva densamma. Har han
däremot icke sålunda överlämnat egendomen, lär han icke kunna förpliktas
att fullgöra förordnandet. Härutinnan avser departementsförslaget icke att
göra ändring i vidare mån än som betingas därav, att enligt förslaget stiftelse
skall kunna erhålla stadfästelse, även om någon överlåtelse av egendom icke
ägt rum. Då en stadfästelse vore meningslös, därest garanti icke finnes för
att stiftelsen kunde träda i verksamhet, har föreslagits, att förordnandet icke
må av stiftaren återkallas, sedan stadfästelse erhållits.

Har stiftaren i livstiden sökt stadfästelse, torde efter hans död arvingarna icke böra äga rätt till återkallelse. Stiftaren har i dylikt fall ådagalagt ett så starkt mått av bestämdhet med avseende å stiftelsens upprättande, att arvingarna böra vara bundna av hans förordnande.

Stiftelseförmögenheten kan omfatta varje slag av egendom, som är ägnat att tjäna till befordrande av stiftelseändamålet. Stiftelsernas förmögenhetsförhållanden förete ock mycken växling, från stora anstalter med vidlyftiga anläggningar samt mången gång högst ansevärd fonder och fastigheter, till stiftelser, vilkas enda tillgång utgöres av rätten till en ränta eller till bidrag in natura från egendom, som är annans tillhörighet. Stundom begagnas förmögenheten omedelbart för stiftelseändamålet, t. ex. om en jordbruksfastighet anslagits till en lantbruksskola; i vanliga fall åter är det endast förmögenhetens avkastning, som kommer till användning.

I stiftelsebegreppet ligger, att stiftelse skall hava en viss varaktighet. Det är härvid icke nog, att stiftelseändamålet äger varaktig betydelse, utan själva stiftelsen, sådan den framträder i det yttre, alltså stiftelseförmögenheten, måste vara avsedd att fortfarande äga bestånd och tjäna främjandet av stiftelseändamålet. Den varaktighet, som alltså hör till stiftelsens natur, kan emellertid icke innebära, att stiftelsens tillvaro med nödvändighet skall sträcka sig över all framtid. Tvärtom röna vissa stiftelser inverkan av förändringar i bestående faktiska och rättsliga förhållanden samt kunna av många olika anledningar upphöra. Mot den fordran på varaktighet, som ställes på en stiftelse, torde icke ens strida, om de bestämmelser, som träffats rörande stiftelseändamålet och stiftelseförmögenhetens förvaltning, i sig själva innehålla en tidsbegränsning. En disposition, genom vilken egendom anslagits för ett syftemål, om vilket man kan förutse, att det i en framtid skall vara uppfyllt eller icke längre äga giltighet, strider alltså icke emot stiftelsebegreppet, likasom ej heller en förmögenhetsanordning av den art, att för stiftelsen användes mera än förmögenhetens avkastning och att således förmögenheten småningom förtäres. Den stiftelse enligt dess begrepp tillkommande varaktigheten är alltså till sin utsträckning ganska obestämd. Det torde icke vara lämpligt att härvid uppställa någon närmare begränsning än som ligger i ordet 'fortvarande'. Detta uttryck synes vara att föredraga framför det av kommittén använda 'stadigvarande'. Såväl det ena som det andra uttrycket avser emellertid att angiva å ena sidan, att stiftaren skall hava åsyftat en jämförelsevis lång tid för stiftelsens fortvaro och verksamhet, samt å andra sidan, att stiftelsen dock icke behöver vara avsedd att ständigt äga bestånd.

*Stiftelses
varaktighet.*

Beträffande stiftelsens organisation skola tydligen gälla de föreskrifter, stiftaren eller annan å hans uppdrag meddelat vid stiftelsens upprättande. Ofta innehålla emellertid icke dylika förordnanden tillräckligt noggranna och fullständiga bestämmelser i ämnet, utan kräva de en vidare utveckling för att

*Stiftelses
organisa-
tion.*

kunna tjäna såsom stadgar för stiftelsen. Lever stiftaren, kan han bidra härtill. I annat fall torde stadgarna böra komma till stånd under samverkan mellan tillsynsmyndigheten och de personer, vilka på stiftarens uppdrag omhänderhava eller skola komma att omhänderhava de till stiftelsen anslagna medlen eller eljest hava befattning med stiftelsen. Den utveckling, stiftarens förordnande sålunda erhåller, skall gå ut på att förtydliga och fullständiga de bestämmelser, som innehållas i förordnandet, samt härigenom giva ett så klart och lämpligt uttryck som möjligt åt vad stiftaren åsyftat. Däremot får den omarbetning, stiftarens föreskrifter underkastas, icke gå så långt, att stadgarna i något avseende komma i strid med stiftarens uttalade vilja. Endast med hans begivande kan i sådant sammanhang någon saklig ändring vidtagas i vad han föreskrivit.

*Stiftelses
styrelse.*

Den verksamhet, som avser att förverkliga en stiftelses ändamål, utövas genom stiftelsens organ, i första rummet dess styrelse. Att en styrelse finnes, är en oundgänglig förutsättning för stiftelsens handlingsförmåga. Styrelsen kan bestå av en eller flera personer. Rörande dess sammansättning har stiftaren stundom meddelat föreskrifter, och bestämmelser därom skola ingå i stadgarna. Styrelsen kan vara för stiftelsen *särskilt inrättad*, eller ock kan uppdraget att vara styrelse hava överlämnats åt någon förut befintlig organisation, exempelvis en statsmyndighet, en kommunal myndighet eller styrelsen för ett bolag, för en förening, för en annan redan befintlig stiftelse eller för en inrättning. I senare fallet behövas inga särskilda stadganden angående styrelsens tillsättande och komplettering, utan detta sker då i den ordning, som är bestämd för ifrågavarande organisation. Reglerna för utseende av styrelse i de stiftelser, där särskild styrelse är inrättad, äro i nutida praxis av mycket växlande beskaffenhet. Ofta är ledamotskap i styrelsen bundet vid viss befattning i statens eller annans tjänst. Någon valförrättning kräves då icke, om en dylik ledamotsbefattning är ledig, utan den besättes i och med det att förutsättningen för ledamotskapet kommer till stånd. I andra fall åter erfordras särskild styrelseval. Detta kan tillgå på olika sätt. Valet av en eller flera bland de styrelseledamöter, stiftaren icke själv utsett, kan sålunda vara uppdraget åt vissa utanför stiftelsen stående enskilda personer, korporationer, myndigheter eller andra, eller ock kan valet vara överlåtet åt något särskilt stiftelseorgan, i allmänhet så, att styrelsen, sedan den en gång blivit tillsatt, äger att komplettera sig själv.

*Styrelsens
befogenhet.*

Styrelsen äger att företräda stiftelsen såväl i det yttre som i det inre. Denna styrelsens befogenhet är principiellt oinskränkt, men kan begränsas genom de på grund av stiftarens förordnande eller eljest för stiftelsen gällande föreskrifter. Inom de gränser, dessa föreskrifter må angiva, äger styrelsen att sluta avtal å stiftelsens vägnar och sålunda förvärva rättigheter åt stiftelsen eller ikläda densamma skyldigheter, att själv eller genom ombud söka, kära och svara för stiftelsen inför domstolar och andra myndigheter samt att förvalta stiftelseegendomen och använda dess avkastning för stiftelsens ändamål.

Dessa uppdrag kunna emellertid vara fördelade på olika händer och delvis även tillhöra andra stiftelseorgan än styrelsen. Sådana förekomma nämligen i växlande gestalt inom olika stiftelser. Ett vanligt förhållande är, att enligt stadgarna rätten att utse de personer, som skola åtnjuta fördelar av stiftelsen, är skild från förvaltningen och uppdragen åt särskilda organ. Stundom förekommer även, att utbetalningen av stiftelsemedlens avkastning till de utsedda mottagarna därav sker genom andra personer än dem, som hava förvaltningen om hand, detta i synnerhet i det fall, att stiftelsens ändamål helt eller delvis hänför sig till annan ort än den, där stiftelseförmögenheten förvaltas.

*Andra
stiftelseor-
gan.*

Redovisningen för stiftelses förvaltning sker enligt de regler, som stiftelsens stadgar angiva eller som eljest blivit i laga ordning bestämda. Om statens verk eller inrättning är styrelse för stiftelsen, har verket eller inrättningen att redogöra för detta uppdrag på sätt för verket eller inrättningen med hänsyn till dess övriga åligganden är stadgat eller Kungl. Maj:t föreskriver. Likaså äger för myndighet, som förvaltar kommuns medel, vad beträffande redovisning inför kommunen i allmänhet är stadgat giltighet jämväl i det fall, att myndigheten är styrelse för stiftelse. Härutöver synes såsom en allmän bestämmelse böra angivas, att om jämlikt de för stiftelser gällande föreskrifter annan än styrelsen skall ombesörja uppbörd eller utbetalning av stiftelsen tillhöriga medel, denne är pliktig att till styrelsen avgiva redovisning för uppbörden eller utbetalningen, där ej redovisningsskyldighet i annan ordning åligger honom. Beträffande stiftelser i allmänhet torde det i övrigt böra ankomma på stadgarna att i detta ämne meddela bestämmelser. För flertalet stiftelser av allmännyttig beskaffenhet upptager departementsförslaget i likhet med kommittéförslaget och utkastet särskilda föreskrifter angående tillsyn å deras förvaltning och skyldighet att redovisa för densamma.

*Redovis-
ningen.*

Enligt kommitténs förslag skulle under vissa förutsättningar statsverket eller kommun svara för stiftelses medel, därest statlig resp. kommunal myndighet utgjorde styrelse för stiftelsen.

*Statens eller
kommunens
ansvarighet
för stiftel-
sens medel.*

Till utveckling av sitt förslag härutinnan anförde kommittén:

'Särskilda rättsverkningar skola enligt kommitténs förslag vara förenade därmed, att styrelse för stiftelse utgöres av vissa statens eller kommunens organ. En stiftelse, som sålunda omhändertagits av det allmänna, har nämligen därigenom kommit i så nära förhållande till staten eller vederbörande kommun, att denna enligt kommitténs mening bör svara för stiftelsens medel.

Sådan ansvarighet skall enligt förslaget åligga staten, då stiftelse förvaltas av statens verk eller inrättning.

Om en eller flera enskilda tjänstemän utgöra en stiftelses styrelse, skall däremot detta icke medföra ansvar för staten. Dylikt ansvar måste nämligen förutsätta, att överordnad myndighet givit tjänsteman lov att mottaga uppdraget, och att detta förty bundits vid tjänsten, varav åter skulle följa, att det för tjänstemannen vore en tjänsteplikt att fullgöra de skyldigheter, som ålåg honom såsom styrelseledamot, samt att hans görande och låtande i detta hänseende skulle bedömas efter samma straffrättsliga och processuella regler, som eljest gällde för honom såsom tjänsteman. Här mötes man emellertid av stora

svårigheter. Erfarenheten visar, att stiftelsers styrelser stundom sammansätas av tjänstemän ur olika kategorier, civila, militära eller ecklesiastika, och möjligheten av dylika kombinationer måste i alla händelser tagas i betraktande av lagstiftningen. Därest styrelsemedlemmar, som vore tjänstemän, skulle ansvara, en var så, som det vore föreskrivet för honom i denna egenskap, skulle detta sålunda kunna leda till, att styrelsens samfällda förvaltning på en gång komme att prövas av olika myndigheter, vilket icke vore lämpligt. Oavsett huruvida i övrigt övervägande skäl tala för, att nämnda styrelser skola handla under tjänstemannaansvar, har därför kommittén funnit dem böra i förslaget likställas med styrelser av privata personer. Liknande praktiska svårigheter föreligga visserligen icke, då en tjänsteman ensam har en stiftelses förvaltning åt sig uppdragen, men det har syntts kommittén oegentligt, att en styrelse, bestående av en tjänsteman, skulle anses handla å tjänstens vägnar, under det att ledamöterna i en annan styrelse, som vore sammansatt av två eller flera tjänstemän, kanske i samma ställning som den förstnämnde, vid fullgörande av uppdraget betraktades såsom enskilda personer. Ännu mindre kan tvivel råda om, att styrelser, som delvis bestå av enskilda personer, äro att behandla såsom enskilda.

Däremot erhåller stiftelses förvaltning otvivelaktigt en offentlig karaktär, då den övertages av ett statsverk eller en statsens inrättning. Att Kungl. Maj:ts lov skall inhämtas, innan förvaltningen sålunda göres till en offentlig angelägenhet, synes höra till god ordning och blir en oeftergivlig fordran, om den av kommittén föreslagna rättsverkan i fråga om ansvarigheten för stiftelsens medel skall förenas med ett sådant ordnande av förvaltningen.

Kommittén har trots goda skäl tala för dess förslag i detta hänseende. En stiftelse torde icke gärna på grund av Kungl. Maj:ts beslut emottagas till allmän förvaltning, utan att stiftelsen omedelbart eller medelbart bidrager till fyllande av ett statsändamål. Även för staten är det då av vikt, att stiftelsemedlen bibehållas, och det är sålunda icke någon för det allmännas intressen främmande förpliktelse, som ålägges statsverket genom ansvarigheten för dessa medel. Det synes ock riktigt, att då en stiftelse blivit erkänd såsom ägande sådan betydelse, att dess förvaltning skall ske genom statsens organ, stiftaren och andra, som av stiftelsen hava intresse, böra hava visshet om, att den förvaltning, staten anordnat för stiftelsen, är fullt betryggande. Den förmån, av vilken dylika stiftelser alltså komma i åtnjutande, torde icke vara oförtjänt och kan verka såsom uppmuntran till nya stiftelser i allmännyttigt syfte. Jämväl ur praktisk synpunkt är det lämpligt, att då stiftelsemedlen förvaltas tillsammans med statsmedel, de likställas med dessa. Anordnandet av förvaltningen och redovisningen kan härigenom underlättas och förenklas.

Samma skäl, som åberopats till stöd för förslaget om statsverkets ansvarighet för vissa stiftelsers medel, tala till förmån för den av kommittén vidare ifrågasatta bestämmelsen, att om drätselkammare, kommunalnämnd, fattigvårdsstyrelse, kyrkoråd, skolråd, gemensamt kyrko- och skolråd, lasarettsdirektion eller annan myndighet, som förvaltar kommuns, församlings eller landstings medel, är styrelse för stiftelse, kommunen, församlingen eller landstinget skall ansvara för stiftelsens medel. Att kommittén begränsat sitt förslag till penningförvaltande myndigheter, äger sin förklaring däri, att de praktiska skälen för en lika ansvarighet i fråga om kommunala och andra dylika medel, å ena, samt stiftelsemedel, å andra sidan, icke framträda med samma styrka i det fall, att stiftelse anförtrotts åt en myndighet, vilken icke har några allmänna medel under förvaltning.

Kommittén har icke lämnat obeaktat, att den ansvarighet, som sålunda skulle övertagas av de större eller mindre kommunerna — landstingsområden och församlingar härunder inbegripna — mången gång torde erhålla betydlig om-

fattning. En mycket stor del av befintliga stiftelser inom landet är nämligen anförtrodd åt kommunala myndigheter, och så torde bliva händelsen även med de stiftelser, som framdeles upprättas. Detta förhållande synes emellertid icke böra ingiva några större betänkligheter. Dels skulle det nämligen bero på kommunerna själva att begränsa ansvarighetens omfång, i det att enligt kommitténs förslag en dylik kommunal myndighet endast med kommunens lov, liksom ett statens verk eller en statens inrättning blott med Kungl. Maj:ts tillstånd, skulle få vara styrelse för stiftelse; och det kan tagas för givet, att kommunerna skulle utöva denna prövningsrätt med sådan omtanke, att de icke komme att genom sina myndigheter omhändertaga stiftelser i andra fall, än då risken motsvarades av det gagn stiftelserna medförde. Dels låge det i kommunernas eget skön att genom lämpligt val av medlemmar i de kommunala styrelserna och annorledes tillse, att förvaltningen bleve så betryggande som möjligt, och om de vanliga reglerna för den kommunala administrationen och redovisningen icke syntes vara tillfyllest, vore det kommunerna obetaget att med hänsyn till stiftelser meddela särskilda bestämmelser, därest de ej strede mot lag eller stiftarnas föreskrifter. Då vådan av ansvarigheten alltså kunde, om icke upphävas, likväl väsentligt förminskas, torde det ej heller behöva befaras, att kommunerna på grund av densamma skulle i större utsträckning vägra att låta sina myndigheter mottaga allmännyttiga stiftelser till förvaltning, och att något avsevärt antal sådana stiftelser måhända skulle av denna anledning gå om intet. De olägenheter, som någon gång kunde följa av det föreslagna stadgandet, synas i allt fall kommittén mer än väl uppvägas av den stora och viktiga fördelen, att en högst betydlig del av stiftelserna inom landet sålunda erhöle en väl tryggad, till nya allmännyttiga stiftelser uppmuntrande ställning.

Om ett statens verk eller en statens inrättning eller en penningförvaltande kommunal myndighet icke fått endast åt sig uppdraget att vara styrelse för stiftelse, utan detta uppdrag utövas av två eller flera sådana myndigheter eller anstalter gemensamt, eller jämte dylik myndighet eller anstalt finnas annan eller andra styrelseledamöter, är stiftelsens förvaltning icke i lika hög grad av offentlig karaktär. Den organisation, som är styrelse för stiftelsen, utgör då icke något förut befintligt statens eller kommunens organ, vilket utan rubbning av denna sin ställning fått stiftelsens förvaltning sig anförtrodd, utan har för berörda ändamål bildats en särskild organisation, vilken, även om den helt och hållet eller delvis består av organ för staten eller kommunen, dock icke själv utgör något omedelbart sådant. En dylik styrelse bör därför enligt kommitténs uppfattning betraktas såsom enskild, och detta desto hellre som de förut påvisade praktiska svårigheter, vilka framträda, om en styrelse, däri en eller flera tjänstemän ingå, skulle anses för annat än en enskild styrelse, kunna göra sig gällande även med hänsyn till styrelser, sammansatta på det sätt nu är i fråga. Dessa styrelser skola alltså icke behöva Kungl. Maj:ts eller kommunens tillstånd att mottaga uppdraget, och någon skyldighet för statsverket eller kommunen att svara för stiftelsernas medel inträder icke.

Ansvarighet för stiftelsers medel torde emellertid böra åligga kommun, församling eller landsting jämväl i det fall, att någon av berörda korporationer själv utsett styrelse för en åt densamma anförtrodd stiftelse, och detta oavsett huru styrelsen är sammansatt. Det skulle eljest kunna förekomma, att en kommun, en församling eller ett landsting, som fått en stiftelse till sig överlämnad med uppdrag att bestämma dess organisation, väl funne stiftelsen vara av den betydelse, att den borde mottagas, men för att undgå ansvarigheten för stiftelsens medel icke låte den tagas om händer av någon bland sina penningförvaltande myndigheter, utan tillsatte en särskild styrelse för sådant ändamål. Syftet med den av kommittén föreslagna bestämmelsen om kommuners, församlingars och landstings ansvarighet för vissa stiftelsers medel skulle härigenom

nom kunna till stor del förfelas. Dylik ansvarighet torde dessutom lika väl vara på sin plats med hänsyn till nu ifrågakvarande stiftelser.

Enligt kommitténs förslag skall alltså statsverket ansvara för medel, tillhöriga stiftelse, vilkens styrelse utgöres allenast av något statens verk eller någon statens inrättning, som med Kungl. Maj:ts tillstånd mottagit detta uppdrag. Liknande ansvarighet skall åligga kommuner, församlingar och landsting beträffande medel, som tillhöra stiftelser, för vilka antingen någon kommunens, församlingens eller landstingets penningförvaltande myndighet ensam och med kommunens, församlingens eller landstingets lov är styrelse, eller ock kommunen, församlingen eller landstinget utsett styrelse.'

De i utkastets 8—10 §§ intagna bestämmelser stå i full överensstämmelse med kommittéförslaget utom därutinnan, att enligt utkastet statsverket eller kommun skall svara för stiftelses medel jämväl då lov givits åt två eller flera statens verk eller inrättningar resp. två eller flera medelsförvaltande kommunala myndigheter att gemensamt vara styrelse för stiftelse. Därjämte har för det fall, att lov givits av flera kommunala samfälligheter, i utkastet stadgats, att dessa skola en för alla och alla för en svara för stiftelsens medel.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i sitt yttrande över utkastet uttalat den uppfattningen att det icke vore behöfligt att låta statsverket eller kommun drabbas av ansvar för stiftelses medel annat än efter allmänna rättsgrunder. I övrigt hava mot utkastets bestämmelser i förevarande avseende framställts följande erinringar.

Riksräkenskapsverket anför:

'Enligt de föreslagna bestämmelserna i § 8 skulle statens verk eller inrättning ej utan Konungens lov få vara styrelse över stiftelse. Till undvikande av tvekan bör enligt riksräkenskapsverkets mening även angivas, att verk eller inrättning ej heller må utan sådant tillstånd omhänderhava stiftelses tillgångar och förvaltning.

Vad beträffar det i paragrafen föreslagna stadgandet om statens ansvarighet för stiftelses medel bör en sådan bestämmelse icke utfärdas, förr än anordningar vidtagits för att alla nu avsedda medel bliva föremål för en effektiv kontroll. För närvarande förekommer nämligen att statsmyndigheter omhänderhava fondmedel, som icke redovisas i de till riksräkenskapsverket ingående räkenskaperna. Såsom ett typiskt exempel härpå må nämnas vissa slag av fondmedel, som domkapitlen omhänderhava. Skall emellertid staten åtaga sig ansvarigheten för nu åsyftade medel, bör redovisning för desamma ingå till riksräkenskapsverket, såvida icke i undantagsfall särskilda skäl anses böra föranleda avvikelse från denna regel. I sistberörda fall bör likväl från statens sida tillses, att medlen på annat sätt bliva föremål för en effektiv kontroll.

Bestämmelsen i sista stycket av § 8 angående lämnande av uppdrag åt viss myndighet att meddela i paragrafen angivet tillstånd anser riksräkenskapsverket böra utgå med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser ett sådant bemyndigande skulle kunna medföra för statsverket.'

Statskontoret yttrar:

'Det i § 8 förekommande uttrycket »svara statsverket för stiftelsens medel» läser icke kunna tolkas annorlunda än att staten skulle gent emot stiftelsen vara ersättningsskyldig för förlust, som uppkommit icke endast genom brottsligt förfarande såsom olovligt tillgrepp, förskingring o. d., samt straffbar vårdslöshet eller försummelse av ämbetsverket eller någon dess tjänsteman, utan även genom att en viss kapitalplacering, som vid dess verk-

ställande icke kunde lämna rum för anmärkning, sedermera visar sig medföra nedgång i valutans värde. En dylik ansvarsskyldighet måste statskontoret på det bestämdaste motsätta sig. Beträffande annan styrelse för stiftelse är förslaget, att sådan styrelse skall svara för skada, som uppkommit genom överträdelse av lagen eller de för stiftelsen gällande föreskrifter ävensom för skada, som uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndats stiftelsen. Det torde under inga förhållanden böra ifrågasättas, att statsmyndighetens ansvar för anförtrodda medel skall sträckas längre.

Då fråga är om statens verk eller inrättning torde emellertid så betryggande former för vården och förvaltningen av en stiftelses medel vara för handen, att det synes vara tillräckligt, att dylika medel beträffande ansvaret för förvaltningen likställas med andra under statsmyndigheten ställda medel.'

Länsstyrelsen i Kristianstads län utlåter sig:

'Enligt § 10 skall kommun, församling eller landsting, som utsett styrelse för stiftelse svara för stiftelsens medel. Lämpligheten av denna bestämmelse synes länsstyrelsen kunna ifrågasättas. Kommitterade, som utarbetade 1903 års förslag, synas hava utgått ifrån, att kommunen, församlingen eller landstinget jämväl fått sig stiftelsen anförtrodd. I ett sådant fall kan ju stadgandet vara väl motiverat. Fall torde emellertid ej så sällan förekomma då enligt statuterna styrelsen skall utses av kommunal representation utan att denna i övrigt har något att skaffa med stiftelsen. I denna anordning kan ju ligga en fördel för stiftelsen, vilken fördel stiftelsen emellertid måhända kan gå miste om, därest kommunen resp. församlingen eller landstinget genom utseende av styrelse skall ådraga sig ansvar för stiftelsens medel.'

Stadsfullmäktige i Gävle yttra:

'Det är icke föreskrivet, att stadgarna i deras helhet skola underställas de kommunala myndigheternas beslutanderätt. Har en donation lämnats till en stad med villkor exempelvis, att den skall förvaltas av dess drätselkammaren under sådana förhållanden i övrigt, att donationen faller under lagstiftningen om stiftelser, böra andra föreskrifter för dess förvaltning icke få fastställas än sådana, som godkänts av stadsfullmäktige.'

Magistraten i Söderhamn anför:

'Här i staden förekomma stiftelser, vilkas styrelser enligt givarnas föreskrifter utgöras av ordförandena i vissa av stadens kommunala myndigheter. Då stadsfullmäktige mottagit stiftelsernas tillgångar att förvaltas i enlighet med bestämmelserna i de respektive gåvobreven, borde staden i dessa fall lika väl som i de i § 9 av förslaget omförmälda fallen vara ansvarig för stiftelsernas medel. Med den avfattning nämnda paragraf har torde detta dock näppeligen vara förhållandet. På grund härav och enär likartade fall med all sannolikhet förefinnas inom andra kommuner, föreslår magistraten, att paragrafen erhåller en sådan lydelse, att den omfattar jämväl ifrågavarande stiftelser.'

I likhet med kommittén och på de av denna anförda skäl anser jag, att statsverket bör svara för stiftelses medel, då Kungl. Maj:t givit statens verk eller inrättning lov att vara styrelse för stiftelsen. Genom meddelande av dylikt lov måste staten anses hava gent emot stiftaren åtagit sig svara för stiftelseegendomens fortvarande bestånd. Att så sker torde ligga i sakens natur och för övrigt stå i överensstämmelse med rätt och billighet.

Vid meddelande av lov, varom här är fråga, måste uppenbarligen förutsättas, att Kungl. Maj:t beaktar, att verkets eller inrättningens förvaltning är eller

varder underkastad effektiv kontroll. I detta samband vill jag erinra, att riksdagens år 1926 samlade revisorer beträffande domkapitlens medelsförvaltning uttalat önskvärdheten av att samtliga av domkapitel omhänderhavda medel bleve underkastade vederbörlig räkenskapsgranskning samt att riksdagen i skrivelse den 23 mars 1926 förklarar sig dela den av revisorerna uttalade uppfattningen. Denna fråga är för närvarande föremål för utredning inom vederbörande departement.

Nu ifrågasatt ansvarighet för statsverket bör gälla även för det fall att lov att vara styrelse meddelats av myndighet, som erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att giva sådant lov. Då dylikt uppdrag ej läres lämnas åt annan myndighet än sådan, som förväntas kunna behörigen bedöma, huruvida en effektiv kontroll är för handen, synas några betänkligheter icke böra möta mot en sådan anordning.

Av samma skäl, som anförts i fråga om statsverkets ansvarighet, bör kommun, som givit någon sin medelsförvaltande myndighet lov att vara styrelse för stiftelse, svara för dennas medel.

Enligt kommitténs förslag skulle, såsom nyss berörts, ansvarighet för stiftelses medel icke åvila statsverket eller kommun, då två eller flera verk eller inrättningar resp. kommunala myndigheter gemensamt vore styrelse för stiftelse. Enligt min mening saknas giltig grund för att icke låta ansvarigheten omfatta även dessa fall, därest verken, inrättningarna eller myndigheterna erhållit lov att vara styrelse för stiftelsen. Stiftelsens förvaltning är i sådant fall i lika hög grad av offentlig karaktär, som när styrelsen utgöres av allenast ett verk eller en inrättning eller myndighet, och de svårigheter, som må kunna uppstå med avseende å prövning av de olika verkens, inrättningarnas eller myndigheternas inbördes ansvar, synas icke vara av beskaffenhet att böra fritaga statsverket eller kommunen från ansvar för stiftelsens medel.

I likhet med kommittén anser jag kommun, som själv utsett styrelse för stiftelse, böra svara för förvaltningen av stiftelsens medel. Hava flera kommuner givit underlydande medelsförvaltande myndighet lov att vara styrelse för stiftelse eller själva gemensamt utsett dylik styrelse, böra kommunerna vara solidariskt ansvariga för stiftelsens medel.

Förändring av stiftelse. I stiftelsebegreppet ligger ett visst mått av oföränderlighet. Grunden för stiftelsens tillvaro, uppgift och verksamhet är stiftarens vilja, sådan den kommit till uttryck i hans förordnande om stiftelsen. Denna själv kan icke genom sina organ häri göra någon ändring, om ej annat särskilt föreskrivits. Och icke heller stiftaren äger någon allmän befogenhet att förändra stiftelsen. Denna oföränderlighet kan dock icke vara ovillkorlig. Därest på grund av ändrade faktiska eller rättsliga förhållanden det med en stiftelse åsyftade ändamålet icke kan vinnas eller stiftelsen med den organisation, densamma erhållit, icke längre kan verka för detta ändamål, bleve stiftelsens upphörande en nödvändig följd, därest ändring i ena eller andra hänseendet ej finge ske. Även i andra fall kan jämkning i gällande föreskrifter beträffande en stiftelse utgöra en förutsättning för att stiftarens avsikter med stiftelsen skola kunna

fullföljas. Att erforderliga ändringar då få vidtagas, synes bäst överensstämma med de intressen, som äro förbundna med stiftelsen, och torde även i regel kunna anses överensstämma med stiftarens vilja. Hos oss hava ock dylika ändringar städse ansetts kunna vinnas genom beslut av Kungl. Maj:t. Denna Kungl. Maj:ts befogenhet att medgiva ändring av stiftelse, den s. k. permutationsrätten, torde grunda sig på den Konungen i regeringsformens § 89 tillerkända allmänna ekonomiska lagstiftningsrätten.

Kommittén upptog i sitt förslag närmare bestämmelser om permutationsrättens utövande, och var kommitténs ståndpunkt härutinnan i korthet följande. I fråga om stiftelser, som ännu icke vunnit offentligt erkännande, skulle någon permutation av stiftelseändamålet icke förekomma, utan om detta lade hinder i vägen för stiftelsens erkännande, komme stiftelsen icke till stånd såsom ett rättssubjekt. Om däremot vid dylik stiftelse fästad föreskrift, vilken icke vore bestämmande för stiftelseändamålet, befundes strida mot lag eller sedlighet eller vara otillämplig eller otjänlig, ägde Kungl. Maj:t meddela nödig jämkning. Levde stiftaren, finge dock dylik åtgärd ej företagas utan hans samtycke. Med stiftarens samtycke ägde jämväl Kungl. Maj:ts befallningshavande vid stadfästade av stiftelses stadgar göra sådan jämkning, som nyss nämnts. Därest föreskrift, varom nu är fråga, prövades utgöra hinder för stadfästelse å stiftelses stadgar och jämkning ej skedde, skulle förordnandet om stiftelsen vara förfallet. Detta skulle även bliva följden, om stiftare åt annan än enskild man uppdragit förvaltning av stiftelse, men uppdraget ej emottoges. I dylikt fall skulle sålunda permutation icke kunna äga rum. Skulle det, sedan stiftelse blivit offentligen erkänd, visa sig, att stiftelseändamålet icke vidare kunde vinnas, ägde Kungl. Maj:t förordna, huru stiftelsens egendom finge användas för annat mot stiftarens avsikt närmast svarande ändamål. Blevde eljest föreskrift, som stiftaren fäst vid dylik stiftelse, otillämplig eller otjänlig, kunde nödig jämkning meddelas av Kungl. Maj:t.

I särskilt yttrande uttalade kommitténs ordförande, herr Dickson, den meningen, att därest beträffande offentligt erkänd stiftelse visade sig, att stiftelseändamålet icke vidare kunde vinnas, Kungl. Maj:t skulle äga jämväl att upphäva stiftelsen samt att med föranledande härav bestämmelse borde meddelas av innehåll, att, om stiftelse upphävdes, egendomen skulle gå åter till stiftaren eller hans arvingar, där ej annorlunda av stiftaren förordnats. Herr Waldenström förklarade i särskilt yttrande, att hans åsikt i huvudsak överensstämde med den av herr Dickson uttalade meningen. Därjämte ansåg herr Waldenström, att vägran att emottaga stiftares uppdrag att förvalta stiftelse skulle medföra förordnandets ogiltighet endast i det fall, att den av stiftaren utsedda styrelsen utgjordes av statens verk eller inrättning eller ock medelsförvaltande kommunal myndighet.

I utlåtande över kommittéförslaget anförde *justitiekanslersämbetet*:

Det tillkommer utövaren av den högsta statsmakten såsom en politiåtgärd att upphäva en stiftelse, vars ändamål är lagstridigt eller osedligt, samt att eljest i mån av förändrade förhållanden meddela jämkning i stiftelse. De nu givna stadganden, som kunna anses beröra detta ämne, framstå mera såsom inskränkande undantagsbestämmelser i berörda befogenhet hos den högsta stats-

myndigheten. Sålunda stadgas t. ex. i 5 § av Prästerskapets privilegier, att utan kammarkollegii, domkapitlets och vederbörandes vetskap och samtycke får ingen bortsälja några kyrko-, hospitals-, akademi-, gymnasii- eller skolägor. Enär många sådana ägor äro grundade på enskilda donationer, framträder ofta frågan om föryttring av sådana ägor såsom en fråga om jämkning i stiftelse. Vidare torde t. ex. 77 § regeringsformen lägga hinder i vägen för Konungen att angående en på kronoförläning grundad stiftelse utan riksdagens samtycke meddela jämkning, som innebär avyttring av kronan tillhörig lägenhet.

Vid utövning av ifrågavarande myndighet tages såsom allmänt känt är all tillbörlig hänsyn till stiftarens vilja, och först efter en ingående utredning angående vederbörande stiftelses uppkomst och verksamhet samt efter hörande av myndigheter och av enskilde, som saken kan anses angå, meddelas nädigt beslut i ärendet. Till följd av stiftelsernas skiftande natur och oberäkneligheten av de förhållanden, som kunna framstå såsom giltig grund för ändring i stiftelse, torde det vara en ytterst vanskligh sak att genom särskilda lagbestämmelser noggrant angivna de förutsättningar, under vilka den s. k. permutationsrätten skall inträda, samt de begränsningar, som i avseende å densamma utövande skola gälla. Då något rättsbehov i detta avseende icke förefinnes, men det för framtiden bör förekommas, att stiftelser, såsom hittills ofta skett, själva förändra sitt innehåll efter nya tidsförhållanden torde i vårt land en ny allmän lag angående stiftelser i fråga om förevarande ämne allenast böra innehålla en bestämmelse därom, att det tillkommer Konungen att besluta angående förändring i stiftelse. Härmed är ej avsett att göra någon erinran angående förslaget, så vitt åt Kungl. Maj:ts befallningshavande uppdragits att i visst fall meddela jämkning.

Förslaget gör en bestämd skillnad emellan stiftelses ändamål och övriga vid stiftelsen fästa föreskrifter samt emellan det fall, där stiftelse blivit offentlig erkänd, och det tillfälle, där stiftelsen ännu ej genom sådant erkännande vunnit fullständig rättssubjektivitet. I händelse stiftelse blivit offentlig erkänd och stiftelsens ändamål icke vidare kan vinnas, har i lagförslaget åt Konungen inrymmts rätt att förordna, huru stiftelsen må användas för annat mot stiftarens avsikt närmast svarande ändamål. Innan stiftelse blivit offentlig erkänd, kan enligt förslagets motiver någon permutation av stiftelseändamålet icke förekomma, dock med undantag för redan bestående stiftelser. Angående sådana vid stiftelse fästa föreskrifter, som ej angå stiftelses ändamål, kunna förändringar och jämkningar meddelas, vare sig stiftelse blivit offentlig erkänd eller icke.

Det synes emellertid i många fall ej vara möjligt att uppdraga en så bestämd gräns emellan en stiftelses ändamål och övriga angående stiftelsen givna föreskrifter, att civila rättsverkningar kunna därav göras beroende. Medel och mål sammanfalla ofta på ett sätt, som skulle göra det till en ytterst vanskligh sak att avgöra, huruvida en föreskrift, som ej kan förverkligas, bör såsom angående själva syftet göra hela stiftelsen till en nullitet eller bör såsom rörande en förvaltningsangelägenhet bliva föremål för jämkning. En stiftelses ändamål kan också framstå olika till sitt omfång allt efter olika betraktelsesätt. Ser man såsom det egentliga syftemålet allenast den ideella tanke, vari donationen må antagas hava sin innersta grund, kan under ändamålet inrymmas vida mera, än om man fäster huvudvikten vid den verksamhetsyttring i levande livet, som stiftelsen enligt donationsurkunden har att öva. Därest t. ex. någon genom testamente förordnat om en viss skolas upprättande i fädernebygden och därvid meddelat bestämda föreskrifter angående undervisningen och andra anordningar, skulle enligt förslaget vid en omöjlig föreskrift jämkningsfrågan ställa sig helt olika, om man såsom donationens ändamål ser stiftarens nitälskan att i sin hembygd främja folkbildningen i viss riktning än om man anser ända-

målet vara uppehållande av just den undervisning och ordning, som stiftaren i donationsurkunden föreskrivit.

Om än en bestämd skillnad i varje fall kunde uppdragas mellan en stiftelses ändamål och övriga föreskrifter angående densamma, skulle, enligt justitiekanslersämbetets förmenande, i allt fall bäst överensstämman med gällande rättsuppfattning, att jämkning i stiftelseändamålet må kunna äga rum jämväl i fråga om stiftelse, som ej vunnit offentligt erkännande. Därest t. ex. någon enligt testamente, med arvingarnas uteslutande från kvarlåtenskapen, förordnat, att densamma skall användas för visst allmännyttigt ändamål men genom misstag, förbiseende eller annan orsak kommit att angående syftemålet meddela en föreskrift, som vore omöjlig att förverkliga, torde väl jämkning eller nödig förändring böra äga rum för att givarens avsikter sådana desamma i testamentet fått uttryck i möjligaste grad må kunna fullföljas. Arvingarna, om de i sådan händelse ägde att själva behålla stiftelseförmögenheten, kunna ej antagas skola självmant använda densamma för upprättande av en ny stiftelse i syfte att främja arvlåtarens vilja. Om förslagets ifrågavarande bestämmelse varit upphöjd till lag t. ex. vid avvecklingen av dödsboet efter Alfred Nobel, skulle sannolikt de av honom upprättade betydelsefulla stiftelser ej blivit bestående inför hans arvingars anspråk.

Beträffande omfånget av den i förslaget stadgade permutationsrätten skulle denna omfatta förutom rätt till förändringar i sådana avseenden, som ej angå själva ändamålet, det fall, att det ursprungliga stiftelseändamålet ej vidare kan vinnas, vilket uttryck, enligt motivererna skulle avse även det förhållande, att det stadgade ändamålet till följd av ändrad rättsåskådning komme i strid med lag och sedlighet. Emellertid förekommer andra fall, där förändring eller jämkning i stiftelseändamålet är nödig eller ändock bör kunna medgivas. Beträffande allmännyttiga stiftelser torde väl såsom regel få antagas, att stiftaren såsom huvudsak avsett, det stiftelsen skall lända ej blott samtid utan även eftervärd till verklig nytta. Skulle en dylik stiftelse till följd av ändrad åskådning eller andra orsaker bliva alldeles onyttig eller rent av verka skadligt eller också framstå ovärdig eller väcka allmänt åtlöje, bör det såsom hittills ej vara utövaren av högsta statsmakten förment att stadga lämpliga förändringar.

Angående innehållet i permutationsrätten stadgar förslaget i fråga om stiftelseändamålet, att Konungen äger förordna om annat »mot stiftarens avsikt närmast svarande ändamål». Även denna bestämmelse synes innehålla begränsningar, som ej väl överensstämman med rättslivets krav. Om än, i händelse stiftelseändamålet omöjligt vidare kan uppnås, regeln torde bliva, att ett nytt syftemål bestämmes med särskild hänsyn till de syften, stiftelsen enligt stiftelseurkunden skolat tjäna, torde dock en ovillkorlig föreskrift därtutinnan ej böra meddelas. Beträffande stiftelser, som äro grundade på statsegendom eller överlåtelse av kommun eller juridisk person kan ej ens bliva fråga om hänsyn till en oföränderlig stiftelsevilja. Ofta torde det såsom hittills inträffa, att stiftelseförmögenheten växer till så ansefliga belopp, att dess användning ensamt för stiftelseändamålet vore en orimlighet. I dylika fall har hittills ofta inträffat, att Konungen på enahanda varsamma och grannlaga sätt, som vid permutation i övrigt städse använts, antingen förordnat om en utvidgning av stiftelsens verksamhet till nya om möjligt närliggande syften eller också rent av anbefallt en utbrytning ur stiftelseförmögenheten till bildande av en helt ny stiftelse med ändamål, som moderstiftelsen ej avsett främja.

Den åberopade grunden för 20 § enligt vilket lagrum förordnande om stiftelse är förfallet, om stiftaren åt annan än enskild man uppdragit förvaltningen av stiftelse och uppdraget ej vander mottaget, synes justitiekanslersämbetet ej vara riktig. Det regelmässiga förhållandet torde väl vara, att stiftelseända-

målet för stiftaren varit huvudsaken, och endast undantagsvis lära förhållandena vara sådana, att stiftaren må antagas hellre hava velat, att hela stiftelsen förfölle än att annan lämplig styrelse av vederbörande myndighet utsåges. Detta senare synes justitiekanslersämbetet sålunda hava bort stadgas med undantag allenast för det fall, att stiftelseurkunden uttryckligen innehåller, att förordnandet skall under angivna förutsättning anses förfallet. Den i förslaget uttalade mening synes så mycket mindre böra fastslås, som endast i undantagsfall en stiftare i förväg vill eller kan av ifrågavarande korporationer erhålla bindande löfte om förvaltningsbestyrets övertagande, varföre många allmännyttiga stiftelser genom det föreslagna stadgandet kunde komma att förfalla.'

Utkastet, 23, 24 och 26 §§, överensstämmer i förevarande hänseende i stort sett med kommittéförslaget, dock hava icke upptagits förutnämnda bestämmelse, att förordnande om stiftelse skulle vara förfallet, därest stiftaren åt annan än enskild man uppdragit förvaltning av stiftelse, men uppdraget icke mottagits.

Mot utkastets ifrågavarande bestämmelser hava framställts, bland andra, följande erinringar.

Överståthållarämbetet anför:

'Sedan länge har det visat sig, att medel, som tillhört en stiftelse sedan kanske hundratals år tillbaka, enligt stiftarens förordnande skola disponeras för ändamål, som icke längre äro lämpliga för nutiden. Föreliggande sådana förhållanden, brukar Kungl. Maj:t finna sig befogad att ändra de från början lämnade förordnandena och medgiva medlens användande för andra ändamål, om vilka man är säker på att de stå i överensstämmelse med stiftarens önskningsar under föreliggande förändrade förhållanden. Här handlar Kungl. Maj:t utan stöd av någon lag men under det fulla konstitutionella ansvaret. Det är på denna väg man nu velat fortgå, men man har velat lagfästa detta förfaringssätt. Under det att man i 6 § stadgar att Kungl. Maj:ts befallningshavande ej får stadfästa bestämmelse, som strider mot vad stiftaren föreskrivit, så har man tydligen velat lämna Kungl. Maj:t vida friare händer i detta avseende. Detta framgår av 24 § samt av övergångsbestämmelserna. Sådana medgivanden locka, och överståthållarämbetet kan icke tänka sig annat än att det skulle vara lyckligare att icke leda in vår lagstiftning på dylika banor. Man kan genom sådana stadganden förleda till medgivanden, som icke alltid äro önskvärda, och man kan därigenom avskräcka donatorer från förordnanden, som äro värda all uppmuntran. Överståthållarämbetet hemställer därför att dessa stadganden måtte ur förslaget utgå.'

Juridiska fakulteten vid universitet i Lund anför, att fakulteten särskilt vill framhålla det betänkliga uti att lagförslaget vill öppna möjlighet att på så svaga grunder, som i 24 § angivas, enskild persons dispositioner skola kunna i administrativ väg upphävas eller ändras.

Domkapitlet i Lund anser, att bestämmelserna om permutation äro alltför obestämt avfattade, samt uttalar farhåga för att lättheten att erhålla permutation komme att verka avskräckande på eventuella donatorer.

Domkapitlet i Strängnäs uttalar den uppfattningen, att permutationsrätten bör utövas av domstol.

Såsom justitiekanslersämbetet framhållit torde det vara en synnerligen vanskelig uppgift att genom särskilda lagbestämmelser noggrant angiva de förutsättningar, under vilka permutationsrätt skall inträda, samt de begränsningar, som

skola gälla med avseende å dess utövande. Enligt nu gällande ordning utövar Kungl. Maj:t utan att därvid vara bunden av några lagbestämmelser permutationsrätt under konstitutionell ansvarighet. Sävitt mig är bekant, hava några olägenheter härav icke försports. Tvärtom synes nämnda ordning vara ägnad att på ett ändamålsenligt och efter förhållandena i det särskilda fallet väl avpassat sätt tillgodose uppkommande behov av förändring av stiftelse. Med hänsyn härtill och då i varje fall frågan om permutationsrättens bestämmande har en räckvidd utöver en lagstiftning, vilken är begränsad till att avse ett särskilt slag av stiftelser, har jag ansett denna fråga icke böra åtminstone i detta sammanhang regleras genom lag.

I ett avseende synes emellertid särskild bestämmelse om permutation vara påkallad. Därest vid fastställelse av stadgar för stiftelse uppstår behov av jämkning i föreskrift, som stiftaren fäst vid stiftelsen, bör tillsynsmyndigheten äga befogenhet att med stiftarens samtycke vidtaga dylik jämkning, där sådant kan ske utan ändring av stiftelsens ändamål. Att i detta fall underställa frågan om jämkning Kungl. Maj:ts prövning skulle tydligen utgöra en onödig omgång.

Alla allmännyttiga stiftelser torde icke böra underkastas den offentliga tillsyn, varom här är fråga. I vissa fall kan en sådan tillsyn vara obehövlig. Så är händelsen beträffande stiftelser, som förvaltas av statens verk eller inrättning. Den kontroll, som utövas å dessa stiftelser redan i och med deras omhändertagande av statsmyndighet, blir mera ingående och effektiv än den allmänna tillsyn, som kan föreskrivas genom nu ifrågasatt lagbestämmelser. I överensstämmelse med kommittéförslaget har därför från tillsyn undantagits stiftelse, vars styrelse utgöres av statens verk eller inrättning. Därjämte har av enahanda skäl undantagits stiftelse, vars räkenskaper på grund av särskild av Kungl. Maj:t meddelad föreskrift äro föremål för granskning i riksräkenskapsverket. På grund härav skulle från tillsynen bliva befriade, bland andra, de stiftelser, som förvaltas av universiteten.

I några utlåtanden har ifrågasatts, att från den allmänna tillsynen borde undantagas jämväl stiftelse, vars styrelse utgöres av kommunal myndighet. Denna uppfattning har jag icke kunnat biträda. Jag tillåter mig att såsom skäl härför åberopa vad kommittén härutinnan anförde i sin motivering:

'Tillsynen skall enligt förslaget omfatta även stiftelser, vilka med kommuns, församlings eller landstings lov omhänderhavas av myndighet, som förvaltar kommunens, församlingens eller landstingets medel. Det kan synas, att då sådana styrelser enligt vanliga regler redovisa inför kommunen, församlingen eller landstinget, och dessa ansvara för stiftelsernas medel, någon särskild tillsyn icke skulle vara behövlig. Kommittén har dock trots sådan böra föreskrivas. Den kontroll, som utövas från vederbörande större eller mindre kommuns sida, utgör väl i förening med kommunens ansvar i regel en tillräcklig säkerhet för, att stiftelsernas medel icke försringras. Däremot torde det icke så sällan hava förekommit, att stiftelser, som blivit anförtrödda åt kommunerna, kommit att tjäna i viss mån andra syften, än stiftarna avsett, särskilt på det sätt, att deras medel sammanslagits med kommunernas övriga tillgångar för liknande ändamål. En stiftelse t. ex. för fattigunderstöd kommer då oftast

*Tillsyn.
Tillsynens
omfattning.*

att endast föranleda minskning av uttaxeringen för fattigvården å kommunens skattskyldiga medlemmar, under det att stiftarens mening väl i regel varit, att understödet från stiftelsen skulle komma de fattiga till godo utöver den kommunala fattighjälpen eller i annan ordning, än denna lämnas. Mot sådana missförhållanden kan den kommunala tillsynen icke antagas innebära tillräcklig säkerhet, och kontroll från statens sida är därför behöfvig. Det samma gäller i fråga om stiftelser, för vilkas medel kommunen ansvarar på den grund, att kommunen själv för stiftelserna utsett styrelser.'

För ett område, vilket såsom det nu ifrågavarande kännetecknas av starkt växlande förhållanden, torde en viss frihet till undantag från de i allmänhet gällande reglerna böra förefinnas. Med hänsyn härtill har jag i likhet med kommittén ansett, att Kungl. Maj:t skall äga undantaga stiftelse från tillsyn, varom här är fråga. Såsom kommittén framhåller, finnes för åtskilliga stiftelser, exempelvis riddarhusets fonder och en del större anstalter, redan nu en tillfredsställande kontroll, vilken, om den fortfar, gör allmän tillsyn överflödig. Härtill kommer, att dessa stiftelser stundom endast med olägenhet skulle kunna inordnas under de bestämmelser, vilka skulle gälla beträffande dylik tillsyn. Och även framdeles kunna förhållanden uppstå, vilka göra det önskvärt, att Kungl. Maj:t må äga meddela dispens. Det lärers få tagas för givet, att sådan icke skall förekomma i andra fall, än då betryggande kontroll å vederbörande stiftelse i allt fall finnes anordnad.

I några utlåtanden över kommitténs förslag har uttalats, att Kungl. Maj:t, där stiftelse sålunda undantoges från tillsyn, borde äga förordna om annan tillsyn över stiftelsen. Någon dylik bestämmelse synes dock icke vara erforderlig, då, såsom nyss nämnts, dispens från tillsyn ej antagits böra ifrågakomma i andra fall, än då på annat sätt är sörjt för en betryggande kontroll. Skulle så ej vara förhållandet, lärers hinder icke finnas för Kungl. Maj:t att såsom villkor för dispens föreskriva, att dylik kontroll anordnas.

Enligt kommitténs förslag skall slutligen från offentlig tillsyn undantagas jämväl stiftelse, som genom stiftarens föreskrift är undantagen från dylik tillsyn. *Överståthållarämbetet* framhåller att en sådan bestämmelse skulle kunna fresta stiftaren att med hänsyn till de styrelseledamöter, han från början utsett, förordna om stiftelsens undantagande från tillsyn. Ett medgivande åt stiftaren att förordna om sådant undantag anser överståthållarämbetet säkerligen bliva mycket olyckligt och kunna göra hela lagen illusorisk. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* ifrågasätter lämpligheten av att genom stiftares föreskrift stiftelse skall under alla förhållanden, även om det gäller betydliga medel, kunna undantagas från allmän tillsyn.

Jag har ansett mig böra i förevarande avseende biträda kommitténs uppfattning. Den, av vilken stiftelses tillkomst är beroende och vilken i första hand bestämmer stiftelsens ändamål och organisation, bör, såsom kommittén i sina motiv framhåller, jämväl kunna, där han så finner lämpligt, undantaga stiftelsen från allmän tillsyn. Obestridligen kunna fall tänkas, då stiftare av ett eller annat skäl ogärna ser att hans stiftelse skall komma att underkastas statlig kontroll med därav följande bundenhet i olika hänseenden. Då upprättandet av allmännyttiga stiftelser måste betraktas såsom ett ändamål, väl värt att

uppmuntras, måste det vara av vikt, att ett tvång att låta stiftelse stå under kontroll icke verkar avhållande å dem, vilka kunna vara benägna att upp-
rätta dylika stiftelser.

Den bestämmanderätt, som sålunda skulle tillkomma stiftaren, innefattar tydligen allenast befogenhet att helt undantaga stiftelsen från den i lagen stad-
gade tillsynen. Stiftaren äger följaktligen icke att föreskriva någon ändring
i formen för den offentliga tillsynen, utan om sådan tillsyn över huvud skall
utövas, skall den ske i den ordning, som i allmänhet är stadgad.

Enligt kommittéförslaget och utkastet skulle tillsynen utövas av Kungl. *Tillsyns-*
Maj:ts befallningshavande i det län, där stiftelsens styrelse har sitt säte. Av *myndighet.*
skäl som tidigare berörts har i departementsförslaget tillsynen förlagts till en
för hela riket gemensam tillsynsmyndighet.

Vissa kyrkliga myndigheter hava i sina utlåtanden hemställt, att alla eller
vissa stiftelser av ecklesiastik natur måtte stå under tillsyn av kyrklig myndig-
het. Ett stadgande av innebörd, att stiftelser av visst slag skola stå under till-
syn av särskild myndighet, synes dock mindre lämpligt. Skulle det beträffande
något slag av stiftelser eller i fråga om viss stiftelse visa sig ändamålsenligt,
att annan myndighet än den i lagen angivna tillsynsmyndigheten handhar kont-
roll över stiftelsen, är möjlighet härtill beredd genom Kungl. Maj:ts rätt att
meddela dispens från tillsyn enligt lagen.

Tillsynsmyndighetens allmänna uppgift bör vara att övervaka, att stiftelses
förvaltning handhas i överensstämmelse med lag och de för stiftelsen gällan- *Tillsynens*
de föreskrifter. Uppenbarligen är av största vikt, att stiftelsens ändamål full- *innebörd.*
följes i enlighet med vad stiftaren föreskrivit. Därjämte bör det åligga till-
synsmyndigheten att tillhandagå de särskilda styrelserna och andra stiftelse-
organ med erforderliga råd och upplysningar rörande förvaltningen. Det tor-
de utan vidare ligga i tillsynens natur, att tillsynsmyndigheten vid uppkom-
mande behov av permutation har att vidtaga åtgärd för vinnande av sådan.

Därest så är behövt, bör tillsynsmyndigheten medverka till att stiftelse
erhåller styrelse. I fråga om stiftelse, som icke förvaltas av kommunal myn-
dighet, bör tillsynsmyndigheten därjämte övervaka, att behörig styrelse allt
framgent finnes.

Tillsynen över förvaltningen av stiftelses egendom torde, såsom riksdagen
i sin skrivelse den 8 maj 1897 framhållit, i allmänhet icke böra utsträckas
till en noggrann prövning av varje utgifts behörighet utan inskränkas till en
granskning av behållningens placering och huruvida avkomsten använts i
donators syfte. Beträffande denna förvaltning torde vissa särskilda bestäm-
melser böra meddelas i syfte, såväl att densamma må ordnas på ett lämpligt
och betryggande sätt som ock att kontrollen må kunna bliva fullt verksam.
Föreskrifter lära sålunda böra givas till förebyggande därav, att stiftelses
värdehandlingar sammanblandas med annans egendom. Vidare synas stad-
ganden böra meddelas om skyldighet för styrelse dels att föra räkenskaper,
av vilka ett sammandrag årligen skall insändas till tillsynsmyndigheten, dels

att meddela denna myndighet upplysning om styrelsens sammansättning, ävensom huru de skriftliga avhandlingar, som ingås för stiftelsen, skola undertecknas, dels ock att för varje stiftelse hålla en fullständig och ordnad samling av alla stiftelsens rörande gåvobrev, testamenten och andra urkunder samt eljest beträffande förvaltningen meddelade föreskrifter.

De bestämmelser, som i nu nämnda hänseenden upptagits i departementsförslaget, överensstämma i allt väsentligt med kommitténs förslag.

*Ordningen
för tillsy-
nen.*

Tillsynen skall enligt departementsförslaget likasom kommittéförslaget utövas dels genom granskning av de räkenskapssammandrag, som för varje stiftelse årligen skola insändas till tillsynsmyndigheten, och dels genom inspektioner hos stiftelsernas styrelser av tillsynsmyndigheten eller dess ombud. Den senare formen för granskningen lär bli den, som erhåller den största betydelsen. Den förra torde emellertid icke kunna undvaras, åtminstone icke utan att inspektionerna förekomma oftare än som föreslagits eller i allmänhet vart femte år.

*Åtgärder
i anledning
av anmärk-
ningar mot
förvalt-
ningen.*

Därest tillsynsmyndigheten vid granskning av insänt räkenskapssammandrag eller vid inspektion hos styrelsen finner anledning till anmärkning mot förvaltningen eller sådan anledning eljest kommer till tillsynsmyndighetens kännedom, skall denna myndighet kunna mot stiftelsens styrelse vidtaga åtgärder av olika slag. Har styrelse fattat beslut, vilket står i strid med lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter, äger tillsynsmyndigheten förbjuda verkställighet av beslutet. Därest detta redan gått i verkställighet, äger myndigheten förelägga styrelsen att göra rättelse, där så kan ske. Om åter styrelsen gjort sig skyldig till underlåtenhet av något slag, skall tillsynsmyndigheten kunna förelägga styrelsen att fullgöra vad densamma åligger.

Vidare skall tillsynsmyndigheten äga befogenhet att å det allmännas vägnar, oberoende av anmälan från enskild sakägare, förordna om utförande av talan vid domstol i åtskilliga fall. Så skall vara förhållandet, då fråga är om att göra gällande kommuns ansvarighet för vissa stiftelsers medel eller styrelseledamöters skyldighet att ersätta skada, som för stiftelse uppkommit genom överträdelse av lagen eller de för stiftelsen gällande föreskrifter, så ock att till stiftelse återgälda obehörigen utbetalda medel. Likaså äger tillsynsmyndigheten i vissa fall mot styrelse eller ledamot av styrelse, som gjort sig skyldig till missvård av stiftelsens angelägenheter, låta anställa talan om anordnande av annan förvaltning för stiftelsen. Dessutom äger tillsynsmyndigheten, då fråga är om entledigande av styrelse eller styrelseledamot, som missvårdat stiftelsens angelägenheter, att, intill dess saken kan hinna slutligen prövas av domstol, själv förordna om annan förvaltning av stiftelsen i den omfattning omständigheterna påkalla. För att giva ökad kraft åt föreskrift eller förbud, som tillsynsmyndigheten med stöd av lagen meddelar, skall myndigheten äga förelägga vite ävensom fälla till sådant vite. Vissa andra överträdelser av lagens bestämmelser skola medföra bötesansvar, vars ådömande ankommer på domstol efter talan av allmän åklagare.

De bestämmelser, som i nu angivna avseenden föreslagits, överensstämma i allt väsentligt med kommittéförslaget.

Efter att hava redogjort för dessa mera allmänna synpunkter övergår jag till att omnämna vissa särskilda stadganden i departementsförslaget, i den mån en närmare motivering syntes erforderlig.

Särskild motivering beträffande vissa stadganden.

7 §.

Genom föreskriften att stiftelsebrevet skall ingivas i huvudskrift vinnes större säkerhet för att rättshandlingen verkligen kommit till stånd.

Såsom förut berörts skall det tillkomma tillsynsmyndigheten att vid fastställande av stadgar med stiftarens samtycke vidtaga nödig jämkning i föreskrift, som stiftaren fäst vid stiftelsen, där sådan jämkning kan ske utan ändring av stiftelsens ändamål. I de fall, då permutation ej kan vidtagas av tillsynsmyndigheten, vore det otvivelaktigt mindre lämpligt, om tillsynsmyndigheten skulle omedelbart avslå ansökningen och överlämna åt dem, som hade hand om stiftelsen, att, om de så ville, hos Kungl. Maj:t söka permutation. Följden härav skulle nämligen helt visst mången gång bliva den, att permutation icke komme att begäras och stiftelsen därmed komme att sakna stadfästelse. Då det allmänna har intresse av att stiftelse med allmännyttiga syften erhåller stadfästelse, bör stadgande meddelas därom, att tillsynsmyndigheten, då den själv icke kan vidtaga erforderlig permutation, skall, innan slutligt besked meddelas över ansökningen, hos Kungl. Maj:t göra hemställan om permutation.

Utän särskild bestämmelse torde gälla, att, om under stiftelses bestånd yppas behov av ändring i stadgar som tillsynsmyndigheten fastställt, denna äger på framställning av stiftelsens styrelse stadfästa sådan ändring, där den ej strider mot vad stiftaren föreskrivit.

9 §.

Ledamot av stiftelses styrelse bör, i likhet med vad som gäller beträffande ledamot av aktiebolags eller förenings styrelse, vara här i riket bosatt svensk medborgare, där ej Kungl. Maj:t för stiftelsen medger undantag.

10 §.

Den, som sluter avtal eller inlåter sig på annan rättshandling med en styrelse, bör, såsom kommittén i sin motivering till motsvarande stadgande i kommittéförslaget anfört, taga kännedom om reglementet och pröva styrelsens befogenhet. Med en annan uppfattning bleve den i paragrafen omnämnda inskränkningen betydelselös.

11 §.

Stadgandet står i full överensstämmelse med vad i motsvarande avseende gäller beträffande styrelse för ekonomisk förening och för understödsförening, Att i lagen upptaga särskilda föreskrifter om protokolls förande vid styrel-

sesammanträde torde icke vara behöfligt. Några dylika föreskrifter hava icke heller ansetts erforderliga beträffande nyssnämnda föreningars styrelser.

12—14 §§.

Här upptagna stadganden stå i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande stadganden beträffande aktiebolag, ekonomiska föreningar och understödsföreningar.

Om styrelsen vill kära till stiftelsen, saknar tydligen denna ett organ, som kan iakttaga dess intressen och förordna ombud för densamma. Det har därför uppdragits åt vederbörande länsstyrelse att förordna ombud att i tvisten föra stiftelsens talan. Den länsstyrelse, på vilken detta ankommer, är tydligen länsstyrelsen i det län, där styrelsen har sitt säte.

15 §.

Stadgandet saknar motsvarighet i kommitténs förslag. Då stiftelse saknar organ, som i fråga om bestämmande av arvode åt styrelseledamot kan iakttaga stiftelsens intressen, där dessa komma i strid med styrelsens, har ansetts lämpligt, att i lagen föreskrives, dels att dylikt arvode må uppbäras endast i det fall, att stadgarna uttryckligen medgiva sådant, dels ock att arvodet icke må utgå av andra medel än avkomsten av stiftelsens förmögenhet.

16 §.

Stadgandet i första stycket överensstämmer med vad som gäller för aktiebolag, ekonomiska föreningar och understödsföreningar.

Beträffande det i andra stycket intagna stadgandet anför kommittén i sin motivering:

'Därest de, som äga att besluta rörande användningen av stiftelseegendomens avkastning, härvid förfarit i strid mot stiftelsens stadgar, och medel blivit utbetalda till andra personer än dem, medlem bort tillfalla, är det icke givet, att någon ekonomisk förlust härigenom uppkommit för stiftelsen. Ifrågavarande medel skulle ju nämligen i varje fall hava utbetalats, och om de, som bort erhålla medlen, icke hava rätt till talan mot stiftelsen eller icke använda denna rätt, är stiftelsens ekonomiska ställning densamma, oavsett huruvida medlen blivit utbetalda till rätta personer eller till orätta. Dylika medel böra emellertid återbetalas för att komma till den användning, som för dem är avsedd, och i förslaget har därför särskilt framhållits, att återbäringsskyldighet åligger dem, som äro ansvariga för en sådan oriktig utbetalning, en för alla och alla för en.'

17 §.

Här föreslagna stadganden stå i full överensstämmelse med vad som gäller beträffande aktiebolag, ekonomiska föreningar och understödsföreningar.

20 §.

Med kommun förstås i detta sammanhang varje kommunal samfällighet, således icke blott primärkommun. Kommittén, som jämväl avsåg, att stad-

gandet skulle äga denna omfattning, angav ifrågavarande samhälligheter genom uppräknigen: kommun, församling och landsting. Denna uppräknig är emellertid icke uttömmande. Däri saknas sålunda, bl. a., väghållnings-skyldiga, tingshusbyggnadsskyldiga, dövtumsdistrikt och kommunalförbund. Med hänsyn till svårigheten att giva en fullt exakt uppräknig har departementsförslaget avstått från varje sådan och i stället använt uttrycket kommun såsom en sammanfattande benämning för alla kommunala samfälligheter.

I kommittéförslaget har en del av de kommunala myndigheter, varom här är fråga, särskilt angivits. Det torde emellertid vara tillfyllest, att samtliga här avsedda myndigheter angivas med uttrycket 'myndighet, som förvaltar kommuns medel'.

22 §.

Stadgandet är oförändrat hämtat från kommittéförslaget, 15 §, och tillåter jag mig återropa följande av kommittén givna motivering till detsamma:

'Därest stiftelses styrelse eller ledamot av styrelsen gör sig skyldig till missvård av stiftelsens angelägenheter, skall enligt kommitténs förslag varje sakägare vara befogad att vid domstol föra talan om anordnande av annan förvaltning för stiftelsen, därvid behörig domstol är den underrätt, inom vars domvärjo stiftelsens styrelse har sitt säte. Någon prövning av förvaltningen i denna ordning bör emellertid icke ifrågakomma med hänsyn till stiftelse, vilkens styrelse utgöres av statens verk eller inrättning. Finnes anledning till anmärkning mot det sätt, varpå en sådan styrelse fullgör sitt uppdrag, får rättelse sökas i den ordning, vilken eljest gäller för den, som vill föra klagan mot åtgärd av detta statsorgan. Ej heller synes det vara lämpligt, om domstol på dylik talan skulle äga att ingripa mot en kommunal myndighet, som enligt 6 § hade en stiftelses förvaltning om händer. Är fråga om straffbart förfarande, böra vanliga regler äga tillämpning, och i andra fall torde det kunna förväntas, att kommunen själv, då något missförhållande av berörda art kommer till dess kännedom, skall draga försorg om avhjälpande av detsamma. Redan kommunens ansvar för en sådan stiftelses medel lärer i de flesta fall utgöra en tillräcklig anledning för kommunen att tillse, att stiftelsens angelägenheter ej vanvårdas. På grund av den trygghet för stiftelsemedlen, som detta ansvar innebär, är det ock vid dylika stiftelser mindre behöfligt, att domstols åtgärd mot en försumlig styrelse kan påkallas. Styrelse, som blivit av kommun särskilt tillsatt, torde även i detta hänseende böra likställas med styrelse, som utgöres av penningförvaltande kommunal myndighet.

Domstolens åtgärd måste lämpa sig ej blott efter förseelsens beskaffenhet utan även efter arten av den styrelse, som finnes. En ledamot, som särskilt blivit tillsatt för vården om stiftelsens angelägenheter, kan skiljas från befattningen, medan andra ledamöter få kvarstå. Såvitt möjligt bör naturligtvis en ny ledamot i den avsattes ställe utses, på sätt stadgarna angiva. Skola kvarstående ledamöter välja efterträdare åt de avgående, och hela styrelsen avsattes, måste särskild åtgärd vidtagas för tillsättande av ny styrelse. Är åter förvaltningen av en stiftelse uppdragen åt t. ex. styrelsen för annan stiftelse, bolag eller förening, ligger det i öppen dag, att domstolen ej kan avsätta någon ledamot av styrelsen, än mindre alla. Domstolen får då förordna, att förvaltningen av stiftelsen skall fräntagas dem, som missvårdat sitt uppdrag, och bestämma, huru sådan stiftelse skall för viss tid eller alltid på annat sätt förvaltas.'

Kommitténs ordförande, herr Dickson, anförde i särskilt yttrande:

'De i 8 § (departementsförslaget 21 §) omförmälda styrelser synas mig i fråga om ansvar vara likställda med enskilda styrelser. Av sådan anledning och för att närmare bestämma den befogenhet, som i de i 15 § avsedda fall må tillkomma domstol, anser jag sist nämnda paragraf böra erhålla denna lydelse:

Nu har stiftelse annan styrelse än i 5 eller 6 § (i departementsförslaget 19 eller 20 §) sägs och gör sig styrelsen eller ledamot av styrelsen skyldig till missvård av stiftelsens angelägenheter: är styrelsen för den stiftelsen särskilt anordnad och är ej ledamotskapet fäst vid viss befattning, äge domstol att från ledamotskap i styrelsen skilja den ledamot eller de ledamöter, men eljest äger domstolen att i den omfattning, omständigheterna påkalla, förordna om annan förvaltning av stiftelsen.'

Skolöverstyrelsen ifrågasätter i sitt utlåtande, huruvida icke här avsedda befogenhet att förordna om förvaltning av stiftelse borde tillerkännas vederbörande länsstyrelse, vilken i allmänhet torde äga större personkänedom samt vara bättre än en domstol ägnad att avgöra ärenden av nu ifrågavarande art.

I samma riktning uttalar sig *länsstyrelsen i Kopparbergs län*. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser, att stadgandet är obestämt i sin avfattning.

I likhet med kommittén har jag ansett, att vidtagande av här avsedda åtgärder bör ankomma på domstol. Det är här fråga om ett så kraftigt ingripande som att entlediga styrelse eller styrelseledamot på grund av missvård av stiftelsens angelägenheter. En dylik befogenhet bör ur rättssäkerhetens synpunkt icke tillkomma annan myndighet än domstol. Att domstolen skulle äga mindre personkänedom än länsstyrelsen synes knappast vara att antaga. Tvärtom lärer väl kunna förutsättas, att domstolen, som har sin verksamhet just i den ort, där styrelsen finnes, har vidsträcktare möjlighet att vinna erforderliga upplysningar. Ej heller synes befogat utgå från att länsstyrelsen skulle vara bättre än domstol ägnad att handlägga ärenden av förevarande slag.

24 §.

Stadgandet saknar motsvarighet i kommittéförslaget och utkastet. Det har emellertid syntts lämpligt, att i lagen gives något uttryck för tillsynens allmänna innebörd. Härvid har särskilt framhållits den rådgivande verksamhet, som bör ankomma på tillsynsmyndigheten och som säkerligen kan förväntas bliva av stor betydelse för stiftelseväsendets utveckling.

26 §.

För att tillsynen skall bliva effektiv är det av nöden, att tillsynsmyndigheten beträffande stiftelse, vilken skall stå under tillsyn, erhåller en något mera ingående kännedom om stiftelsens organisation, än som kan anses behöfligt i fråga om stiftelser, för vilka tillsynsmyndigheten blott har att stadfästa stadgar. Sålunda bör upplysning meddelas om storleken och beskaffenheten

av stiftelsens förmögenhet. Åtminstone en ungefärlig uppgift härom lärer i allmänhet redan å detta stadium av stiftelsens tillvaro kunna förebringas. Är för stiftelsen inrättad särskild styrelse, böra vissa ytterligare uppgifter avlämnas, vilka angivas i denna paragraf.

28 §.

Motsvarande stadgande i kommittéförelslaget, 27 §, var av följande lydelse: 'Stiftelses värdehandlingar böra vara så beskaffade eller så förvaras, att därav tydligt framgår, att de äro stiftelsens tillhörighet.' I sin motivering av stadgandet anförde kommittén:

'Huru stiftelseegendom lämpligast skall placeras, beror av förhållandena, och några allmängiltiga regler i sådant avseende torde icke böra uppställas. Kommittén har härtill haft så mycket mindre anledning, som kommittén icke ansett något särskilt slag av placering, t. ex. inköp av fast egendom, vara av beskaffenhet att böra från allmän synpunkt förhindras eller genom lagstadganden begränsas. Kommitténs förslag i ämnet inskränker sig därför till en ordningsföreskrift i syfte att förebygga sammanblandning av stiftelses värdehandlingar med stiftelseförvaltarens eller annans egendom.'

Beträffande kommitténs förslag härutinnan anförde *länsstyrelsen i Uppsala län*: 'I 27 § stadgas att stiftelses värdehandlingar böra vara så beskaffade eller så förvaras att därav tydligen framgår, att de äro stiftelsens tillhörighet. Detta kan vålla en del olägenheter. Det torde vara ganska vanligt att ett samhälle eller en korporation, som har flera stiftelser om hand, sammanslår dessas tillgångar till en gemensam fond, varefter varje stiftelse erhåller sin andel av den gemensamma avkastningen. Då, på sätt kommitterade anmärkt, många stiftelsers kapital är helt obetydligt, och det naturligen är lättare att finna betryggande placement för en större summa än för en mindre, anser befallningshavanden att en blivande författning ej bör lägga ovillkorligt hinder i vägen för ett sådant förfarande, som ju lämpligen kunde göras beroende av vederbörande befallningshavandes medgivande.'

Länsstyrelsen i Hallands län yttrade: 'Av stadsfullmäktige i Halmstad har framhållits, att det i 27 § av förslaget inrymda stadgande, att 'stiftelses värdehandlingar böra vara så beskaffade eller så förvaras att därav tydligen framgår, att de äro stiftelsens tillhörighet' borde förtydligas så, att någon tvekan ej kunde råda därom, att styrelse, som hade förvaltningen av flera stiftelser om händer, ägde att placera de olika stiftelsernas medel i för dem *gemensamma* värdehandlingar, samt exempelvis anförts, att, om varje stiftelses medel skulle särskilt för sig placeras, detta ofta kunde leda till förminskning i ränteinkomsterna och för Halmstads drätselkammare, som hade att förvalta över en halv miljon kronor, tillhörande en mängd olika stiftelser, bleve synnerligen svårt och betungande.

Då emellertid ifrågavarande lagförslag avser att vinna en effektiv kontroll just till förekommande av medlens sammanblandning, synes Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande en placering av olika stiftelsers medel i gemensamma värdehandlingar lätteligen kunna leda till att efter en längre tids förlopp det bleve hart nära omöjligt att utreda till vilkendera av de olika stiftelserna den ena eller andra värdehandlingen eller viss anpart i samma värdehandling verkligen hörde, i följd varav Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande avstyrker den av stadsfullmäktige i Halmstad föreslagna och av magistraten därstädes biträdda mening i nämnda hänseende.'

I utkastet, 33 §, erhöll stadgandet följande formulering: 'Stiftelses värdehandlingar skola vara ställda till stiftelsen eller genom annan påskrift utvisa, att de äro stiftelsens tillhörighet.'

Åtskilliga myndigheter hava i sina utlåtanden framställt erinringar mot denna bestämmelse i utkastet. Sålunda ifrågasätter *riksräkenskapsverket* lämpligheten därav och framhåller, att gemensam placering av två eller flera stiftelsers medel ofta är fördelaktig och därför icke bör omöjliggöras.

Länsstyrelsen i Uppsala län anför: 'Åt 33 § torde böra givas en förändrad avfattning, som möjliggör gemensam placering av flera under samma myndighets förvaltning stående stiftelsers kapital, eventuellt efter särskilt medgivande av tillsynsmyndigheten. Sävitt länsstyrelsen förmår bedöma, medför en samäganderätt för särskilda stiftelser icke någon risk för den ena eller andra stiftelsen.'

Magistraten i Göteborg yttrar: 'Mot stadgandet i § 33 vill magistraten anmärka, att det icke synes böra ifrågakomma, att stiftelse tillhöriga, till innehavaren ställda obligationer, skola förses med påskrift, att de äro stiftelsens tillhörighet, helst sådana obligationer ofta torde förvaras hos statskontoret.'

Drätselkammaren i Göteborg utlåter sig: 'Enligt § 33 i det föreliggande lagförslaget skola stiftelses värdehandlingar vara ställda till stiftelsen eller genom annan påskrift utvisa, att de äro stiftelsens tillhörigheter. Med anledning härav må till en början erinras om det ofta förekommande förhållandet, att en stiftelses penningmedel äro oplacerade och inestå hos kommunen i avbidan därpå, att de enligt stiftarens önskan framdeles skola tagas i anspråk för någon anläggning eller uppförande av byggnad eller dylikt.

Så torde även efter tillkomsten av den nya lagen alltjämt kunna ske.

Däremot synes densamma bestämt förutsätta, att den placering av en stiftelses egendom, som kan ifrågakomma, skall göras självständigt och oberoende av varje annan placering.

Även om så sker i Göteborg i fråga om större stiftelser, är däremot förhållandet ett annat beträffande ett stort antal smärre sådana, som förvaltas av stadens drätselkammare. Dessa senare hava av drätselkammaren sammanförts på sådant sätt, att de under benämning »Diverse fonder» gemensamt äga de värdepapper, i vilka stiftelserna blivit placerade.

Härmed hava flera fördelar varit förbundna. Om donationerna placerats var för sig, hade följden därav blivit den, att fonder, för vilka värdepapper förvärvas vid skilda tidpunkter, ej kunnat förräntas efter samma räntefot, och att kanske av två lika stora donationer, den av dem, som obestriddligen varit till det största gagnet för samhället, på grund av en ren tillfällighet kommit i åtnjutande av den lägsta avkastningen. Med det här tillämpade tillvägagångssättet erhålla de olika fonderna, en var i förhållande till sin storlek, en proportionerlig andel av den sammanlagda avkastningen från Diverse fonder.

En annan fördel är, att, om kapitalförlust vid något tillfälle skulle uppstå, denna drabbar proportionellt samtliga fonder, under det att med det i lagen anbefallda tillvägagångssättet endast den fond bliver lidande, i vilken det värdepapper, varå förlusten uppstår, är placerat.

Slutligen är med det här följda förfaringsättet även förenad den förmånen, att det möjliggör en fördelaktigare placering av befintliga stiftelsers medel.

Då, på sätt förhållandet är med de till Diverse fonder hörande donationer, dessa ej sällan äro små och lydande på de mest växlande belopp, har det tidigare, då fonderna varit placerade var för sig, visat sig mycket svårt om icke rent av omöjligt att för varje fond anskaffa värdepapper, som på samma gång det innebär fullgod säkerhet, medförde den under rådande ekonomiska förhål-

landen högsta tänkbara förräntning. Vunnen erfarenhet härutinnan har på sin tid föranlett drätselkammaren i Göteborg att övergå till det tillvägagångs-sätt, som här under en lång följd av år praktiserats.

Då genom ny lagstiftning en fortsatt tillämpning av samma tillvägagångs-sätt icke under några förhållanden bör förbjudas, torde en av omständigheterna betingad omredigering av den föreslagna § 33 böra företagas.'

Stockholms stads drätselnämnd anför: 'Vad angår bestämmelsen i 33 §, att stiftelses värdehandlingar skola vara ställda till stiftelsen eller genom annan påskrift utvisa, att de äro stiftelsens tillhörighet, vill drätselnämnden erinra, att en stiftelses tillgångar ofta kunna vara placerade i sådana värdehandlingar, exempelvis in-teckningar, obligationer eller andra till innehavaren ställda handlingar, å vilka sådan anteckning, som i lagförslaget avses, icke kan eller lämpligen bör göras. Nämnden vill ock i detta sammanhang framhålla, att erfarenheten inom Stockholms fondförvaltning givit vid handen, att det ofta för att ernå en fördelaktig medelsplacering kan vara lämpligt att sammanslå medel tillhörande olika fonder och donationer för placering i ett värdepapper, av vilket de olika donationerna hava var sin särskilda andel. I sådana fall torde det möta stora praktiska svårigheter, för att icke säga vara omöjligt, att iakt-taga lagförslagets ifrågasättande bestämmelse.'

Länsstyrelsen i Jämtlands län ifrågasätter, att, såvitt angår stiftelseförmögenhet, som icke förvaltas av statsmyndighet, föreskrifter angående förvaring av värdehandlingar meddelas i anslutning till vad som stadgas angående motsvarande förmögenhetsföremål, tillhörande omyndiga, i lagen om förmyndarskap 8 kap. 8 §.

Genom den formulering, stadgandet erhållit i departementsförslaget, torde av myndigheterna framhållna synpunkter hava blivit, såvitt möjligt, tillgodosedda.

29 §.

Det torde höra till god ordning, att räkenskaperna för stiftelse årligen avslutas. En föreskrift att avslutningen skall göras för kalenderår synes dock icke vara lämplig. På grund av sättet för stiftelses förvaltning och beskaffenheten av dess egendom kan i många fall annan tid vara ändamålsenligare.

Enligt kommittéförslaget skulle sammandraget av räkenskaperna vara uppgjort enligt formulär, som Kungl. Maj:t fastställt. Då enligt departementsförslaget tillsynen skall utövas av en för hela riket gemensam tillsynsmyndighet, har jag ansett lämpligt att åt denna uppdrages att fastställa formuläret.

31 §.

Här föreslagna bestämmelser stå i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande stadganden i kommittéförslagets 31 § och utkastets 36 §. I sin motivering till förstnämnda paragraf anförde kommittén:

'Under de förhandlingar i ämnet, vilka föregingo kommitténs tillsättande, lämnades i allmänhet oemotsagt, att ledningen av kontrollen över stiftelserna och överinseendet över desamma skulle tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshavande. Däremot ifrågasattes från vissa håll, att den omedelbara granskningen vid besök hos stiftelsernas styrelser skulle såsom ett uppdrag av allmänt medborgerlig natur överlämnas åt kommunala förtroendemän, utsedda av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltaga i landsting. Detta

förslag blev emellertid föremål för gensagor på skäl, till vilka kommittén för sin del ansluter sig. Kommittén kan sålunda icke finna, att den till stöd för förslaget åberopade jämförelsen med de gode män, som enligt lagen den 18 april 1884 för tillsyn å förmynderskap väljas, i stad av stadsfullmäktige eller allmän rådstuga och å landet av kommunalstämma, är övertygande. Den offentliga tillsynen å förvaltningen av allmännyttiga stiftelser bör i alla sina former betraktas såsom en statsangelägenhet. För Kungl. Maj:ts befallningshavande, som skall pröva resultaten av den omedelbara granskningen, är det dessutom av vikt att få utse de personer, genom vilka den verkställs. Tillsynen i sin helhet torde härigenom vinna i betydelse. Särdeles där anledning yppas, att inspektion oförtövat bör ske, kan det vara angeläget, att Kungl. Maj:ts befallningshavande äger själv eller genom ombud omedelbart företaga densamma och icke ställs i beroende av utsedda tillsyningsmän. Även om landstingen och stadsfullmäktige eljest vore lämpliga valkorporationer i berörda hänseende, kunde de dock icke godkännas såsom sådana, då fråga vore om stiftelser, vilka förvaltades av landstingens eller stadsfullmäktiges egna myndigheter. Fullständig opartiskhet torde jämväl i andra fall säkrast vinnas med den av kommittén föreslagna anordningen.

Tidpunkten för granskningen hos stiftelses styrelse har Kungl. Maj:ts befallningshavande att bestämma efter förekommande förhållanden, och hinder möter icke att, om anledning yppas, företaga inspektion huru kort tid som helst, efter det den näst föregående inspektionen hållits, liksom ock undantagsvis längre tid än fem år kan förflyta mellan två inspektioner.

Redan den jämförelsevis långa tid, som i regel skall förgå mellan varje inspektion, utvisar, att dennas uppgift, enligt kommitténs mening, icke är att granska förvaltningen i alla dess detaljer eller pröva varje förvaltningsåtgärds lämplighet och riktigheten av varje post i räkenskaperna. En sådan revision skulle, oavsett de kostnader för statsverket den komme att medföra, på stiftelseväsendet lägga band, vilka säkerligen icke bleve gynnsamma för dess utveckling. Stiftelsernas angelägenheter hava hittills i allmänhet blivit ombesörjda genom frivillig, oftast oavlönad verksamhet, men benägenheten att mottaga dylika uppdrag skulle lätt förminskas genom ett för långt drivet förmynderskap från det allmännas sida. Erfarenheten har ej heller visat något behov av så ingripande åtgärder. Endast förvaltningens viktigaste sidor skola sålunda vara föremål för granskningen.

För att inspektion skall kunna verkställas, är styrelsen naturligtvis skyldig att lämna Kungl. Maj:ts befallningshavande eller dess ombud tillträde till de rörande stiftelsen förda böcker och andra räkenskaper, stiftelsens övriga handlingar och alla dess tillhörigheter. Om en stiftelses medel förvaltas tillsammans med andra medel, och räkenskaperna för de olika slagen egendom förts gemensamt eller hänvisa till varandra, blir det nödvändigt, att räkenskaperna i sin helhet hållas tillgängliga. De olägenheter, som härmed kunna vara förbundna, undvikas lämpligast därigenom, att särskilda räkenskaper föras för stiftelse, i den mån hinder härför ej möter.

Enligt den ursprungliga lydelsen av ovan omförmälda, inom ecklesiastikdepartementet utarbetade förslag till lag angående tillsyn över vissa stiftelser skulle tillsynen ej sträcka sig till stiftelser, vilkas tillgångar i värde ej uppginge till fem tusen kronor. Förslaget i denna del möttes emellertid av motstånd från åtskilliga bland de myndigheter, som däröver hördes, och i det förslag, som förelades högsta domstolen, hade nämnda bestämmelse uteslutits. Även kommittén hyser den uppfattningen, att ingen stiftelse bör undantagas från tillsyn på grund av obetydligheten utav dess tillgångar. Jämväl små stiftelser kunna bidra till främjandet av allmännyttiga ändamål, och deras bestånd är då av allmänt intresse. Hänsyn till stiftarna kräver ock, att det allmänna

visar sig uppskatta stiftelserna och ägna dem omvårdnad, även om stiftelsemedlen icke uppgå till ansenligare belopp. Personer, vilka icke kunde förfoga över några större tillgångar, kunde eljest lätt bliva avskräckta från att upprätta stiftelser. Måhända skulle även hos allmänheten kunna utbildas sig den uppfattningen, att i avseende å dylika mindre stiftelser, som icke vore föremål för tillsyn, samma skyldighet som eljest icke förefunnas att bevara stiftelsemedlen och använda dem enligt stiftarnas föreskrifter. Just de små stiftelserna torde under alla förhållanden på grund av sin obetydlighet och den mången gång obemärkta ställningen hos de personer, som hava dem om händer, lättast vara utsatta för att falla i glömska eller eljest försvinna, och kontroll å dem är därför särskilt behöfelig. Ehuru tillsynen sålunda icke kan undvaras, synes den emellertid, då det gäller stiftelser, vilkas inkomster icke uppgå till viss summa, enligt kommitténs förslag etthundra kronor om året, utan våda kunna, till lättnad i arbetet för såväl statsmyndigheterna som stiftelsernas styrelser, göras lindrigare än den kontroll, som utövas å de större stiftelserna.

Bestämmelsen, att om granskning verkställes genom Kungl. Maj:ts befallningshavandes ombud, ombudet skall åtnjuta arvode av allmänna medel efter de grunder Konungen stadgar, har sin motsvarighet i vad 21 § sparbankslagen innehåller om undersökning av sparbanks förvaltning, med vilken undersökning nu ifrågavarande granskning i mycket erbjuder likhet. Att stiftelse icke skall vidkännas kostnad för inspektionen, synes vara med billighet överensstämmande. Å andra sidan lära enskilda personer i allmänhet icke vara villiga att mottaga sådant uppdrag utan att därför erhålla ersättning, och om dylik inspektion verkställes genom Kungl. Maj:ts befallningshavande underordnade tjänstemän, kan det icke gärna åläggas dessa såsom en tjänsteplikt att förätta inspektionen.

De i kommittéförslaget och utkastet föreslagna bestämmelserna hava givit anledning till vissa erinringar.

Domkapitlet i Uppsala ärkestift anför i yttrande över kommittéförslaget: 'Då vid den granskning, som enligt lagförslaget Konungens Befallningshavande skall anställa eller låta anställa, huvudsakligen bör tillses, att stiftelsers medel användas för de ändamål, för vilka de äro bestämde, kunna i avseende på stiftelser för religiösa och kyrkliga ändamål frågor uppstå, vilkas avgörande i första hand borde tillkomma en kyrklig myndighet. Domkapitlet anser sig därför böra hemställa, om det icke borde föreskrivas, att Konungens Befallningshavande, innan den honom tillkommande granskningen av det sätt, varpå användning gjorts av medel, som tillhöra sådana stiftelser, som åsyfta att främja ett religiöst eller kyrkligt ändamål, och vilkas verksamhet faller inom den svenska kyrkans område, verkställes, skall, då han själv utför granskningen, inhämta vederbörande domkapitels yttrande därom, huruvida medlen blivt efter domkapitlets mening använda i enlighet med de för stiftelserna gällande stadgarna, eller i de fall, Konungens Befallningshavande genom annan person eller myndighet verkställer granskningen, anmäla den förestående granskningen för domkapitlet, varefter domkapitlet skall äga att utse ombud att i granskningen delta.'

Länstyrelsen i Kristianstads län yttrar i utlåtande över kommittéförslaget: 'Enligt 33 § i lagförslaget äger Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, om styrelse för stiftelse fattat beslut, vilket står i strid med lag eller de för stiftelsen gällande stadgar, förbjuda verkställigheten av beslutet ävensom förelägga styrelsen att, i händelse beslutet gått i verkställighet, göra rättelse. Emot behöfligheten av dessa bestämmelser torde icke något vara att invända, men

därvid inställer sig självant det spörsmål, huru Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande skall erhålla kännedom om dylikt beslut för att kunna på ett verksamt sätt ingripa, medan rättelse ännu kan ske. Visserligen bör sådan kännedom kunna erhållas genom den granskning, som jämlikt 31 § lagförslaget Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande själv eller genom ombud skall förrätta hos varje stiftelse 'tid efter annan och i allmänhet vart femte år'. Den upplysning, som sålunda vinnes, torde dock icke vara att förvänta förrän det är för sent att förbjuda verkställighet av ett orättmätigt styrelsebeslut eller sedan det är omöjligt att undanröja för stiftelsen ogynnsamma verkningar av ett sådant beslut. Den i 31 § lagförslaget föreskrivna granskning torde därför böra företagas oftare än vad där stadgas och i regel en gång om året. Om så bleve bestämt, skulle Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, som på grund av 26 § i lagförslaget, har att hålla hand över, att för stiftelse, som står under Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes tillsyn men icke förvaltas av kommunalmyndighet, finnes styrelse, även lättare kunna fullgöra detta åliggande.'

Länsstyrelsen i Jönköpings län anför i yttrande över utkastet:

'Med fäst avseende å de under senare åren så ofta inträffade fallen av missbrukat förtroende utav personer, vilka blivit satta att förvalta andras medel, synes bestämmelsen uti ifrågavarande paragraf därom, att i regel en så lång tid som fem år skall förflyta mellan länsstyrelsens inspektioner, alldeles icke tillfredsställande. Då lagförslaget tillkommit främst för att åstadkomma erforderlig kontroll över vården och förvaltningen av de allmännyttiga stiftelserna inom landet, och det för hela förevarande lagstiftningsfrågas lyckliga lösning därför måste anses vara av synnerlig vikt, att den planerade kontrollen göres effektiv, tillåter sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande hemställa, att i lagrummet omfördäld granskning föreskrives skola i allmänhet äga rum varje eller i allt fall vart annat år.'

Länsstyrelsen i Västerbottens län däremot anser det vara tillräckligt, att den föreslagna granskningen sker vart tionde år.

Riksräkenskapsverket och *skolöverstyrelsen* hemställa, att den i paragrafens andra stycke upptagna särskilda bestämmelsen rörande granskningen av mindre stiftelser måtte utgå. *Domkapitlet i Luleå* åter ifrågasätter, huruvida ej för besparings vinnande den för dylik undantagsställning föreslagna årsinkomsten av etthundra kronor må kunna bestämmas till ett icke oväsentligt högre belopp.

Att fastställa särskilda regler beträffande kontrollen av stiftelser för religiösa och kyrkliga ändamål torde av praktiska skäl svårligen låta sig göra. Skulle vid bedömande av fråga, huruvida dylik stiftelses medel använts för avsett ändamål, yppas behov av uttalande från kyrklig myndighet, lärers tillsynsmyndigheten icke underlåta att inhämta sådant yttrande.

För att ifrågavarande granskningsåliggande må i möjligaste mån lättas föreslås i departementsförslaget, att den för mindre stiftelser föreslagna undantagsställningen skall avse stiftelse, vars årliga avkomst av stiftelseförmögenheten ej uppgår till trehundra kronor.

Den ersättning, som skall tillkomma det i stadgandet avsedda ombudet, bör, såsom riksräkenskapsverket i sitt utlåtande framhållit, utgå med resekostnads- och traktamentsersättning enligt allmänneligen gällande grunder.

32 §.

Då en överträdelse är av beskaffenhet att straffpåföljd för densamma kan ädömas av domstol, bör, såsom kommittén i sin motivering framhållit, administrativ myndighet icke kunna gå domstolens prövning i förväg eller vid sidan därav ingripa med föreläggande.

34 §.

Det torde icke behöva särskilt stadgas, att ansvarsfrihet inträder endast i fråga om sådan förvaltning, beträffande vilken vid inspektionen förelegat avslutade räkenskaper och vilken alltså kunnat bliva föremål för fullständig granskning.

37 §.

Stadgandet har ansetts behöfligt med hänsyn till den för ett ordnat stiftelseväsende uppenbara vikten av att för stiftelse finnes styrelse.

41 §.

Till frågan i vilken ordning besvär över tillsynsmyndighetens beslut skola upptagas och prövas torde jag få anledning återkomma i samband med framläggande av ett förslag, som för närvarande är under övervägande, beträffande vissa ändringar i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

42 §.

Enligt kommittéförslaget skulle det åligga länsstyrelse att föra förteckning över de stiftelser, som stode under dess tillsyn. Några myndigheter hava i sina utlåtanden uttalat den uppfattningen, att förteckning borde föras över samtliga offentligen erkända stiftelser och ej blott över dem, som stode under tillsyn. Jag delar denna uppfattning. Det måste onekligen vara till gagn för stiftelseväsendet och ägnat att främja en verklig överblick därav att förteckningen omfattar alla stiftelser, som erhållit stadfästelse. En sådan anordning är jämväl önskvärd med hänsyn till den i 8 § meddelade bestämmelsen, att stiftelses benämning skall vara så avfattad, att stiftelsen därigenom tydligt skiljer sig från andra kända stiftelser. För att tillsynsmyndigheten skall erhålla kännedom om de stiftelser, vilka vunnit stadfästelse annorledes än därigenom att tillsynsmyndigheten för dem fastställt stadgar, har föreslagits skyldighet för statens verk eller inrättning, som erhållit lov att vara styrelse för stiftelse, att därom ofördröjligen underrätta tillsynsmyndigheten.

45 §.

För att lagen skall kunna erhålla åsyftad verkan bör den i så vidsträckt omfattning som möjligt vinna tillämpning jämväl å bestående stiftelser för allmännyttigt ändamål. Något hinder torde icke föreligga för att stiftelse, som innan lagens trädande i kraft mottagits till förvaltning av statens verk eller inrättning eller erhållit Kungl. Maj:ts fastställelse å stadgar, anses

hava erhållit stadfästelse. För att tillsynsmyndigheten i sistberörda fall skall erhålla kännedom om stiftelsen bör det emellertid åligga den, som omhänderhar stiftelsen, att till tillsynsmyndigheten ingiva avskrift av stadgarna samt, i den mån sådant kan ske, de övriga handlingar, som finnas angivna i 7 § första stycket, ävensom, där stiftelsen skall stå under tillsyn, lämna de upplysningar, vilka äro föreskrivna i 26 §. Erfordras i sådant fall med hänsyn till den nya lagens bestämmelser att stadgarna i ett eller annat avseende jämkas, torde utan uttryckligt stadgande ankomma på tillsynsmyndigheten att hos Kungl. Maj:t hemställa om dylik jämkning.

Det torde icke möta några betänkligheter att låta statsverket bliva ansvarigt för medel, tillhöriga stiftelse, vilken innan lagens trädande i kraft övertagits till förvaltning av statens verk eller inrättning. Däremot skulle det måhända stundom bliva alltför betungande för kommunerna, om de utan vidare finge en motsvarande ansvarighet sig ålagd. De böra därför äga frihet att avgöra, huruvida stiftelse, vilken förut haft styrelse som omförmåles i 20 eller 21 §, fortfarande må förvaltas av samma styrelse, varmed då följer skyldighet för kommunen att ansvara för stiftelsens medel. Vägras lov för styrelsen att kvarstå i sådan egenskap, måste nya anordningar träffas för stiftelsens förvaltning. Denna fråga bör likasom annan permutation tillhöra Kungl. Maj:ts prövning.

För att underlätta lagens genomförande och nedbringa därmed förenade kostnader synes skyldighet att söka stadfästelse å redan bestående stiftelse icke böra omedelbart inträda. Det har därför föreslagits, att, om stiftaren avlidit före den 1 januari 1929, stadfästelse skall sökas före den 1 januari 1932. Avlider stiftaren först efter det lagen trätt i kraft, skall stadfästelse sökas inom de i 5 § angivna tider.

Av lagstiftningen be-
tingade
kostnader.

Den föreslagna lagstiftningen kommer otvivelaktigt att medföra ett icke ringa arbete för tillsynsmyndigheten. På anmodan har socialstyrelsen verkställt utredning rörande den ökning av arbetskrafter och de kostnader, som kunna beräknas uppkomma, därest socialstyrelsen blir tillsynsmyndighet. Enligt styrelsens utredning skulle dessa kostnader för de år, som följa omedelbart efter lagens antagande, komma att belöpa sig till omkring 25,000 kronor för år. *Socialstyrelsen* anför vidare härom i sitt utlåtande:

'Såsom det väsentliga i den nu föreslagna lagstiftningen om stiftelser torde få anses, att stiftelser för främjande av allmännyttigt ändamål genom lagen bliva underkastade offentlig tillsyn och såsom en följd därav också skyldigheten att hava av offentlig myndighet stadfästa stadgar. Offentligt erkännande skall vidare kunna vinnas även av andra stiftelser än de allmännyttiga. Dylikt erkännande skall utgöra förutsättning för rättsförmåga och lagförslaget utgör sålunda ett fullföljande av den i vår moderna rätt eftersträfvade grundsatsen, att endast sådana rättsbildningar, som blivit av offentlig myndighet stadfästade, skola äga rättsförmåga. Erkännande skall innebära allenast en formell prövning av stadgarna. Endast i så måtto kan prövningen anses i sig inrymma ett materiellt moment att vid denna prövning skall tillses, att stiftelsens ändamål ej är olagligt eller osedligt eller omöjligt att vinna eller att

föreskrift, som stiftaren eljest fäst vid stiftelsen, strider mot lag eller sedlighet eller är olämplig eller otjänlig.

Tillsynen över stiftelser för allmännyttigt ändamål skall enligt förslaget omfattas i huvudsak:

att *pröva och stadfästa stadgar för dylik stiftelse;*

att *föra förteckning över under tillsyn stående stiftelser;*

att *granska stiftelsernas räkenskaper och förvaltning;*

att, i förekommande fall, *förbjuda verkställighet av mot lag eller stiftelsens stadgar stridande beslut samt att för stiftelsens styrelse utfärda föreläggande om rättelse.*

Granskning, varom ovan talas, innefattar dels en granskning årligen av de av stiftelsernas styrelser till tillsynsmyndigheten insända räkenskapsmandragen och dels en granskning tid efter annan och i allmänhet *vart femte år* av stiftelsens förvaltning, varvid huvudsakligen skall tillses, att stiftelsens medel användas för det bestämda ändamålet samt att förmögenheten är på be tryggande sätt placerad.

För bedömning av den arbetsbörda, som skulle tillföras styrelsen genom övertagande av erkännande av och tillsyn över stiftelser, erfordras i första rummet en säker kännedom om stiftelseväsendets nuvarande omfattning. Tyvärr saknas dock exakta uppgifter härom, då någon statistik över stiftelser icke offentliggjorts sedan år 1910. De i denna statistik meddelade siffrorna äro givetvis för låga för nuvarande förhållanden och lämna därför icke någon säker vägledning för omdömet. Styrelsen har emellertid haft sin uppmärksamhet riktad härpå och vid beräkningen av för uppdraget erforderliga arbetskrafter och kostnader utgått från siffror, som ligga åtskilligt över de i 1910 års statistik meddelade.

Med hänsyn till ändamålet fördelade sig de 12,629 stiftelser, som redovisas i 1910 års statistik, på följande sätt:

	Antal stiftelser	Netto- förmögenhet
a) stiftelser för fattigvård o. d.	3,803	49,606,838 kr.
b) stiftelser för barnavård m. m.	3,368	56,026,433 »
c) stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning och vetenskaplig forskning	2,428	92,844,426 »
d) stiftelser för sjukvård	689	36,721,540 »
e) pensionsfonder	839	40,708,462 »
f) andra stiftelser	1,502	53,621,494 »

Att de under a)—d) upptagna stiftelserna som regel skola vara att hänföra till stiftelser för allmännyttigt ändamål finner styrelsen för sin del uppenbart. Detsamma torde emellertid gälla jämväl beträffande flertalet av under e) och f) upptagna stiftelser med undantag möjligen för s. k. gravkassor samt vissa andra stiftelser med mera speciella ändamål.

Enligt förslaget (27 §) skall föreskriften om tillsyn över stiftelser för allmännyttigt ändamål icke äga tillämpning på *dels* stiftelse, vars styrelse utgöres av statens verk eller inrättning eller vars räkenskaper på grund av särskild av Konungen meddelad föreskrift äro föremål för granskning i kammarrätten, *dels ock* stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn. Av statliga myndigheter och inrättningar förvaltades år 1910 2,355 stiftelser med en kapitalförmögenhet av 47.0 miljoner kronor. Härtill torde emellertid böra läggas ett antal av de i statistiken under »andra förvaltare» redovisade 2,722 stiftelserna med en kapitalbehållning av 210.5 miljoner kronor. I denna senare grupp synas nämligen ingå bl. a. stiftelser, som förvaltas av två eller flera statsmyndigheter i för-

ening, ävensom stiftelser, som förvaltas av dylik myndighet i förening med enskild sammanslutning eller enskilda personer. I vilken omfattning stiftelser genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift komma att undantagas från tillsyn, är givetvis icke möjligt att på förhand beräkna.

Med hänsyn tagen till samtliga här anförda omständigheter samt till den ökning i stiftelsebeståndet, som veterligen ägt rum sedan år 1910, anser sig styrelsen kunna uppskatta antalet stiftelser, som genom den föreslagna lagstiftningen skulle komma att underkastas offentlig tillsyn, till c:a 10,000.

Vidkommande därefter den mera ingående granskning av stiftelsernas räkenskaper och förvaltning, som enligt 36 § i förslaget skall av tillsynsmyndigheten förrättas som regel vart femte år, inskränkes räckvidden härav i väsentlig grad genom den stadgade begränsningen till stiftelser, vilkas årsinkomster ej uppgå till 100 kronor och vilka endast på särskild anledning skola kunna underkastas sådan granskning. Av 1910 års statistik att döma skulle något mer än hälften av samtliga stiftelser (52.3 %) beröras av detta förbehåll.¹ Med utgångspunkt från det ovan angivna antalet tillsyn underkastade stiftelser (10,000) erhåller man 4,770 stiftelser, som skulle bli föremål för här berörda mera ingående granskning. I genomsnitt för år utgör detta 954 dylika granskningar.

Det vill emellertid förefalla styrelsen som om den begränsning i fråga om smärre stiftelser, som förslaget på sätt ovan anförts innehåller, borde kunna göras åtskilligt vidare. Att regelbundet om ock tid efter annan underkasta stiftelser med ned till 100 kronors årlig avkastning den ingående kontroll, som här ifrågasättes, synes styrelsen icke oundgängligen nödigt. Gränsen borde utan olägenhet kunna höjas till 200 eller — åtminstone till en början, till dess närmare erfarenhet på området vunnits — 400 kronors årsinkomst. Med här föreslagna inskränkningar skulle antalet stiftelser, som *årligen* skulle underkastas ingående granskning av tillsynsmyndigheten eller dess ombud, uppgå till 670 resp. 436.

De förvaltningsuppgifter, som, därest erkännande av och tillsyn över stiftelser förläggas till styrelsen, komma att åvila densamma, äro till sin art och innebörd i viktiga hänseenden analoga med dem, som redan nu åligga styrelsen såsom tillsynsmyndighet över sjukkasheväsendet samt för understödsföreningar. Liksom med hänsyn till dessa senare skulle ju uppgiften, vad stiftelserna beträffar, utom stadfästelse av stadgarna — en rättshandling, som med hänsyn till sina verkningar är analog med registrering enligt sjukkasse- och understödsföreningslagen — väsentligen innefatta en allmän tillsyn och kontroll å verksamheten. Härtill kommer att det, såsom i styrelsens utlåtande den 30 september 1926 angående ifrågasatt lagstiftning rörande stiftelser framhållits, finnes många beröringspunkter mellan särskilt pensionskassor och stiftelserna och att gränsen mellan dessa båda slag av rättsbildningar ofta är svävande och svår att med säkerhet uppdraga.

Därest erkännande av och tillsyn över stiftelser kommer att anförtros åt styrelsen synes därför handläggningen av hithörande frågor lämpligen böra förläggas till den byrå inom verket, dit ärenden rörande sjukkassor och understödsföreningar nu höra, nämligen styrelsens tredje byrå, byrån för sjukkasheväsendet m. m. Till belysning i viss mån av arten och omfånget av denna byrås nuvarande ämbetsuppgifter kan förtjäna framhållas, att antalet registrerade sjukkassor (inkl. fortsättningskassor) utgjorde (1924) 1,297 med 857,382 medlemmar och 29,132,735 kronors kapitalbehållning. Antalet registrerade understödsföreningar uppgick (1925) till 311 med 245,802 medlemmar, därav 135

¹ Avkastningen beräknad till 4 % av stiftelseförmögenheten (1910 motsvarande utdelningen från stiftelserna 3.91 % av deras uppgivna förmögenhet).

pensionskassor med 50,470 medlemmar. Understödsföreningarnas sammanlagda förmögenhet belöpte sig till 193,004,594 kronor, därav pensionskassornas en- samt till 174,041,255 kronor.

Handläggningen av stiftelseärendena och särskilt erkännande av stiftelser med vad därmed äger samband torde såsom allmän förutsättning kräva, utom insikter i och förtrolighet med de sociala frågorna i allmänhet och vårt lands offentliga förvaltning, ingående kännedom särskilt om associationsrätten och övriga närbesläktade grenar av privaträtten. Såsom belysande i detta hänse- ende vill styrelsen erinra särskilt om föreskrifterna i förslaget om rätt för till- synsmyndigheten att med stiftarens samtycke vid stadgarnas stadfästelse göra jämkningar (23 §), om skyldighet för myndigheten att vid behov göra fram- ställning till K. Maj:t om dylik jämkning (30 §), om rätt för myndigheten att förordna lämplig person att tillsvidare bestrida inom stiftelses styrelse ledig befattning (32 §), om rätt för myndigheten att förbjuda verkställighet av be- slut, som står i strid med lag eller stiftelsens stadgar, samt att utfärda före- läggande om rättelse, om rätt för myndigheten att för vissa fall förordna om talan. Den omfattande granskning av stiftelserna, såväl den fortlöpande som framför allt den med vissa mellanrum återkommande, som i förslaget förut- sättes, fordrar också beaktande. I båda dessa hänseenden kräves en förstärk- ning av arbetskrafterna å sjukkassebyrån. Stiftelseärendenas förläggning dit kommer vidare att i betydlig grad öka öven det rent expeditionella arbetet å byrån med diarietföring, förande av förteckning över stiftelser m. m.

Behovet av arbetskrafter blir givetvis beroende i viss mån på den tid, som står till buds för genomförande av den nya lagstiftningen. Ju kortare övergångs- tiden är ju mera hopat blir givetvis arbetet med prövning av stadgar och med- delande av stadfästelser och desto större behovet av ökade arbetskrafter. För att undvika onödig forcering med därmed förbundna olägenheter vill styrelsen för sin del hemställa, att övergångstiden fastställes till tre år, räknat fr. o. m. den dag lagen träder i kraft. Under denna förutsättning och under antagande vidare av att den blivande lagstiftningen erhåller i allt väsentligt den utform- ning, som framgår av det remissen bilagda förslaget, synes uppdraget att vara tillsynsmyndighet över stiftelser, såvitt styrelsen nu kan bedöma, erfordra föl- jande ökade arbetskrafter och kostnader.

För ärendenas omedelbara handläggning kräves först och främst att å byrån för sjukkasseväsendet anställas en befattningshavare med god juridisk kom- petens och erfarenhet. Med hänsyn till stiftelseärendens ofta djupt ingripande betydelse och arbetets stora omfång synes denna befattningshavare böra till- erkännas avlöning, som för närvarande utgår till sekreterare å extra stat hos styrelsen (B 24 enligt gällande avlöningsreglemente). — Utom denna erfordras vidare för det mera kvalificerade arbetet tvenne extraordinarie befattningsha- vare med avlöning som första amanuens resp. amanuens hos styrelsen (lönegrad 17 resp. 15 enligt kungl. kungörelsen den 26 juni 1925 [nr 356] med avlönings- bestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare). För diarie- och register- föringen, renskrivning m. m. torde behöva anställas ett kanslibitråde och ett kontorsbiträde (lönegrad 7 resp. 4 enligt nyssnämnda kungörelse). Utöver av- löning till dessa befattningshavare bör lämpligen till styrelsens förfogande stå ett mindre belopp för arvoden och ersättningar för tillfälliga arbetskrafter, vi- kariatsersättningar och overtidsarbeten, tillfälligt anlitade sakkunniga samt öv- riga för uppdraget erforderliga utgifter.

I enlighet med det ovan anförda skulle det med förläggandet till styrelsen av erkännande av och tillsyn över stiftelser förbundna behovet av arbetskrafter och därav föranledda kostnader för de år, som följa omedelbart efter den nya lag- stiftningens antagande, komma att belöpa sig till inalles 25,000 kronor för år med följande fördelning:

1 sekreterare med juridisk kompetens (B 24)	7,212 kronor
1 1:sta amanuens (lönegrad 17)	4,350 »
1 amanuens (lönegrad 15)	3,888 »
1 kanslibitråde (lönegrad 7)	2,520 »
1 kontorshjälpsbiträde (lönegrad 4)	2,052 »
arvoden och ersättningar för tillfälliga arbetskrafter, vikariats- ersättningar och övertidsarbeten, tillfälligt anlitate sakkun- nige ävensom övriga erforderliga utgifter	4,978 »
	<hr/> Summa 25,000 kronor.

Styrelsen har vid ovan återgivna kostnadsberäkningar utgått ifrån, att dyrtidstillägg till befattningshavarna liksom också av uppdraget betingade expenser skulle utgå av de anslag, som för berörda ändamål stå till förfogande för styrelsen i dess helhet.

De beräkningar, som här gjorts, gälla såsom av det föregående framgår endast själva övergångstiden. Styrelsen utgår ifrån, att den plan, som här framlagts, är att betrakta närmast som ett provisorium, som kan bli föremål för jämkningar med hänsyn till framdeles vunnna erfarenhet. Med hänsyn härtill har styrelsen också föreslagit, att befattningshavarna skulle uppföras på extra stat. Vad åter beträffar tiden efter övergångsårens slut synes det icke möjligt att redan nu mera bestämt precisera arbetets omfång. Erkännande kan då antagas ifrågakomma endast i jämförelsevis mindre omfattning, nämligen av nya stiftelser samt av sådana äldre stiftelser, som tidigare underlåtit att begära stadfästelse. Till gengäld kommer emellertid granskningen av stiftelsernas räkenskaper och särskilt granskningen av deras förvaltning och medelplacering att taga så mycket mera tid och arbete i anspråk. Så vitt styrelsen nu kan bedöma och under förutsättning att den av styrelsen i det föregående föreslagna begränsningen i fråga om den för vart femte år föreskrivna mera ingående granskningen kommer att godtagas, behöva dock icke de då erforderliga arbetskrafterna i nämnvärd grad överstiga de ovan av styrelsen för övergångsåren beräknade.

Sättet för
kostnader-
nas bestridande.

Beträffande sättet för bestridande av ifrågavarande kostnader kunna olika möjligheter tänkas. Man kan låta kostnaderna stanna å statsverket eller ock i en eller annan form uttaga dem av stiftelserna. Även kan ifrågasättas en fördelning av kostnaderna mellan statsverket och stiftelserna.

Kommittén har tydligen utgått från att kostnaderna skulle stanna å statsverket. Ätminstone innehåller kommittéförslaget icke någon bestämmelse i annan riktning.

Riksräkenskapsverket anför i sitt utlåtande över utkastet, att det med fog syntes kunna göras gällande, att kontrollen över stiftelserna borde bekostas av dessa själva, förslagsvis genom inbetalande årligen till statsverket av viss procent av varje registrerad stiftelses nettoinkomst, därest denna uppginge till visst minimibelopp.

Socialstyrelsen däremot hävdar den uppfattningen, att ifrågavarande kostnader icke böra uttagas av stiftelserna. Styrelsen anför till utveckling av denna sin ståndpunkt:

'Det bärande motivet för reglering på lagstiftningens väg av stiftelseväsendet är som bekant önskan att åstadkomma ökad rättssäkerhet för stiftelserna och betryggande vård och användning av deras medel. Att detta måste vara ett intresse i främsta rummet för stiftelserna själva och för nuvarande och blivande stiftare ligger i öppen dag. Men även samhället självt har här ett påtagligt in-

trasse att bevaka. Beträffande stiftelser, som avse främjande av ett allmännyttigt ändamål, faller detta genast i ögonen. Men detsamma torde gälla i stort även övriga stiftelser. Även dessa fullfölja vanligen ändamål, som om också icke direkt så dock indirekt lända samhället till gagn. Långt ifrån att hämma eller försvåra bör därför lagstiftningen tvärtom på allt sätt underlätta och främja stiftelseväsendet och dess sunda utveckling. Ett uttryck för här uttalade tankegång är ju att s. k. fromma stiftelser icke erlägga skatt för inkomst.

I betraktande härav finner sig styrelsen icke kunna för sin del förorda, att, såsom ju eljest kunde ifrågasättas, kostnaderna för handläggningen av ärenden rörande erkännande av och tillsyn över stiftelser skulle i en eller annan form uttagas av stiftelserna själva. Stiftelserna måste nämligen anses väsentligt skilda från de rättsbildningar för affärsmässig eller eljest ekonomisk verksamhet — aktiebolag och ekonomiska föreningar — för vilka en dylik grund-sats kommit till användning. Särskilt vill styrelsen framhålla, att sjukkassor och understödsföreningar, som ju dock avse en form av ekonomisk verksamhet, vinna rättsligt erkännande (registrering) utan några som helst avgifter till det allmänna.

Skola ändock trots dessa och andra skäl, som kunna anföras häremot, kostnaderna i sin helhet eller till en del uttagas i form av avgifter av stiftelserna, möta härvid åtskilliga svårigheter. Den enklaste och närmast till hands lig-gande utvägen synes vara stadgandet av en viss lämplig avgift att erläggas i samband med erhållande av stadfästelse å stadgarna. Under den allra första tiden, då hela det nuvarande beståndet av stiftelser skulle komma att söka stad-fästelse, skulle även en jämförelsevis måttlig avgift vara för ändamålet till-räcklig. Längre fram, då som regel stadfästelse endast å nya stadgar skulle ifrågakomma, skulle däremot antingen avgiften få göras relativt hög eller och inkomsten för det allmänna bliva endast obetydlig. En annan utväg vore möj-ligen att uttaga en särskild avgift av stiftelserna såsom ersättning för den i lag-förslagets 34 § omfördälda årliga granskningen av räkenskapssammandragen. Häremot kan emellertid anföras, att kostnaderna på detta sätt komme att ute-slutande drabba de allmännyttiga stiftelserna, något som väl finge anses såsom mindre konsekvent. Samma invändning kan ock göras mot att uttaga kostna-derna i form av ersättning för den i förslagets 36 § stadgade mera ingående granskningen av stiftelsernas förvaltning och medelplacering. Mot denna an-ordning talar dessutom att inkomsterna på detta sätt bliva tämligen ringa un-der de första fem åren och först därefter skulle börja inflyta mera rikligt.

En allmän anmärkning, som kan göras, i vilken form kostnaderna än utta-gas av stiftelserna, är slutligen, att förvaltningen härigenom kommer att be-tungas och fördyras.

Redan nu förvaltas ett stort antal stiftelser av statens verk eller inrättningar och äro jämväl stiftelsers räkenskaper i viss omfattning föremål för granskning hos riksräkenskapsverket, utan att det ifrågasatts, att ersättning härför skulle uttagas hos stiftelserna. De nya kostnader, som förevarande lagstiftning måste medföra, äro tydligen till ojämförligt största delen betingade av den ifråga-satta tillsynen över allmännyttiga stiftelser. Onekligen tillgodoser denna till-syn stiftarens intresse av att hans stiftelse skall äga bestånd och tjäna det av honom bestämda ändamålet. Men med hänsyn till beskaffenheten av de ända-mål, dessa stiftelser äro avsedda att främja, förefinnes ett dylikt intresse i minst lika hög grad för staten. Även synes det icke utan fog kunna göras gällande, att då den enskilde offervilligt skänker egendom till nytta för det

allmänna, staten bör utan ersättning övervaka att gåvan kommer det allmänna till godo. Ett krav på ersättning härför kan ej vara ägnat att uppmuntra till upprättande av allmännyttiga stiftelser. För närvarande omhänderhar staten utan ersättning inregistrering av och tillsyn över såväl sjukkassor som understödsföreningar. Något vägande skäl, varför staten för motsvarande bestyr med avseende å stiftelser skulle uttaga ersättning hos dessa, synes icke kunna anföras. Härtill kommer att, såsom socialstyrelsen framhållit, kostnadernas uttagande hos stiftelserna måste bliva förenat med stora praktiska svårigheter samt betunga och fördyra förvaltningen. På grund av vad sålunda anförts och då ifrågavarande kostnader, enligt vad den av socialstyrelsen förebragta utredningen ger vid handen, icke torde komma att uppgå till högre belopp än 25,000 kronor för år, anser jag, i likhet med socialstyrelsen, att de böra stanna å statsverket. Frågan om anvisande av erforderliga medel torde framdeles komma att anmälas av chefen för socialdepartementet."

Föredraganden uppläser härefter det såsom bilaga A. vid detta protokoll fogade förslag till *lag om stiftelser för allmännyttigt ändamål* samt hemställer, att lagrådets yttrande över förslaget måtte för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Majestät Konungen.

Ur protokollet:

N. Cervin.

Bil. A.

Förslag

till

Lag

om stiftelser för allmännyttigt ändamål.

Häri genom förordnas som följer:

1 kap. Om stadfästelse.

1 §.

Har någon på sätt nedan sägs anslagit egendom att under fortvarande bestånd såsom självständig förmögenhet tjäna ett allmännyttigt ändamål, må den stiftelse, som sålunda grundats, kunna erhålla stadfästelse i enlighet med vad i denna lag är stadgat.

Vinnes stadfästelse, gälla för stiftelsen vad i kap. 2—5 stadgas.

2 §.

Förordnande om stiftelse skall, där stiftelsen tillförsäkras rätt att erhålla egendomen redan under stiftarens livstid, ske skriftligen med två vittnen (stiftelsebrev).

Sedan stiftelsen erhållit stadfästelse, må förordnandet icke kunna av stiftaren återkallas. Dör stiftaren, innan stiftelsen erhållit stadfästelse, må hans arvinge icke kunna återkalla förordnandet, där vid stiftarens fränfalle stadfästelse redan var sökt.

Skall stiftelsen erhålla egendomen först efter stiftarens död, skall förordnandet ske genom testamente.

3 §.

Stadfästelse sker därigenom att stadgar fastställas för stiftelsen eller att statens verk eller inrättning erhåller lov att vara styrelse för stiftelsen.

Fastställelse å stadgar meddelas av en för hela riket gemensam myndighet, vilken jämväl har att utöva den tillsyn, varom i denna lag stadgas (tillsynsmyndighet).

Lov för statens verk eller inrättning att vara styrelse för stiftelse meddelar Konungen; ägande Konungen att beträffande särskilda slag av stiftelser uppdraga åt viss myndighet att lämna sådant lov. Ej må statens verk eller inrättning utan lov, som nu är sagt, mottaga uppdrag att vara styrelse för stiftelse.

4 §.

Har stiftelse grundats genom stiftelsebrev, åligger styrelsen att inom tre månader efter stiftarens död, eller, där uppdrag att vara styrelse icke inom denna tid mottagits, inom tre månader från uppdragets mottagande söka stadfästelse, där sådan icke tidigare blivit sökt.

5 §.

Finnes vid dödsfall, att den avlidne genom testamente förordnat om stiftelse, åligger den, som omhänderhar dödsboet, att om förordnandet ofördröjligen underrätta den av stiftaren utsedda styrelsen eller den, som erhållit stiftarens uppdrag att utse styrelse. Har stiftaren ej förordnat om styrelse eller varder i sådant hänseende lämnat uppdrag ej mottaget, skall den, som omhänderhar dödsboet, ofördröjligen göra skriftlig anmälan därom hos Konungens befallningshavande i det län, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas; och tillkommer i ty fall Konungens befallningshavande att vidtaga åtgärd för att stiftelsen varder med styrelse försedd.

Styrelsen åligger härefter att inom tre månader efter mottagande av uppdraget söka stadfästelse.

6 §.

Har stiftare uppdragit åt myndighet, som förvaltar kommuns medel, att vara styrelse för stiftelse, må uppdraget icke mottagas, förr än kommunens lov därtill utverkats. Gives icke lov inom tre månader, sedan det begärts göra myndigheten ofördröjligen därom anmälan hos Konungen.

7 §.

Ansökning om fastställelse å stadgar skall åtföljas av förslag till stadgar samt stiftelsebrevet i huvudskrift eller testamente, varigenom stiftelsen grundats, i bestyrkt avskrift så ock övriga för stiftelsen meddelade föreskrifter. Är testamente ej skriftligen upprättat, skall företes handling, som styrker testamentets tillkomst.

Prövas stiftelsens ändamål vara möjligt att vinna och finnes föreskrift, som stiftaren eljest fäst vid stiftelsen, ej strida mot lag eller goda seder eller vara otillämplig eller otjänlig, har tillsynsmyndigheten att med ledning av de företedda handlingarna fastställa stadgar.

Vid fastställande av stadgar må tillsynsmyndigheten med stiftarens samtycke vidtaga nödig jämkning i föreskrift, som stiftaren fäst vid stiftelsen, där sådan jämkning kan ske utan ändring av stiftelsens ändamål. Lever icke stiftaren, skall tillsynsmyndigheten hos Konungen göra framställning om jämkning, som nu sagts.

Vägras fastställelse å stadgar, skall tillsynsmyndigheten ofördröjligen hålla sökanden tillhanda eller, om han uppgivit fullständig adress, till honom med allmänna posten översända skriftlig underrättelse om beslutet med skälen därför.

8 §.

Stiftelses stadgar skola angiva:

- 1) stiftelsens benämning, så avfattad att stiftelsen därigenom tydligt skiljer sig från andra kända stiftelser;
- 2) stiftelsens ändamål samt, därest understöd eller förmån skall åtnjutas från stiftelsen, de villkor, som härför skola gälla;
- 3) den ort, där styrelsen skall hava sitt säte;
- 4) huru stiftelsens angelägenheter skola handhas; samt, då för stiftelsen inrättats särskild styrelse:
- 5) huru styrelsen skall vara sammansatt och ledamot av styrelsen utses, i all ej ledamotskapet är fäst vid viss befattning.

2 kap. Om förvaltning.

9 §.

För stiftelse skall finnas en styrelse.

Styrelseledamot skall vara här i riket bosatt svensk medborgare, där ej Konungen för viss stiftelse medgiver undantag.

10 §.

Styrelsen äge förvalta stiftelsens angelägenheter i enlighet med vad i denna lag är stadgat så ock själv eller genom ombud ej mindre i förhållande till tredje man handla å stiftelsens vägnar än även inför domstolar och andra myndigheter företräda stiftelsen; dock med den inskränkning, de för stiftelsen gällande föreskrifter kunna angiva.

11 §.

Är för stiftelse inrättad särskild styrelse, vare denna, där ej annorlunda är bestämt i stadgarna, beslutför, då mer än halva antalet ledamöter är närvarande, och gälle såsom styrelsens beslut den mening, om vilken de flesta röstande förena sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet. Till styrelsesammanträde skola dock, såvitt ske kan, samtliga ledamöter kallas.

12 §.

Styrelseledamot äge ej deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och stiftelsen. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan stiftelsen och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot stiftelsens. Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från styrelsens sida så ock beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamoten eller tredje man.

13 §.

Skriftlig handling, som utfärdas för stiftelse, bör undertecknas med stiftelsens benämning; och skola de, som utfärda handlingen, jämväl underskriva sina namn.

Har handlingen ej undertecknats med stiftelsens benämning och framgår ej av dess innehåll, att den utfärdats å stiftelsens vägnar, vare de, som underskrivit handlingen, evad densamma prövas vara för stiftelsen bindande eller ej, ansvariga för vad genom handlingen må hava slutits, en för alla och alla för en såsom för egen skuld.

14 §.

Angående befogenhet för styrelseledamot att för stiftelsen mottaga stämning är stadgat i rättegångsbalken; och skall vad i sådant avseende gäller äga tillämpning jämväl då annat meddelande skall delgivas stiftelsen.

Vill styrelsen kära till stiftelsen, göre därom skriftlig anmälan hos Konungens befallningshavande samt ingive tillika stämningen i huvudskrift eller bestyrkt avskrift; och förordne Konungens befallningshavande ombud att i den tvist föra stiftelsens talan. Stämningen skall anses delgiven stiftelsen, då den ingivits till Konungens befallningshavande.

15 §.

Styrelseledamot må av stiftelsen uppbara arvode endast i det fall att stiftelsens stadgar sådant uttryckligen medgiva. Arvode må icke utgå av andra medel än avkomsten av stiftelsens förmögenhet.

16 §.

Styrelseledamöter, som genom att överträda denna lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter eller eljest uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskynda stiftelsen skada, svare för skadan, en för alla och alla för en.

Hava stiftelses tillgångar använts på sätt, som strider mot denna lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter, vare de styrelseledamöter, som i beaktning därom deltagit, pliktiga, en för alla och alla för en, att till stiftelsen återgälda vad sålunda blivit obehörigen utbetalt, ändå att därigenom skada ej tillskyndats stiftelsen.

Angående styrelseledamöters skadeståndsansvar gentemot tredje man stadgas i 38 §.

17 §.

Vad i denna lag finnes stadgat om styrelseledamot äge motsvarande tillämpning å suppleant i styrelsen.

Har suppleant utövat styrelseledamots befogenhet, vare den omständighet, att förutsättningen för hans inträde i styrelsen saknats, utan verkan mot en var, som ej visas hava ägt kännedom därom.

18 §.

Skall jämlikt de för stiftelse gällande föreskrifter annan än styrelsen ombesörja uppbörd eller utbetalning av stiftelsens medel, vare han pliktig att till styrelsen avgiva redovisning för uppbörden eller utbetalningen, där ej redovisningsskyldighet i annan ordning åligger honom.

19 §.

Är statens verk eller inrättning styrelse för stiftelse, svare statsverket för stiftelsens medel; och gälle om redovisning vad för det verk eller den inrättning är stadgat eller Konungen föreskriver.

Vad i föregående stycke är stadgat äge jämväl tillämpning, då två eller flera statens verk eller inrättningar utsetts att gemensamt vara styrelse.

20 §.

Är myndighet, som förvaltar kommuns medel, styrelse för stiftelse, svare kommunen för stiftelsens medel; och gälle om redovisning inför kommunen vad därom i allmänhet är föreskrivet.

Vad i föregående stycke är stadgat äge jämväl tillämpning, då två eller flera där avsedda myndigheter utsetts att gemensamt vara styrelse. Har lov att vara styrelse givits av två eller flera kommuner, svare dessa, en för alla och alla för en, för stiftelsens medel. §

21 §.

Har kommun själv utsett styrelse för stiftelse, svare kommunen för stiftelsens medel.

Är styrelse utsedd av två eller flera kommuner gemensamt, vare dessa för stiftelsens medel ansvariga, en för alla och alla för en.

22 §.

Har stiftelse annan styrelse än i 19, 20 eller 21 § sägs och gör styrelsen eller ledamot av styrelsen sig skyldig till missvård av stiftelsens angelägenheter, äge domstol, med iakttagande, där så ske kan, av de föreskrifter stiftaren må hava meddelat angående utseende av styrelse, att för den tid och i den omfattning, omständigheterna påkalla, förordna om annan förvaltning av stiftelsen. §

3 kap. Om tillsyn.

23 §.

Stiftelse skall stå under tillsyn av tillsynsmyndigheten; och gälle därom vad här nedan i 24—34 §§ stadgas.

Vad sålunda föreskrivits äger dock ej tillämpning å:

1) stiftelse, vars styrelse utgöres av statens verk eller inrättning eller vars räkenskaper på grund av särskild av Konungen meddelad föreskrift äro föremål för granskning i riksräkenskapsverket; och

2) stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn.

24 §.

Det tillkommer tillsynsmyndigheten att övervaka, att stiftelses förvaltning handhaves i överensstämmelse med denna lag och de för stiftelsen gällande föreskrifter; och har tillsynsmyndigheten jämväl att tillhandagå stiftelsen med erforderliga råd och upplysningar i avseende å förvaltningen.

25 §.

Tillsynsmyndigheten åligger tillse att för stiftelse, som icke skall förvaltas i enlighet med vad i 20 § sägs, finnes styrelse; och äge tillsynsmyndigheten, där ledighet uppkommer i styrelsen och omständigheterna det påkalla, förordna lämplig person att tjänstgöra såsom styrelseledamot, intill dess sådan varder i föreskriven ordning utsedd.

26 §.

Då stadfästelse vunnits, åligger styrelsen att ofördröjligen lämna tillsynsmyndigheten upplysning om storleken och beskaffenheten av stiftelsens förmögenhet. Är för stiftelsen inrättad särskild styrelse, skall uppgift tillika lämnas å:

- 1) styrelseledamöternas fullständiga namn, nationalitet och hemvist utom be-
träffande sådan ledamot, vilkens ledamotskap är fästat vid viss befattning; och
- 2) den eller dem, vilka äro berättigade att underteckna de skriftliga handlingar, som utfärdas för stiftelsen.

27 §.

Förvaltas stiftelse av särskilt inrättad styrelse och blir ledamotsplats, som ej är fästad vid viss befattning, ledig eller besatt med ny ledamot, eller sker förändring i fråga om befogenhet att underteckna de skriftliga handlingar, som utfärdas för stiftelsen, skall styrelsen ofördröjligen göra skriftlig anmälan därom hos tillsynsmyndigheten.

Finnes vid dödsfall, att den avlidne ensam var styrelse för stiftelse, och är uppdraget ej fästat vid viss befattning, åligger den, som omhänderhar dödsboet, att om förhållandet ofördröjligen göra skriftlig anmälan hos tillsynsmyndigheten.

28 §.

Stiftelses penningar och värdepapper skola så förvaras, att de ej sammanblandas med annan tillhöriga penningar eller värdepapper; dock må, där två eller flera stiftelser hava samma styrelse eller såsom styrelser hava olika myndigheter, vilka förvalta samma kommuns medel, tillsynsmyndigheten kunna medgiva gemensam placering av stiftelsernas medel.

29 §.

Styrelsen åligger att föra räkenskaper över stiftelsens tillgångar och gäld samt inkomster och utgifter, årligen avsluta räkenskaperna samt inom tre månader därefter till tillsynsmyndigheten för granskning insända sammandrag av räkenskaperna, uppgjort enligt formulär, som tillsynsmyndigheten fastställt.

30 §.

Genom styrelsens försorg skall hållas en ordnad samling av alla stiftelsen rörande gåvobrev, testamenten och andra urkunder ävensom eljest beträffande

förvaltningen meddelade föreskrifter. Till denna samling skall föras ett efter tidsföljd ordnat register.

De stiftelsen rörande handlingar, som tillsynsmyndigheten finner nödigt infordra, skola av styrelsen ofördröjligen och kostnadsfritt i bestyrkt avskrift avlämnas.

31 §.

Hos styrelsen skall tid efter annan och i allmänhet vart femte år tillsynsmyndigheten själv eller genom ombud förrätta granskning av stiftelsens förvaltning, därvid stiftelsens räkenskaper, kassa, värdehandlingar och protokoll skola av styrelsen hållas tillgängliga; och må av tillsynsmyndigheten eller dess ombud begärd upplysning angående förvaltningen ej av styrelsen förvägras. Vid granskningen bör huvudsakligen tillses, att stiftelsens medel användas för ändamål, vartill de äro bestämda, och att förmögenheten är på betryggande sätt placerad. Verkställas granskningen genom ombud, avgive ombudet därom berättelse till tillsynsmyndigheten.

Uppgår årliga avkomsten av stiftelsens förmögenhet ej till tre hundra kronor, må granskning äga rum endast då särskilda förhållanden föranleda därtill.

Verkställes granskningen genom ombud, åtnjute ombudet resekostnads- och traktamentsersättning av allmänna medel efter de grunder, Konungen fastställer.

32 §.

Har styrelse fattat beslut, vilket står i strid med lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter, äge tillsynsmyndigheten förbjuda verkställighet av beslutet. Tillsynsmyndigheten må ock kunna förelägga styrelse att, i händelse beslut av nyss omnämnda beskaffenhet gått i verkställighet, göra rättelse, där så ske kan, så ock att fullgöra vad styrelsen åligger. Sådant föreläggande må dock icke av tillsynsmyndigheten meddelas i fråga om föreskrift, vars överträdande är belagt med straff.

33 §.

Tillsynsmyndigheten äge utsätta vite vid meddelande av föreläggande eller förbud enligt denna lag samt fälla till sådant vite.

34 §.

Om utförande av talan, vartill enligt 16, 20, 21 eller 22 § fog må förefinnas, äge tillsynsmyndigheten förordna, ändå att anmälan av sakägare icke gjorts. Varder talan enligt 16, 20 eller 21 § ej anhängiggjord inom ett år från det tillsynsmyndigheten eller dess ombud verkställt den i 31 § omnämnda granskning, vare så ansett som om ansvarsfrihet blivit beviljad. Dock gälle ej ansvarsfrihet för styrelseledamot, som vid redogörelse för förvaltningen mot bättre vetande meddelat oriktig uppgift.

Är talan av beskaffenhet, som i 22 § sägs, må tillsynsmyndigheten, intill dess saken kan hinna av domstol slutligen prövas, förordna om annan förvaltning av stiftelsen i den omfattning, omständigheterna påkalla.

4 kap. Straffbestämmelser.

35 §.

Försummar styrelseledamot att fullgöra vad i 4 §, 5 § andra stycket, 26 § eller 27 § första stycket är stadgat eller åsidosätter den, som omhänderhar dödsbo, föreskrift, som är meddelad i 5 § första stycket eller 27 § andra stycket, straffes med böter från och med fem till och med fem hundra kronor. Förseelsen åtalas av allmän åklagare.

36 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras fulla gäldande, förvandlas de enligt allmänna strafflagen.

5 kap. Särskilda bestämmelser.

37 §.

Saknas styrelse för stiftelse, som ej står under tillsyn, äger tillsynsmyndigheten, på anmälan av stiftaren, hans arvinge eller den saken eljest kan anses angå, förordna styrelse.

38 §.

Överträda styrelseledamöter denna lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter och tillskyndas tredje man därigenom skada, vare de, som låtit sådant komma sig till last, ansvariga för skadan, en för alla och alla för en.

39 §.

Stiftelse vare å uti de mål, för vilka ej annorlunda genom lag stadgas, lydande under allmän underrätt i den ort, där styrelsen har sitt säte.

40 §.

Förseelse mot 5 § första stycket eller 27 § andra stycket åtalas vid allmän underrätt i den ort, där den döde bodde. Annan förseelse, som i 35 § sägs, åtalas vid allmän underrätt i den ort, där stiftelsens styrelse har sitt säte eller, om bestämmelse härutinnan icke är meddelad, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas.

41 §.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten på grund av denna lag meddelar, må klagan föras hos Konungen inom den tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad.

42 §.

Över stiftelser, som erhållit stadfästelse, skall hos tillsynsmyndigheten föras förteckning i överensstämmelse med de föreskrifter Konungen meddelar.

Statens verk eller inrättning, som erhållit lov att vara styrelse för stiftelse, skall därom ofördröjligen underrätta tillsynsmyndigheten.

43 §.

Närmare bestämmelser om tillsynsmyndigheten utfärdar Konungen.

6 kap. Övergångsbestämmelser.

44 §.

De i kungl. cirkulären den 24 april 1788, den 10 oktober 1806 och den 13 juli 1809 meddelade bestämmelser skola icke äga tillämpning å stiftelse, som står under tillsyn enligt denna lag.

45 §.

1 mom. Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1929 och, med iakttagande av vad här nedan sägs, äga tillämpning jämväl å då bestående stiftelser. Dock skola rättigheter och skyldigheter, som dessförinnan uppkommit, bedömas efter äldre lag.

2 mom. Stiftelse, som innan denna lag träder i kraft mottagits till förvaltning av statens verk eller inrättning, skall anses hava erhållit stadfästelse och må fortfarande av verket eller inrättningen förvaltas, utan att lov därtill behöver sökas.

Har Konungen, innan denna lag träder i kraft, fastställt stadgar för stiftelse, skall denna anses hava erhållit stadfästelse, och åligger den, som omhänderhar stiftelsen, att före den 1 juli 1929 till tillsynsmyndigheten dels i bestyrkt avskrift ingiva stadgarna och, i den mån sådant kan ske, de övriga handlingar, som finnas angivna i 7 § första stycket, dels ock, där stiftelsen skall stå under tillsyn, lämna de upplysningar, som äro föreskrivna i 26 §. Förvaltas stiftelsen av myndighet, som i 20 § sägs, eller av styrelse, varom i 21 § förmäles, är kommunen ej ansvarig för stiftelsens medel, förrän lov till fortsatt förvaltning givits.

3 mom. Har före den 1 januari 1929 stiftelse mottagits till förvaltning av myndighet, som i 20 § sägs, eller av styrelse, varom i 21 § förmäles, skall lov till fortsatt förvaltning sökas före den 1 januari 1930. Har lov ej givits före den 1 juli 1930, åligger myndigheten eller styrelsen att därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungen.

4 mom. Har stiftaren avlidit före den 1 januari 1929 och skall stiftelsen icke jämlikt 2 mom. anses hava erhållit stadfästelse, åligger den, som omhänderhar stiftelsen, att före den 1 januari 1932 söka stadfästelse. Vid ansökningsingen skall, i den mån sådant kan ske, fogas bestyrkt avskrift av stadgarna och de övriga handlingar, vilka finnas angivna i 7 § första stycket.

Ej må den omständigheten utgöra hinder för stadfästelse, att stiftelsen icke grundats på sätt i 2 § föreskrivits.

5 mom. Försummas något av vad i 2 mom. andra stycket eller 4 mom. första stycket första punkten föreskrivits, är den felande förfallen till ansvar jämlikt 35 §.

Förslag
till
lag om offentligen erkända stiftelser.

Inledande bestämmelser.

1 §.

(1 §)* Har någon på sätt här nedan stadgas förordnat om överlåtelse av egendom att under fortvarande bestånd självständigt förvaltas såsom en särskild förmögenhet för främjande av ett bestämt ändamål, må den stiftelse, som sålunda grundats, kunna i enlighet med vad i denna lag sägs vinna offentligt erkännande.

2 §.

(3 § 1 st.) Innan stiftelse vunnit offentligt erkännande, kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller inför domstol eller annan myndighet söka, kära eller svara.

§ 2 st. Handla ledamöter av stiftelsens styrelse eller andra å stiftelsens vägnar, innan den blivit offentligen erkänd, svare de, som i åtgärden eller beslut därom deltagit, för uppkommande förbindelser såsom för annan sin gäld, en för alla och alla för en.

Allmänna bestämmelser.

3 §.

Förordnande, varigenom stiftelse grundas, skall, därest stiftelsen tillförsäkras rätt att erhålla egendomen redan under stiftarens livstid, ske i en av stiftaren upprättad och egenhändigt underskriven handling (stiftelsebrev); och skall stiftarens namnunderskrift vara av vittnen styrkt.

Förordnandet må kunna av stiftaren återkallas intill dess stiftelsen vunnit offentligt erkännande. Dör stiftaren, innan stiftelsen vunnit dylikt erkännande, må hans arvinge icke återkalla förordnandet, därest vid stiftarens frånfälle erkännande redan blivit sökt.

Vinner stiftelsen offentligt erkännande, vare stiftaren pliktig att å stiftelsen överlåta den egendom, som tillförsäkrats stiftelsen i det förordnande, varigenom densamma grundats.

Skall stiftelsen erhålla egendomen först efter stiftarens död, skall förordnandet ske genom testamente.

4 §.

(1 §) För stiftelse skola gälla de föreskrifter, som av stiftaren meddelats, där ej i lag annorledes stadgas.

*) De i marginalen inom parentes utsatta paragrafsiffrorna hänvisa till motsvarande paragrafer i kommittéförelaget.

5 §.

Stiftelse vinner offentligt erkännande därigenom att stadgar för stiftelsen (2 § 1 st.)
 varda stadfästade av Konungen eller Konungens befallningshavande, så ock
 därigenom att statens verk eller inrättning enligt denna lag erhåller lov att va-
 ra styrelse för stiftelsen.

6 §.

Konungens stadfästelse å stadgar må sökas i det fall att stiftelsen med hän-
 syn till dess ändamål samt omfattningen av dess verksamhet kan anses vara av
 synnerlig vikt för det allmänna.

Konungens befallningshavandes stadfästelse å stadgar sökes i det län, inom (21 §)
 vilket styrelsen skall hava sitt säte. Vid ansökningen skola fogas förslag till
 stadgar samt, i bestyrkt avskrift, stiftarens skriftliga förordnande angående
 stiftelsen om sådan handling finnes, och övriga för stiftelsen meddelade före-
 skrifter. Prövas stiftelsens ändamål ej vara olagligt eller osedligt eller omöj-
 ligt att vinna, och finnes ej heller föreskrift, som stiftaren eljest fäst vid stif-
 telsen, strida mot lag eller sedlighet eller vara otillämplig eller otjänlig, har
 Konungens befallningshavande att med ledning av de företedda handlingarna
 stadfästa stadgar.

Stadgarna skola angiva:

1:o stiftelsens benämning, så avfattad att stiftelsen därigenom tydligt skil-
 jer sig från andra kända stiftelser;

2:o stiftelsens ändamål samt, därest understöd eller förmån skall åtnjutas
 från stiftelsen, de villkor, som härför skola gälla;

3:o den ort, där styrelsen skall hava sitt säte;

4:o huru stiftelsens angelägenheter skola handhavas;

5:o huruvida stiftelsen skall stå under tillsyn enligt denna lag; ävensom,
 då för stiftelsen anordnats särskild styrelse;

6:o huru styrelsen skall vara sammansatt och ledamot i styrelsen utses, i
 fall ej ledamotskapet är fäst vid viss befattning; och

7:o grunderna för styrelsens beslutförhet.

Yppas framdeles behov av ändring i stadgarna, må Konungens befallnings-
 havande, på framställning av styrelsen, sådan ändring stadfästa.

Ej må dock Konungens befallningshavande stadfästa bestämmelse, som stri-
 der mot vad stiftaren föreskrivit.

Vägras stadfästelse, skall Konungens befallningshavande ofördröjligen hålla
 sökanden tillhanda eller, om han uppgivit fullständig adress, till honom med
 allmänna posten översända skriftlig underrättelse om beslutet med skälen där-
 för.

7 §.

För stiftelse skall finnas styrelse.

Enskild man, som är ledamot av styrelsen, skall vara här i riket bosatt svensk
 medborgare, där ej Konungen för viss stiftelse medgiver undantag. (4 § 1 st.)

8 §.

(5 § 1 st.) Statens verk eller inrättning må ej utan Konungens lov vara styrelse för stiftelse. Gives lov, svare statsverket för stiftelsens medel; och gälle om redovisning vad för det verk eller den inrättning är stadgat eller Konungen föreskriver.

Vad i föregående är stadgat äge jämväl tillämpning, då två eller flera statens verk eller inrättningar utsetts att gemensamt vara styrelse.

(5 § 2 st.) Konungen äger att beträffande särskilda slag av stiftelser uppdraga åt viss myndighet att lämna lov, som nu är sagt.

9 §.

(6 §) Ej må drätselkammare, kommunalnämnd, hälsovårdsnämnd, fattigvårdsstyrelse, kyrkoråd, skolråd, gemensamt kyrko- och skolråd, folkskolestyrelse, särskild barnavårdsnämnd, lasarettsdirektion eller annan myndighet, som förvaltar kommuns, församlings eller landstings medel, utan kommunen, församlingens eller landstingets lov vara styrelse för stiftelse. Gives lov, svare kommunen, församlingen eller landstinget för stiftelsens medel; och gälle om redovisning inför kommunen, församlingen eller landstinget vad i allmänhet är föreskrivet.

Vad i föregående stycke är stadgat äge jämväl tillämpning, då två eller flera där avsedda myndigheter utsetts att gemensamt vara styrelse. Har lov givits av flera samfälligheter, svare dessa, en för alla och alla för en, för stiftelsens medel.

10 §.

(8 §) Har kommun, församling eller landsting själv för stiftelse utsett styrelse, svare kommunen, församlingen eller landstinget för den stiftelsens medel.

11 §.

(37 §) Saknas styrelse för stiftelse, äge Konungens befallningshavande, på anmälan av stiftaren, hans arvinge eller den saken eljest kan anses angå, förordna styrelse.

12 §.

(10 §) Styrelsen skall hava sitt säte, där förvaltningen huvudsakligen utövas.

13 §.

(4 § 2 st.) Styrelsen äge, i enlighet med vad i denna lag är stadgat, förvalta stiftelsens angelägenheter, dock med den inskränkning, som de för stiftelsen gällande föreskrifter kunna angiva.

14 §.

Har stiftelse annan styrelse än i 8 § sägs och är enligt stiftelsens stadgar styrelsen beslutför, utan att samtliga ledamöter äro tillstädes, må likväl ärende, som ankommer på styrelsen, ej företagas, utan att, såvitt ske kunnat, samtliga

erhållit tillfälle att deltaga i ärendets behandling; men vare i förhållande till tredje man, som är i god tro, stiftelsen i varje fall bunden av åtgärd, som vidtages av beslutfört antal.

15 §.

Vid styrelses sammanträde skall föras protokoll, upptagande alla förekommande ärenden och de beslut, som däri fattats, ävensom dem, vilka deltagit i besluten.

Såsom styrelsens beslut gälle, där ej annorlunda är föreskrivet, den mening, om vilken vid sammanträde de flesta röstande förena sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet. (9 §)

Ledamot av styrelsen äge ej deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och stiftelsen. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan stiftelsen och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot stiftelsens. Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från styrelsens sida så ock beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamoten eller tredje man.

16 §.

Skriftlig handling, som utfärdas för stiftelse, bör undertecknas med stiftelsens benämning; och skola de, som utfärda handlingen, jämväl underskriva sina namn. (13 §)

Har handlingen ej undertecknats med stiftelsens benämning och framgår ej av dess innehåll, att den utfärdats å stiftelsens vägnar, vare de, som underskrivit handlingen, evad densamma prövas vara för stiftelsen bindande eller ej, ansvariga för vad genom handlingen må hava slutits, en för alla och alla för en såsom för egen skuld.

17 §.

Angående befogenhet för styrelseledamot att för stiftelsen mottaga stämning är stadgat i rättegångsbalken; och skall vad i sådant avseende gäller äga tillämpning jämväl, då annat meddelande skall delgivas stiftelsen. (12 §)

Vill styrelsen kära till stiftelsen, göra därom skriftlig anmälan hos Konungens befallningshavande samt ingive tillika stämningen i huvudskrift eller be-sannad avskrift; och förordne Konungens befallningshavande ombud att i den tvist föra stiftelsens talan. Stämningen skall anses delgiven stiftelsen, då den ingivits till Konungens befallningshavande.

18 §.

Styrelseledamot må av stiftelse uppbära arvode endast i det fall att stiftelsens stadgar sådant uttryckligen medgiva; dock att arvodet icke får utgå av andra medel än avkomsten av stiftelsens förmögenhet.

19 §.

Styrelseledamöter, som genom att överträda denna lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter eller eljest uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskynda stiftelsen skada, svare för skadan, en för alla och alla för en. (14 §)

Hava stiftelses tillgångar använts på sätt, som strider mot denna lag eller de för stiftelsen gällande föreskrifter, vare de styrelseledamöter, som i beslutet därom deltagit, en för alla och alla för en, pliktiga att till stiftelsen återgälda vad sålunda blivit obehörigen utbetalt, ändå att därigenom skada ej tillskyndats stiftelsen.

Angående styrelseledamöters skadeståndsansvar gentemot tredje man stadgas i 43 §.

20 §.

(15 §) Har stiftelse annan styrelse, än i 8, 9 eller 10 § sägs, och gör styrelsen eller ledamot av styrelsen sig skyldig till missvård av stiftelsens angelägenheter, äge domstol, med iakttagande, där så ske kan, av de föreskrifter stiftaren kan hava meddelat angående utseende av styrelse, att för den tid och i den omfattning, omständigheterna påkalla, förordna om annan förvaltning av stiftelsen.

21 §.

Vad i denna lag finnes stadgat om styrelseledamot äge motsvarande tillämpning å suppleant i styrelsen.

Har suppleant utövat styrelseledamots befogenhet, vare den omständighet, att förutsättningen för hans inträde i styrelsen saknats, utan verkan mot en var, som ej visas hava ägt kännedom därom.

22 §.

(16 §) Skall jämlikt de för stiftelse gällande föreskrifter annan än styrelsen ombesörja utbetalning av stiftelsens medel, vare han pliktig att till styrelsen avgiva redovisning för utbetalningen, där ej särskild redovisningsskyldighet är i lag eller eljest stadgad.

23 §.

(17 §) Finnes, innan stiftelse blivit offentligen erkänd, att föreskrift, som stiftare fäst vid stiftelsen, strider mot lag eller sedlighet eller är otillämplig eller otjänlig, må Konungen meddela den nödiga jämkning, som kan ske utan ändring av stiftelsens ändamål. Lever stiftaren, må sådan åtgärd ej vidtagas utan hans samtycke, och eljest må jämkning ej ske utan att stiftelsens styrelse, där sådan finnes, lämnats tillfälle att över åtgärden yttra sig.

Med stiftarens samtycke må jämväl Konungens befallningshavande vid stadfästade av stiftelses stadgar göra jämkning, som nu är sagd.

24 §.

(18 §) Visar sig, sedan stiftelse blivit offentligen erkänd, att det ändamål, som stiftaren angivit för stiftelsen, vunnits eller icke vidare kan vinnas eller kommit att strida mot lag eller sedlighet, eller att eljest användandet av stiftelsens medel för det av stiftaren angivna ändamål uppenbarligen icke längre motsvarar stiftarens avsikt med stiftelsen, äge Konungen förordna, huru stif-

telsens egendom må användas för annat ändamål, som svarar mot stiftarens avsikt.

Överstiga stiftelsens tillgångar det belopp, som är erforderligt för vinnande av stiftelsens ändamål, äge Konungen jämka föreskrift, varigenom ändamålet bestämmes, eller förordna, att viss del av stiftelsens egendom skall användas för annat mot stiftarens avsikt svarande ändamål.

Varder eljest föreskrift, som stiftaren fäst vid stiftelsen, otillämplig eller otjänlig, må nödig jämkning meddelas av Konungen.

Ej må åtgärd, varom i denna § sägs, vidtagas utan att stiftelsens styrelse lämnats tillfälle att däröver yttra sig.

25 §.

Förordnas om stiftelse av fast egendom till förmån för medlemmar av viss släkt eller vissa släkter, vare det utan verkan. (19 §)

Stiftelse till förmån för medlemmar av viss släkt eller vissa släkter må ej förvärva fast egendom; dock må stiftelsen inropa för dess fordran pantsatt eller utmätt fast egendom, som å auktion försäljes, där det för skyddande av dess rätt finnes erforderligt; skolande densamma åter avyttras, när så prövas lämpligt, och i varje fall, när det utan förlust kan ske.

26 §.

Prövas stiftares föreskrift utgöra hinder för stadfästelse å stiftelses stadgar, och sker ej jämkning enligt 23 §, vare förordnandet om stiftelsen förfallet. (20 § 2 st.)

Om tillsyn över vissa stiftelser.

27 §.

Avser stiftelse främjande av ett allmännyttigt ändamål, skall densamma stå under tillsyn av Konungens befallningshavande i det län, inom vilket styrelsen har sitt säte; och gälle för sådan stiftelse vad här nedan i 28—42 §§ stadgas. (22 §)

Vad sålunda föreskrivits äge dock ej tillämpning på:

1) stiftelse, vars styrelse utgöres av statens verk eller inrättning eller vars räkenskaper på grund av särskild av Konungen meddelad föreskrift äro föremål för granskning i riksräkenskapsverket;

2) stiftelse, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift är undantagen från Konungens befallningshavandes tillsyn.

Över stiftelser, som stå under Konungens befallningshavandes tillsyn, skall hos Konungens befallningshavande föras förteckning i överensstämmelse med de föreskrifter, Konungen meddelar.

28 §.

Finnes vid dödsfall, att den avlidne förordnat om stiftelse, åligge den, som omhänderhar dödsboet, att om förordnandet ofördröjligen underrätta den av stiftaren utsedda styrelsen eller den, som erhållit stiftarens uppdrag att utse styrelse. Har stiftaren ej förordnat om styrelse, eller varder i sådant hänseende lämnat uppdrag ej mottaget, skall den, som omhänderhar dödsboet, ofördröj-

ligen göra skriftlig anmälan därom hos Konungens befallningshavande, som tillses, att stiftelsen varder med styrelse försedd.

29 §.

(24 §) Styrelsen för stiftelse åligge att hos Konungens befallningshavande söka stadfästelse å stadgar för stiftelsen på sätt i 6 § sägs eller, där Konungen för stiftelsen stadfäst stadgar, till Konungens befallningshavande i bestyrkt avskrift ingiva stadgarna ävensom stiftarens skriftliga förordnande angående stiftelsen, om sådan handling finnes, och övriga för stiftelsen meddelade föreskrifter. Anmälan på sätt nu stadgats av stiftelse för tillsyn skall göras inom tre månader efter det styrelsen mottagit sitt uppdrag eller, där vid utgången av nämnda tid ansökning om stadfästelse å stadgar ännu är beroende på Konungens prövning, inom en månad efter det Konungens besked i ärendet meddelats.

Har konungen stadfäst stadgar för stiftelse på ansökan av stiftaren och finnes ej styrelse för stiftelsen, vare stiftaren pliktig att inom en månad efter det stadfästelsen meddelats på sätt ovan stadgats anmäla stiftelsen för tillsyn.

Då stiftelse anmäles för tillsyn, skall, där så ske kan, upplysning lämnas om storleken och beskaffenheten av stiftelsens förmögenhet. Är för stiftelsen anordnad särskild styrelse, skall uppgift tillika lämnas å:

1:o) styrelseledamöternas fullständiga namn ävensom nationalitet och hemvist utom beträffande sådan ledamot, vilkens ledamotskap är fäst vid viss befattning, och

2:o) den eller dem, som äro berättigade att underteckna de skriftliga handlingar, som utfärdas för stiftelsen.

30 §.

(25 §) Finnes vid prövning av ansökan om stadfästelse å stiftelses stadgar, att föreskrift, som stiftaren fäst vid stiftelsen, erfordrar jämkning enligt 23 §, och kan den jämkning ej meddelas av Konungens befallningshavande, göra Konungens befallningshavande, innan slutligt besked i ärendet meddelas, hos Konungen hemställan om jämkningen.

Konungens befallningshavande tillses, att, där så erfordras, lov att vara styrelse eller ledamot av styrelse för stiftelse sökes.

31 §.

(29 §) Förvaltas stiftelse av särskilt anordnad styrelse, och bliver ledamotsplats, som ej är fäst vid viss befattning, ledig eller med ny ledamot besatt, eller sker förändring i fråga om befogenhet att underteckna de skriftliga handlingar, som utfärdas för stiftelsen, skall styrelsen ofördröjligen göra skriftlig anmälan därom hos Konungens befallningshavande.

Finnes vid dödsfall, att den avlidne ensam varit styrelse för stiftelse, och är uppdraget ej fäst vid viss befattning, åligge den, som omhänderhar dödsboet, att om förhållandet ofördröjligen göra skriftlig anmälan hos Konungens befallningshavande.

32 §.

Konungens befallningshavande hålle hand däröver, att för stiftelse, som icke (26 §) skall förvaltas enligt 9 §, finnes styrelse; och äge Konungens befallningshavande att, där omständigheterna det påkalla, förordna lämplig person att bestrida inom styrelsen ledig befattning, till dess den kan varda i behörig ordning tillsatt.

33 §.

Stiftelses värdehandlingar skola vara ställda till stiftelsen eller genom annan (27 §) påskrift utvisa, att de äro stiftelsens tillhörighet.

34 §.

Styrelse åligger att över stiftelsens tillgångar och gäld samt inkomster och (28 §) utgifter föra räkenskaper, vilka skola avslutas varje kalenderår, samt att före den 1 april varje år till Konungens befallningshavande för granskning insända sammandrag av räkenskaperna, uppgjort enligt formulär, som Konungen fastställt.

35 §.

För stiftelse skall genom styrelsens försorg hållas en ordnad samling av alla (30 §) stiftelsen rörande gåvobrev, testamenten och andra urkunder ävensom eljest beträffande förvaltningen meddelade föreskrifter. Till denna samling skall föras ett efter tidsföljd ordnat register.

De stiftelsen rörande handlingar, som Konungens befallningshavande finner nödigt infordra, skola av styrelsen ofördröjligen och kostnadsfritt i bestyrkt avskrift avlämnas till Konungens befallningshavande.

36 §.

Hos styrelsen för stiftelse skall tid efter annan och i allmänhet vart femte år (31 §) Konungens befallningshavande själv eller genom ombud förrätta granskning av stiftelsens förvaltning, därvid stiftelsens räkenskaper, kassa, värdehandlingar och protokoll skola av styrelsen hållas tillgängliga; och må av Konungens befallningshavande eller dess ombud begärd upplysning angående förvaltningen ej av styrelsen förvägras. Vid granskningen bör huvudsakligen tillses, att stiftelsens medel användas för ändamål, vartill de äro bestämda, och att förmögenheten är på betryggande sätt placerad. Verkställes granskning av Konungens befallningshavandes ombud, avgive ombudet därom berättelse till Konungens befallningshavande.

Uppgår stiftelses årsinkomst ej till etthundra kronor, må sådan granskning dock endast äga rum, då särskilda förhållanden föranleda därtill.

Verkställes granskning genom Konungens befallningshavandes ombud, åtnjute ombudet arvode av allmänna medel efter de grunder, Konungen stadgar.

37 §.

Visar sig, att stiftelse gjort sådan förlust, att tio procent av det belopp, vartill stiftelsens förmögenhet enligt senast upprättat bokslut uppgått, förlorats,

åligge styrelsen att ofördröjligen därom göra skriftlig anmälan hos Konungens befallningshavande.

38 §.

- (32 §) Försummar den, som omhänderhar dödsbo, att fullgöra vad i 28 § eller 31 § 2 stycket finnes stadgat eller underlåter styrelseledamot eller stiftare att göra anmälan, som i 29 § sägs, eller åsidosätter styrelseledamot föreskrift, som i 31 § 1 stycket, 35 § 2 stycket eller 37 § är meddelad, straffes med böter från och med fem till och med trehundra kronor. Förseelsen åtalas av allmän åklagare.

39 §.

- (33 §) Har styrelse fattat beslut, vilket står i strid med lag eller de för stiftelsen gällande stadgar, äge Konungens befallningshavande förbjuda verkställighet av beslutet. Konungens befallningshavande må ock kunna förelägga styrelse att, i händelse beslut av nyss omförmälda beskaffenhet gått i verkställighet, göra rättelse, där så ske kan, så ock att fullgöra vad styrelsen enligt lag och stadgar åligger. Sådant föreläggande må dock icke av Konungens befallningshavande meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Finner Konungens befallningshavande erforderligt, att åtgärd, varom i 24 § sägs, vidtages, gøre därom hemställen hos Konungen.

40 §.

- (34 §) Vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag äge Konungens befallningshavande förelägga vite samt fälla till sådant vite.

41 §.

- (35 §) Om utförande av talan, vartill enligt 9, 10, 19 eller 20 § fog må förefinnas, äge Konungens befallningshavande förordna, ändå att anmälan av sakägare icke gjorts. Varder talan enligt 9, 10 eller 19 § ej anhängiggjord inom ett år från det Konungens befallningshavande eller dess ombud verkställt den i 36 § omförmälda granskning, vare så ansett som om ansvarsfrihet blivit beviljad. Dock gälle ej ansvarsfrihet för styrelseledamot, som vid redogörelse för förvaltningen mot bättre vetande meddelat oriktig uppgift.

Är talan av beskaffenhet, som i 20 § sägs, må Konungens befallningshavande, intill dess saken kan hinna av domstol slutligen prövas, förordna om annan förvaltning av stiftelsen i den omfattning, omständigheterna påkalla.

42 §.

- (36 §) Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras fulla gäldande, förvandlas de enligt allmän strafflag.

Särskilda bestämmelser.

43 §.

Överträda styrelseledamöter denna lag eller stiftelsens stadgar och tillskyndas tredje man därigenom skada, vare de, som låtit sådant komma sig till last, ansvariga för skadan, en för alla och alla för en.

44 §.

Stiftelse vare uti de mål, för vilka ej annorlunda genom lag stadgas, lydande under allmän underrätt i den ort, där styrelsen har sitt säte. (11 §)

45 §.

Förseelse mot 28 § eller 31 § 2 stycket skall åtalas vid allmän underrätt i den ort, där den döde bott. Stiftares försummelse att göra anmälan, varom i 29 § 2 stycket stadgas, skall åtalas vid den rätt, under vilken han har sitt hemvist. Annan förseelse, varom i 38 § sägs, skall åtalas vid allmän underrätt i den ort, där stiftelsens styrelse har sitt säte.

46 §.

Över beslut, som Konungens befallningshavande på grund av denna lag meddelar, må klagan föras hos Konungen, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar. (38 §)

47 §.

Denna lag äger ej tillämpning å fideikommiss. (39 §)

48 §.

Genom denna lag upphävas kungl. cirkulären den 24 april 1788, den 10 oktober 1806 och den 13 juli 1809. (40 §)

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1918 och, med iakttagande av vad här nedan sägs, äga tillämpning jämväl å då bestående stiftelser. Dock skola rättigheter och skyldigheter, som dessförinnan uppkommit, bedömas efter äldre lag. (41 §)

Erfordras beträffande stiftelse, som äger bestånd vid tiden för denna lags trädande i kraft, att stiftelsens ändamål ändras, eller att föreskrift, som stiftaren eljest fäst vid stiftelsen, jämkas, meddele Konungen, ändå att stiftelsen ej blivit offentligen erkänd, sådan ändring eller jämkning enligt de i 24 § stadgade grunder.

Stiftelse, som, innan denna lag träder i kraft, mottagits till förvaltning av myndighet, varom i 8 § förmäles, är att anse såsom offentligen erkänd och må fortfarande av den myndighet förvaltas, utan att lov därtill behöver sökas; och svare statsverket jämväl för sådan stiftelses medel.

Har före den 1 januari 1918 stiftelse mottagits till förvaltning av myndighet, som i 9 § sägs, eller av styrelse, varom i 10 § förmäles, skall lov till fortsatt förvaltning sökas före den 1 april 1918. Gives ej lov, åligger myndigheten eller styrelsen att därom ofördröjligen göra anmälan hos Konungen, som förordnar i enlighet med vad ovan i denna § är stadgat.

Anmälan enligt 29 § av stiftelse, som äger bestånd vid tiden för denna lags trädande i kraft, skall av den som omhänderhar stiftelsen, göras före den 1 april 1918, eller, där ansökning om stadfästelse å stadgar för stiftelsen då ännu är beroende på Konungens prövning, inom en månad efter det Konungens besked i ärendet meddelats. Försummas det, vare lag som i 38 § sägs.

Förvaltas stiftelse, som äger bestånd vid tiden för denna lags trädande i kraft, av annan än myndighet, varom i 8 § sägs, skola med avseende å dylik stiftelse bestämmelserna i 2 § äga tillämpning först från och med den 1 juli 1918; och skall vad i 2 § första stycket stadgas icke utgöra hinder för stiftelsen att i fråga om rättigheter och skyldigheter, som uppkommit före sistnämnda dag, jämväl därefter söka, kära eller svara.

Protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 29 februari 1928.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet	VON SETH,
justitierådet	WEDBERG,
regeringsrådet	PLANTING-GYLLENBÅGA,
justitierådet	ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 20 januari 1928, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om stiftelser för allmännyttigt ändamål*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av överdirektören Gustaf Masreliez.

Förslaget föranledde följande yttranden av *lagrådet* och dess *särskilda ledamöter*.

Justitierådet Alexanderson, med vilken *justitierådet von Seth* och *regeringsrådet Planting-Gyllenbåga* instämde:

I sitt utlåtande över 1903 års kommittéförlag anförde justitiekanslersämbetet att då en ny stiftelselag måste såsom huvudsak reglera den stora mängden av redan bestående stiftelser, torde det — för att lagstiftaren måtte därav kunna bilda ett enda modernt rättsinstitut med fullständiga, klara och fasta lagbestämmelser — »vara oundgängligen nödigt att äga tillgång till en ingående och fullständig ordnad utredning angående de mångfaldiga och skiftande stiftelser, som nu bestå». Ämbetet yttrade vidare bl. a., att kommitterade visserligen »genom den dispensiva myndighet, som tillagts Konungen i fråga om kontrollen å allmännyttiga stiftelser, praktiskt sett öppnat en utväg att låta många äldre stiftelser med säregen historia och gestaltning föra sin tillvaro oberoende av den nya lagen», men att »för att vinna full klarhet och bestämdhet angående lagens tillämpningsområde torde hava varit riktigare att, efter vunnen fullständig utredning angående de olika formerna av bestående stiftelser och deras verksamhet, antingen giva lagen ett innehåll, som från dess tillämpning uteslöte de grupper av stiftelser, som lämpligen nu ej må röras, eller också utvidga lagens begreppsbestämmelser sålunda, att de

omfattade även dylika stiftelser utan att ändock deras rättsintressen komma att trädas för nära».

Det sålunda framhållna behovet av, såsom det på annat ställe i utlåtandet heter, »en grundlig och allsidig utredning angående de nu levande stiftelsernas ursprung, utveckling och nuvarande verksamhet», har som bekant icke blivit tillgodosett. En utredning av den art justitiekanslersämbetet med rätta fann erforderlig har beklagligtvis icke kommit till stånd. Denna brist torde varit en medverkande orsak till att då angelägenheten av att i synnerhet kontroll över allmännyttiga stiftelser bleve föremål för lagreglering tid efter annan gjort sig påmind och departementschefen i anledning härav upptagit den vilande lagstiftningsfrågan till slutlig handläggning, det funnits nödigt begränsa ämnet trängre än i förarbetena ägt rum. Huvudtanken synes vara att ernå bättre ordnad tillsyn över stiftelserna och att i fråga om privaträttsliga bestämmelser inskränka sig till vad som betraktats såsom ett minimum av reglering för att skapa erforderlig grund för kontrollföreskrifterna. Mot en dylik omläggning av planen synes erinran desto mindre böra framställas som värdet av en fullständigare lagreglering av stiftelser såsom privaträttsliga subjekt torde under det tidigare arbetet hava i viss mån överskattats. Tvärtom synes försiktigheten mana, såsom i det följande skall närmare utvecklas, att i frågans outredda läge beskära programmet kraftigare än i remissförslaget skett. Tyvärr måste emellertid tillika sägas att den omnämnda bristen i utredning gör sig starkt kännbar jämväl och ingalunda minst, då det gäller att bestämma den omfattning, i vilken kontroll över stiftelser skall äga rum och formerna för kontrollen. Granskningen av förslaget kan därför icke heller i dessa delar — och så mycket mindre som efter vad redan tillkännagivits proposition i ämnet är avsedd att avlätas till innevarande års riksdag — vila på den kannedom om inverkan förhållanden, som önskligt varit.

Förslagets allmänna system är följande. För varje stiftelse, som redan grundats eller hädanefter grundas genom att egendom anslås att fortvarande och såsom en självständig förmögenhet tjäna ett allmännyttigt ändamål, skall inom viss i förslaget angiven tid vid straffansvar sökas stadfästelse genom att till en central tillsynsmyndighet ingives förslag till stadgar, vilka granskas, vid behov jämkas och därest ändamålet med stiftelsen och i samband därmed givna föreskrifter icke innefatta något hinder, vinna fastställelse. I särskild ordning sker stadfästelsen om stiftelsen är ställd under förvaltning av statens verk eller inrättning; äldre stiftelser, som fått sina stadgar fastställda av Kungl. Maj:t eller redan före lagens ikraftträdande stå under sådan offentlig förvaltning som nyss nämnts, betraktas såsom redan stadfästa. Stadfäst stiftelse står framgent under tillsyn av den nämnda myndigheten; undantag kan dock ske genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift.

Utanför förslagets reglering och där stadgad tillsyn falla däremot *dels* stiftelser med annat ändamål än »allmännyttigt», *dels* osjälvständiga stiftelser, d. v. s. sådana, enligt vilka de donerade medlen ej skola giva upphov till ett

särskilt rättssubjekt, utan äro givna till en redan bestående stiftelse, förening o. s. v., ehuru med bestämd föreskrift om medlens varaktiga användning till ett angivet särskilt ändamål.

Emot begränsningen av tillsynen att gälla blott stiftelser med allmännyttigt ändamål lärer i och för sig intet vara att invända; stiftelser som fullfölja rent enskilda syften, framförallt s. k. familjestiftelser, böra tydligen lämnas åsido. Däremot måste det anmärkas, att den osäkerhet, som vidlåder den allmänna uppfattningen om vad som bör anses för allmännyttigt ändamål, nog är vida större än vid förslagets utarbetande antagits. Någon rättstillämpning, genom vilken detta begrepp skulle vunnit en viss stadga, har jag mig icke bekant. Redan av det mycket begränsade material av handlingar rörande stiftelser, som stått till lagrådets förfogande, framgår ock, att det för talrika enskilda fall är utrymme för befogad meningsdifferens, huruvida en stiftelses ändamål skall anses allmännyttigt eller ej, t. ex. då den avser att främja en mer eller mindre snävt bestämd särskild meningsriktning i religiösa, sociala eller politiska ämnen eller att understödja medlemmar av en mer eller mindre starkt begränsad och ur allmän synpunkt måhända skäpligen godtyckligt vald social grupp, möjligen utan bildningsfrämjande syfte eller avseende å ekonomiskt behov.

Det synes vid sådant förhållande mindre lämpligt att överlämna prövningen av det allmännyttiga ändamålets förhandenvaro åt stiftelsens förvaltare, men å andra sidan ställa honom under straffhot i händelse han på grund av felbedömning härutinnan underlåter att fullgöra sin anmälningsskyldighet. Det torde vara riktigare att låta denna skyldighet gälla oberoende av stiftelsens ändamål, varefter det må ankomma på den myndighet, hos vilken anmälan sker, att pröva huruvida ett allmännyttigt ändamål i lagens mening föreligger och stiftelsen förty skall stå under tillsyn. Med det nu sagda är, såsom av det följande framgår, ingalunda avsett att påyrka att stadfästelse skall sökas och stadgar upprättas i vidare utsträckning än enligt förslaget, utan tvärtom.

Måhända ännu vanskligare är emellertid att komma till rätta med den distinktion mellan självständiga och osjälvständiga stiftelser, på vilken förslaget bygger. I remissprotokollet uppställles väl den presumtion att medel donerade till ett visst varaktigt ändamål böra antagas av stiftaren vara avsedda att utgöra en förmögenhet för sig, en självständig stiftelse; detta dock med reservation för det fall att medlen anförtros åt en redan bestående stiftelse eller ideell förening att användas i syfte som faller inom eller rentav sammanfaller med det ändamål, som redan är det förvaltande rättssubjektets eget. I denna händelse skall tvärtom i tvivelsmål antagas, att avsikten varit att öka det mottagande rättssubjektets förmögenhet, låt vara att detta är i fråga om användningen av de donerade medlen bundet av de föreskrifter, som fästats vid donationen. Det bör icke förnekas att så beskaffade presumtioner, med tillbörlig varsamhet brukade, kunna hava fog för sig, särdeles om man beträffande äldre stiftelser gör det modifierande tillägg att hävdvunnen uppfattning om deras karaktär, som tagit sig yttre uttryck i sättet för deras för-

valtande, måste tilläggas synnerlig betydelse. Men man läser dock nödgas erkänna att i ett mycket stort antal enskilda fall tillräcklig ledning icke är att hämta av presumptionerna i fråga, utan starka anledningar till ovisshet skola kvarstå. Bland annat må erinras om den nästan obegränsade mängd av ofta hårfina skiftningar i uttryckssättet som stiftelseurkunderna förete, och vidare om det ej sällsynta förhållande, som jämväl enligt förslagets 28 § skall få med tillsynsmyndighetens tillstånd fortfara, nämligen att ett flertal stiftelsers medel förvaltas genom en gemensam placering. Äger en sådan sammanslagning rum av medel, tillhörande så att säga en huvudstiftelse eller en ideell förening, med senare tillkomna donationsmedel för särskilt ändamål, torde frågan, om de sistnämnda böra anses utgöra självständig stiftelse eller ej, mången gång vara av högeligen tvivelaktig natur. Att medlen bokföras särskilt såsom en fond för sig är tydligen icke avgörande, ty så måste ske jämväl i fråga om osjälvständiga stiftelser för att villkoret om bestämd användning skall kunna behörigen iakttagas. Avgörande kan ej heller vara huruvida den nya donationens ändamål faller inom eller utom det äldre stiftelse- eller föreningsändamålets ram. Ty ofta doneras medel just för att sätta en redan bestående institution i tillfälle att utvidga sin verksamhet till nya områden.

Även stiftelsens karaktär av självständig eller osjälvständig är det enligt förslaget överlåtet åt dennas representanter att själva bedöma — under straffhot i händelse anmälan underlåtes på grund av felaktig bedömning. Huru skiftande denna bedömning emellertid kan utfalla, framgår exempelvis av det förhållande att Uppsala universitets konsistorium i avgivet utlåtande tolkar kommittéförslagets begreppsbestämning av självständig stiftelse — vilken sammanfaller med remissförslagets — sålunda att universitetet uteslutande förvaltar osjälvständiga stiftelser, medan åter socialstyrelsen vid uppgörande av organisationsplan och kostnadsberäkning på grundval av förslaget uppenbarligen utgår från att samtliga de i 1917 års officiella statistik redovisade stiftelserna äro självständiga sådana, däribland universitetens stipendiedonationer, och för övrigt ett stort antal stiftelser, som med tillämpning av ovan omtalade presumptionsregler svårligen böra dit hänföras.

Att åtskillnaden mellan självständiga och osjälvständiga stiftelser — huru svårt det än i praktiken må vara att draga gränsen dem emellan — tillagts en fundamental betydelse, så länge lagstiftningsuppgiften ansågs i första hand gå ut på en rent privaträttslig reglering, är naturligt nog. Annorlunda synes saken ställa sig, ju mera man direkt inriktar sig på kontrollföreskrifter. Ur kontrollsynpunkt komme ett genomförande av denna åtskillnad med ledning av de ovannämnda presumptionerna att leda till resultat som te sig desto mera irrationella, ju större verkan i kontrollhänseende man tillägger densamma. En viss betydelse därutinnan kan den väl icke fränkännas, då såsom i remissprotokollet erinras en osjälvständig stiftelse icke är rättsligt skild från mottagarens förmögenhet. Men det vore icke minst i praktiskt hänseende en stark överdrift om man ville härav sluta att all kontroll fördenskull måste vara utesluten. Medlens placering bör måhända anses falla utanför kontrollmyndighetens tillsyn utom i de — kanske ej så sällsynta — fall, där de oberoende av stif-

telsens karaktär av osjälvständig förvaltas såsom en egendomskomplex för sig eller sammanslagna blott med andra donationsmedel. Men att i det förvaltande rättssubjektets räkenskaper den osjälvständiga stiftelsens anpart redovisas såsom en särskild fond och dennas omfattning och avkastning således låter sig överskådas och att avkastningen kommer donationsändamålet till godo borde dock kunna bliva föremål för tillsyn och därmed kontrollverksamhetens måhända viktigaste syfte bliva tillgodosett.

Bleve anmälningsskyldigheten utvidgad att gälla samtliga stiftelser för fortvarande ändamål, enskilda och allmännyttiga, självständiga och osjälvständiga på sätt jag av anförda skäl vill förorda, skulle det tydligen icke vara lämpligt att såsom i förslaget vid denna skyldighet knyta en förpliktelse att söka stadfästelse å stiftelsens stadgar och att förty, där stadgar ej redan finnas, uppgöra förslag till dylika. Men även oberoende härav synes anordningen med ett obligatoriskt stadfästelseförfarande vara av tvivelaktigt värde. För den stora mängden av helt ringa stiftelser, merendels skötta av kommunala nämnder eller jämförliga organ, och vilkas enkla ändamål tillräckligt tydligt anges i stiftelseurkunden, måste denna stadgeapparat bliva både besvärlig och onödig. Det initiativ eller den hjälp att vid förefallande behov vinna jämkning i gällande föreskrifter, som är avsedd att i samband med stadgefastställelsen lämnas av tillsynsmyndigheten, lär kunna erhållas i enklare former. De större stiftelserna åter torde tämligen undantagslöst stå under en ledning, som utan ingripande från det allmännas sida sörjer för en stadgemässig organisation och för vinnande av behöfliga jämkningar i bindande föreskrifter. För vissa dylika stiftelser är det å andra sidan otvivelaktigt ett viktigt intresse, hädanefter som hittills, att vinna Konungens stadfästelse å sina stadgar, en åtgärd som ock enligt gällande civil- och kriminallag medför vissa rättsverkningar. Huruvida förslagets innebörd är att sådan fastställelse framgent skall kunna meddelas, synes oklart; närmast synes förslaget vara att tolka i motsatt riktning.

I samband med det sagda må en erinran framställas, till vilken lagrådet vid granskningen av 2 § återkommer, nämligen att i ämnets nuvarande outredda skick det svårigen kan vara lämpligt — liksom ej heller nödvändigt — att binda uppkomsten av en allmännyttig självständig stiftelse vid iakttagandet av viss lagbestämd form.

Fritagna från tillsyn skola enligt 23 § i förslaget vara *dels* stiftelser, vilkas styrelse är ett statens verk eller inrättning eller vilkas räkenskaper enligt Konungens förordnande granskas av riksräkenskapsverket, *dels* de som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift undantagits från tillsyn. Huruvida makt att undandraga allmännyttig stiftelse tillsyn bör tilläggas stiftaren torde kunna vara föremål för delade meningar. Tämligen säkert lär vara, att för redan existerande stiftelser bestämmelsen kommer att sakna tillämpning, då en dylik föreskrift väl knappt i något fall meddelats. Och under förutsättning av en lämpligt avgränsad befogenhet för tillsynsmyndigheten torde stadgandet även i fråga om kommande stiftelser icke vara tillräckligt berättigat.

Angående den omfattning, i vilken det avsetts att dispens skulle komma att

meddelas av Kungl. Maj:t, har i remissprotokollet endast omförmålts att för vissa stiftelser, exempelvis riddarhusets fonder och en del större anstalter, redan finnes tillfredsställande kontroll, som gör tillsyn enligt lagen överflödig, och att dessa stiftelser stundom endast med olägenhet skulle kunna inordnas under lagens bestämmelser om tillsyn. Riktigheten av det sålunda sagda bör ingalunda bestridas, utan fastmera kraftigt understrykas. I själva verket torde talrika större, men i viss utsträckning även mindre stiftelser finnas, för vilkas tillsyn genom lämpliga organ är sörjt på ett vida mera betryggande sätt än genom generella lagföreskrifter och därpå grundad offentlig kontroll kan bliva fallet. Att uttömmande i lag uppräknade de redan existerande stiftelser, som på grund härav undantagas, kan naturligtvis icke komma i fråga, men beträffande vissa bland dem, t. ex. riddarhuset, diakonistyrelsen, synes en uttrycklig lagbestämmelse icke böra saknas. En regel, som undantager stiftelser med av Konungen stadfästa stadgar, synes jämväl vara på sin plats.

Något som för karaktären och verkningarna av den med förslaget åsyftade statskontrollen över stiftelserna äger den allra största betydelse är valet av tillsynsmyndighet. Enligt de tidigare förslagen skulle tillsynen utövas av länsstyrelserna. Remissförslaget har frångått denna tanke och vill anförtro uppgiften åt en för hela riket gemensam myndighet, varmed avses socialstyrelsen. De skäl som under utredningen anförts till stöd för denna omläggning hava alldeles icke kunnat övertyga mig om dess lämplighet. Dessa skäl äro egentligen — fränsett ett icke närmare motiverat antagande att besparing skulle kunna vinnas — två, nämligen att centralisering möjliggjorde en önskvärd enhetlighet i behandlingen av hithörande frågor samt att socialstyrelsen ägde för deras handläggande särskilda förutsättningar, i det att den redan vore tillsynsmyndighet för understödsföreningar, vilka ofta stode i nära släktskap eller förbindelse med stiftelser. Att full enhetlighet på förevarande område vinnes torde dock icke behöva tilläggas synnerlig vikt. Även om olika länsstyrelsernas praxis skulle komma att uppvisa vissa nyanser, synes därmed ingen olycka egentligen vara skedd. Och den framhävda frändskapen mellan vissa typer av stiftelser och föreningar är uppenbarligen en faktor av alltför ringa räckvidd och underordnad natur för att på något sätt få verka avgörande. Den svårighet med gränsbestämning dem emellan, som tidigare kan anses hava förelegat, torde för övrigt redan vara genom den av socialstyrelsen utbildade praxis för dess tillsynsverksamhet i det väsentliga borteliminerad.

Emot en centralisering talar åter i första hand den byråkratisering, som därmed oundvikligen följer och som just på förevarande område måste sägas vara av ondo. En kontroll över stiftelserna från det allmännas sida är utan tvivel högst nödig; men den bör å andra sidan övas med mjuk och lätt hand och i så enkla och smidiga former för kommunikation mellan tillsynsmyndighet och stiftelsens representanter som möjligt. Man får icke förbise att här är fråga om en verksamhet utanför den egentliga samhällsorganisationen, vars drivkraft är lusten att oegennyttigt och vederlagsfritt göra en fri insats för allmänt väl inom en större eller trängre krets, och att av denna dess natur följer en ömtålighet för reglementering uppifrån, som lätt kommer den goda och glada

viljan att förbytas i olust. En viss personkännedom och förtrogenhet med lokala förhållanden och traditioner, vana att samarbeta med fria krafter på de mest skilda samhällsområden och en viss oförskräckthet att se genom fingrarna med formella brister äro därför utan tvivel värdefulla tillgångar för tillsynsmyndigheten och för dess förmåga att hålla den rätta måttan vid sitt ingripande. De krav, som i socialstyrelsens promemoria ställas på tillsynens utövare, nämligen »insikter i och förtrolighet med de sociala frågorna i allmänhet och vårt lands offentliga förvaltning» ävensom »ingående kännedom särskilt om associationsrätten och övriga närbesläktade grenar av privaträtten» torde i erforderlig mån fyllas av länsstyrelserna, men för övrigt knappast träffa sakens kärna.

Härtill kommer att någon central myndighet, som rätt väl ägnar sig för uppgiften, svårligen torde kunna påvisas. Det är av flera grunder naturligt att valet fallit på socialstyrelsen, men den del av det sociala livet som hittills legat inom denna styrelses verksamhetsområde är dock av begränsad omfattning. Stiftelserna åter hava de mest mångskiftande ändamål: de vilja främja religiösa, vetenskapliga, konstnärliga, fackliga, hygieniska, allmänt kulturella ändamål, de avse utbildning av allehanda slag, belöningar, sjukvård o. s. v. Och även där syftet är egentlig understödsverksamhet, är detta syfte ofta på ett säreget sätt färgat av stiftarens personliga intresseinriktning eller av lokala eller eljes speciella omständigheter. Särskild kompetens att pröva användningens förenlighet med det stadgade ändamålet eller behovet av en jämkning i föreskrifterna torde i en mycket stor del av dessa fall icke kunna sägas utmärka styrelsen. I den mån understödet gränsar till frivillig fattigvård ligger verksamheten ju ej heller inom socialstyrelsens hittillsvarande område.

En stundom framställd invändning mot länsstyrelsernas kompetens går därpå ut att vissa stiftelsers verksamhetsområde icke är begränsat till visst län, utan sträcker sig över hela landet. Men frånsatt att detta förhållande icke behöver vara något avgörande hinder för att granskningen verkställas av den Konungens befallningshavande, inom vilkens län stiftelsens förvaltning huvudsakligen utövas, torde få erinras att just stiftelser av förevarande slag lära i de allra flesta fall vara försedda med en så betryggande organisation att de jämlikt 23 § i förslaget böra av Konungen undantagas från tillsyn.

Justitierådet Wedberg:

Vid ett första försök att göra lag om stiftelser och då man icke ser sig i stånd att samtidigt reglera vare sig de ideella föreningarna eller ens alla slags stiftelser, vore det enligt min tanke klokt att inskränka sig till vad som kan anses vara av praktiskt behov påkallat, nämligen kontrollen. Att med förslaget närmare inlåta sig på frågorna om stiftelsers uppkomst och förvaltning synes vara att i onödan försvåra uppgiften.

Klart är nu att någon ytterligare kontroll icke erfordras beträffande de stiftelser som nämnas i förslagets 23 § 1). Efter vad jag trott mig finna anses det ej heller vara särskilt behöfligt att de stiftelser av allmännyttig natur som hava privat styrelse läggas under tillsyn, utan sådan betraktas egentligen vara

av nöden till förebyggande av att stiftelseförmögenheter under kommunal ledning bliva från sitt egentliga ändamål dragna till andra som rätteligen borde tillgodoses i beskattningsväg. Det lärer i själva verket vara förtjänt av allvarligt förnyat övervägande, om tillsyn, utöver vad redan äger rum, bör hållas över andra stiftelser än de som hava styrelse enligt 20 eller 21 §. Inskränktes den nya tillsynen till dem, förmenar jag, i överensstämmelse med vad inom högsta domstolen anfördes vid granskningen av 1899 års förslag, att den bör anordnas genom kommunallag.

Emellertid anser jag mig böra angiva efter vilka grunder man, enligt vad jag föreställer mig, skulle kunna i ärendets outredda skick utan våda göra en lag, som i större utsträckning tillgodoser de uttalade önskingarna om kontroll och dock ej åsamkar myndigheter och enskilda alltför mycket av arbete och kostnader utan motsvarande gagn.

Jag är härvid med justitierådet Alexanderson ense om att den enskilde bör befrias från att vid straffansvar avgöra om stiftelsen har allmännyttigt ändamål eller ej; vidare att fastställelse av stadgar icke bör vara obligatorisk utan förekomma blott på särskild begäran; och slutligen att tillsynen icke bör centraliseras utan ankomma på Konungens befallningshavande. Däremot kan jag icke fullt ansluta mig till vad han yttrat i frågan huruvida lagen bör avse såväl självständiga som osjälvständiga stiftelser. Att i lagtexten genom en abstrakt regel uppdraga en gräns dem emellan synes visserligen icke vara möjligt. Men efter min åsikt borde den principen följas att osjälvständiga stiftelser endast då dragas in under lagen, när de äro anknutna till andra självständiga stiftelser, icke när de anförtratts åt förening eller samfund (jfr 11 kap. 15 § R. B.). Villigt medges att föreningar finnas, som i realiteten icke skilja sig från stiftelser: föreningar där styrelsen kompletterar sig själv, reviderar och ger ansvarsfrihet för sin egen förvaltning, beslutar stadgeändringar o. s. v., där med andra ord föreningsmedlemmarnas enda funktion är att betala årsavgift. Då man nu icke kan tilltro sig att införa offentlig kontroll över ideella föreningsars penningförvaltning, anser jag emellertid den angivna gränsen, ehuru i viss mån irrationell, vara den lämpligaste.

Härmed har jag också i en punkt antytt huru den allmänna regeln om anmälningsplikt för stiftelser borde modifieras för att ej bliva onödigt betungande. Från anmälningsplikt borde, genom särskild uppräknig, undantagas först och främst de stiftelser, som nämnas i förslagets 23 § 1) och 2); vidare stiftelser till förmån för medlemmar av viss släkt eller vissa släkter, ändå att föreskrifter äro givna om förmögenhetens användning för det fall att släkterna utdö; stiftelser som förvaltas av riddarhusdirektionen; stipendiestiftelser vid enskilda undervisningsanstalter; stiftelser anförtrorda åt förening eller annat samfund; stiftelse, vars förmögenhet ej årligen avkastar visst minimibelopp, kanske femtio kronor; och slutligen de ytterligare stiftelser om vilka man tilläventyrs kan med visshet säga sig att de, vid tillämpning av förslagets bestämmelser, skulle av Konungen befriats från tillsyn.

Även med dessa undantag skulle anmälningsplikt utan tvivel komma att åligga stiftelser, beträffande vilka tillsyn måste sägas vara helt opåkallad.

Såsom ett exempel må nämnas Tore Alnéns minnesfond (se Svensk jurist-tidning 1920 s. 117 f.). Jag förmenar därför att Konungens befallningshavande borde äga besluta huruvida anmäld stiftelse skall stå under tillsyn eller ej. Härvid skulle dock gälla att stiftelse, som finnes hava ett allmännyttigt ändamål, ej får undantagas från tillsyn med mindre sådan må. i anseende till grunderna för styrelsens sammansättning eller annan särskild omständighet, anses obehövlig eller stridande mot stiftarens avsikt.

Lagrådet:

Ehuru, såsom av det anförda framgår, lagrådet håller före att förslaget först efter en ganska väsentlig omläggning må tagas till grund för lagstiftning, finner lagrådet sig med hänsyn till frågans läge böra ingå på en granskning även av förslagets detaljer.

1 §.

Lagrådet:

Stundom inträffar att enligt stiftarens föreskrift den anslagna egendomen (t. ex. fastighet, aktier) icke får förvandlas; men där sådan föreskrift saknas, kan det icke anses ligga i stiftelsebegreppet att egendomen skall hava fortfarande bestånd och alltså ej får utbytas mot annan. Ehuru någon fara för missuppfattning om lagtextens verkliga mening icke lär föreligga, synes denna bliva mera egentligt uttryckt om det får heta att egendom anslagits »att såsom självständig förmögenhet fortvarande tjäna ett allmännyttigt ändamål».

Vilken uppgift paragrafens andra stycke skall fylla synes icke vara rätt klart. En erinran att tillämpning av 2—5 kap. äger rum även å stadfästa stiftelser är tydligen överflödig. Men å andra sidan förefaller ej den tolkning möjlig att bestämmelserna i nämnda kap. icke skola gälla andra allmännyttiga stiftelser än sådana som vunnit stadfästelse. Med en sådan tolkning komme 41 § ej att gälla tillsynsmyndighetens beslut om vägrad fastställelse av stadgar (7 §), och ett åtal för underlåtenhet att söka stadfästelse (35 §) skulle — eftersom det icke kunde bifallas förrän stadfästelse sökts och vunnits — ej tjäna ändamålet att framkalla ansökan om stadfästelse. Likaså skulle 9 §:s bestämmelse att för stiftelse skall finnas en styrelse gälla blott stadfästa stiftelser, medan 4 och 5 §§ stadga åligganden för styrelsen redan beträffande ansökning om stadfästelse. Att 42 § uttryckligen gäller blott stiftelser, som erhållit stadfästelse (jfr även begynnelseorden i 26 §), ökar emellertid osäkerheten om lagens mening.

Ett förtydligande synes oundgängligt.

2 §.

Lagrådet:

Bestämmelsen i första stycket torde innebära att förordnandet skall, såsom det heter i 1922 års utkast, ske i en av stiftaren upprättad och egenhändigt underskriven handling, med namnunderskriften bestyrkt av vittnen. Så fattad

kommer emellertid bestämmelsen att utom lagens rämärken ställa ett flertal stiftelser, exempelvis de som bildas på det hittills ej ovanliga sätt att, efter upprop, bidrag för visst ändamål sammanskjutas från skilda håll, varefter stiftelsen mer eller mindre formlöst träder i verksamhet. Varför ej även sådana stiftelser skulle kunna få stadgar fastställda är dock svårt att inse. Vad fast egendom angår må erinras att även om förordnandet uppfyller formföreskriften i första stycket, det icke är avgjort att egendomen förvärvats av stiftelsen, emedan ju förordnandet ej sällan torde sakna karaktären av verklig överlåtelse.

Att testamente upptages såsom enda godkända form för förordnande jämlikt tredje stycket läser ej heller vara på giltiga skäl grundat.

Nu berörda föreskrifters otjänlighet bestyrkes i sin mån därav att de icke kunnat göras tillämpliga å äldre stiftelser.

Även med bibehållande av förslagets uppställning i övrigt synas första och tredje styckena böra utgå. Sker så, kräves jämkning även i 1 § (»på sätt nedan sägs»), 4—7 §§ samt 45 § 4 mom.

I fråga om andra stycket må erinras, att då stadgande här meddelas om viss tid, efter vilken återkallelse av förordnande om stiftelse ej må äga rum, en föreskrift om till vem sådan återkallelse bör riktas vore lämplig.

3 §.

Lagrådet:

Såväl i denna paragraf som i 19, 23, 42 och 45 §§ förekommer uttrycket »stats verk eller inrättning» i sådant sammanhang, att rätta tolkningen av detta uttryck får den mest vittgående betydelse för lagens innebörd och praktiska verkningar. Såvitt ur kommitténs i remissprotokollet återgivna uttalande kan utläsas och i enlighet med vad väl får anses sakligt bäst motiverat, synes meningen vara att därmed avses varje statsmyndighet, som utövar en självständig funktion, låt vara att den beklädes av en ensam funktionär, t. ex. landsfiskal. Onekligen passar på nyss angivna fall termen verk eller inrättning icke synnerligen väl och torde lätt kunna framkalla missförstånd. Att finna en fullt tillfredsställande beteckning för vad man vill uttrycka är visserligen icke lätt; men det hemställs huruvida icke exempelvis »statsmyndighet» skulle vara att föredraga framför den i förslaget använda.

4 §.

Lagrådet:

Här förekommer ett redaktionsfel i det att uttrycket »inom denna tid» efter ordställningen i satsen betyder »inom tre månader efter stiftarens död», medan i själva verket avses »under stiftarens livstid».

6 §.

Lagrådet:

Ordet kommun användes här liksom annorstädes i lagtexten såsom teknisk term för alla kommuner, primära såväl som sekundära. Häremot torde ej heller rent teoretiskt kunna göras någon anmärkning, men däremot står en sådan

terminologi icke i överensstämmelse med vad som hittills varit praxis i svensk lagstiftning. Det synes som om, till undvikande av misstag, ett förtydligande i någon form borde få inflyta i lagtexten.

7 §.

Justitierådet von Seth, med vilken *justitierådet Wedberg* instämde:

Att tillsynsmyndigheten vid prövning av frågan om fastställelse å stadgarna för en stiftelse skall hava att tillse, att dessa ej strida mot lag eller goda seder, och, om den finner sådan stridighet föreligga, vägra stadfästelse, är naturligtvis endast i sin ordning. Därutöver synes den, om en bestämmelse finnes vara otillämplig, böra äga, om stiftaren lever, hos denne hemställa om ändring och, om stiftaren ej vill verkställa sådan, vägra stadfästelse. Är stiftaren död, då stadfästelse sökes, bör tillsynsmyndigheten kunna hos Kungl. Maj:t taga initiativ till ändring i en otillämplig bestämmelse.

Mera tvivelaktigt är det, om den skall äga vägra fastställelse eller eventuellt ingripa till åstadkommande av permutation blott därför, att den finner en bestämmelse i stadgarna otjänlig. Meningarna om vad som är otjänligt kunna vara delade; och det vore väl synnerligen olämpligt om t. ex. tillsynsmyndigheten, vilken den än vore, skulle äga mot stiftelsestyrelsens önskan och uppfattning taga initiativ till jämkning i en bestämmelse i stadgarna för en stiftelse för religiöst, vetenskapligt eller konstnärligt ändamål eller i stadgarna för en stipendiefond för studerande vid ett universitet eller en högskola. Naturligtvis bör den i stiftarens livstid kunna under hand hemställa till honom om ändring i en bestämmelse, som den finner otjänlig, men därutöver läser dess befogenhet i detta hänseende ej böra få sträcka sig. Huruvida efter stiftarens död på grund av någon bestämmelses förmenta otjänlighet permutation bör äga rum, synes vara en fråga, däri initiativrätten bör vara förbehållen styrelsen för stiftelsen ensam. En befogenhet för tillsynsmyndigheten att ingripa i sådana fall skulle lätt kunna leda till obehagliga och för myndighetens egen prestige oförmånliga konflikter. Det må ock erinras, att det föreliggande finska förslaget till lag i ämnet i förevarande hänseende intager en mycket försiktigare ståndpunkt och överhuvud taget icke ger tillsynsmyndigheten annan befogenhet än att pröva inkomna förslag till permutation.

9 §.

Justitierådet von Seth:

Bestämmelserna i 2 kap. äro avsedda att gälla, somliga för alla stiftelser, som avses med förslaget, men andra endast för sådana, för vilka finnes särskilt inrättad styrelse. Denna åtskillnad har i allmänhet icke kommit till uttryck vid de olika lagbudens avfattning; och det torde icke kunna förnekas, att en viss osäkerhet uppstått till följd av denna ofullständighet.

Redan bestämmelserna i förevarande paragraf kunna sålunda giva anledning till tveksamhet. Stadgandet i första stycket är säkerligen avsett att erhålla generell giltighet. Däremot står man oviss inför bestämmelsen i andra stycket. Visserligen synas ordalagen närmast giva anledning till att åt det-

samma giva lika vidsträckt giltighetsområde, men analyserar man närmare de förhållanden, om vilka här är fråga, finner man, att detta näppeligen kan hava varit meningen. Utländska vetenskapsmän kunna ju enligt § 28 rege- ringsformen innehava vissa lärostolar. Skulle nu en stiftelse göras sålunda, att den fakultet eller det lärarkollegium en sådan vetenskapsman tillhör skall vara styrelse för stiftelsen, skulle antingen stiftelsen ej kunna mottagas eller också den utländska ledamoten nödgas avgå från sin befattning, såvida ej Konungen funne skäl medgiva undantag. Detsamma gäller, om en stiftelse gjordes till förmån för något av de många sällskap, som hava till ändamål att verka för närmande mellan Sverige och andra länder och som väl i regel hava även utländska medborgare till ledamöter i sina styrelser. Att man för sådana fall skulle vara nödsakad att repliera på ett dispensförfarande, kan ej vara tilltalande. Har, såsom för närvarande är fallet, utlänningen rätt att deltaga i ledningen av ett sådant sällskaps verksamhet, bör han väl också vara berättigad att utan vidare deltaga i förvaltningen av stiftelser, som göras till förmån för sällskapet på sådant sätt, att de skola förvaltas av dess styrelse. Snarare synes det kunna ifrågasättas, om stadgandet överhuvud- taget bör bibehållas. Förhållandena äro nämligen här helt andra, än då det gäller t. ex. en ekonomisk förening eller en understödsförening, som avser att driva verklig rörelse här i landet, och kräva helt andra hänsyn. Bristen på närmare utredning om de stiftelser av olika slag, som förekomma, och deras gestaltning, gör det emellertid i detta såväl som i så många andra hänseenden svårt att avgiva ett bestämt uttalande. Det enda verkliga intresse, som i förevarande hänseende synes mig föreligga, vore att utlänningen är bosatt här i riket och således åtkomlig för svensk rättsskipning.

15 §.

Lagrådet:

Av bestämmelsen i första punkten lärer följa att om stiftaren föreskrivit att styrelseledamot äger uppbära arvode, så skall denna föreskrift inflyta i stadgarna vid äventyr, om så ej sker, att den blir utan verkan. Detta synes nu vara en onödig formstränghet; men bibehålles den, lär en erinran böra givas i 8 §. Likaså förefaller det som om den i andra punkten givna regeln kunde tåla undantag i den mån stiftaren annorlunda bestämt.

16 §.

Justitierådet Wedberg:

Jag hemställer om uteslutning av andra stycket, som saknar motsvarighet i de lagar från vilka förslaget eljest till stor del hämtat sina stadganden.

17 och 18 §§.

Lagrådet:

Bestämmelserna i 17 § hava sin motsvarighet i lagarna om aktiebolag och föreningar. De äro emellertid uttryck för allmänna rättssatser rörande rätts-

subjekt, organiserat med en styrelse, vilka utan tvivel skulle tillämpas utan särskilt lagstöd; och då de numera genom de nämnda lagarna vunnit ytterligare stadga i den allmänna rättsuppfattningen, synes det mindre nödigt att här upprepa dem.

Jämväl 18 § läser ej uttala annat än vad obestridligt ligger i sakens egen natur.

Mera angeläget synes vara att uttala att vad i 12, 15 och 16 §§ är stadgat om styrelseledamöter skall gälla om dem, som jämlikt för stiftelse meddelade föreskrifter hava att i styrelsens ställe taga befattning med förvaltande eller användning av stiftelsen tillhörande medel. Det läser nämligen ej vara sällsynt att befogenheter i nämnda avseenden, vilka ju normalt tillkomma styrelsen, äro enligt den för viss stiftelse gällande organisationen helt eller delvis anförtrodda åt andra organ.

19—21 §§.

Lagrådet:

Enligt dessa paragrafer svarar i vissa fall staten eller kommun för stiftelsens medel. Staten är ansvarig, om dess verk eller inrättning är styrelse för stiftelsen, och kommun, om styrelsen är utsedd av kommunen eller med dess lov utgöres av en kommunens penningförvaltande myndighet. Att dessa stadganden införa helt nya principer i vår rätt, är utan vidare tydligt; men deras närmare innebörd är ej fullt klar. Till en början läser emellertid kunna antagas att enligt förslaget mening ett privaträttsligt subjekt, som genom sina organ omhänderhar en självständig stiftelse, icke därigenom ådrager sig något särskilt ansvar för stiftelseförmögenhetens bestånd. Något dylikt läser ej heller böra sättas i fråga. Orimligt vore väl sålunda om den förmögenhetsförlust, som drabbar den förvaltade stiftelsen genom stöld, brand eller annan olycka, utan att något fel kunde läggas förvaltningsorgan eller tjänstemän till last, skulle grunda rättslig skyldighet för den huvudstiftelse, ideella förening o. s. v., som mottagit stiftelsen till förvaltning, att ur egna medel ersätta förlusten med påföljd att den i motsvarande mån berövas möjligheten att fullfölja sina egna huvudändamål. Men då här ej är fråga om en uppgift, åtagen i eget ekonomiskt intresse, för vinning, utan i ideellt syfte, läser icke heller i det fall att styrelse eller tjänsteman genom brott, fel eller försummelse åsamkat förlusten, en dylik ersättningsskyldighet för den förvaltade institutionen böra antagas föreligga vare sig enligt gällande rätt eller enligt önskvärda nya grundsatser.

Det ansvar, som förslaget ålägger stat och kommun, skulle således vila på offentligrättslig grund. Kommitténs i remissprotokollet återgivna, visserligen rätt summariska motivering pekar också i denna riktning. Kommittén gör gällande att då stat eller kommun låtit omhändertaga stiftelsens medel, får därmed anses vara erkänt att denna omedelbart eller medelbart fyller ett statligt eller kommunalt ändamål, och att den ålagda förpliktelsen således icke kan sägas vara en för det allmännas intressen främmande.

Redan för så vitt stadgandena avse statens och kommunens ansvar för vad

som genom stiftelsefunktionärs brottsliga förfarande eller försumlighet frångått stiftelsen innebära de tillämpning av en för vår rätt helt ny grundsats. För närvarande lär nämligen kommun icke i något fall och staten väsentligen endast för så vitt fråga är om förskingring av medel, som tjänsteman i utsoknings- eller annat indrivningsärende fått om händer, vara ansvarig för sina befattningshavares fel och försummelser utöver vad som kan följa av privaträttsliga regler. I det nämnda fallet av statsansvar, vilket som sagt är begränsat till den händelse att förskingring föreligger, kan tydligen en särskild grund åberopas, i det att den enskilde är för att komma till sin rätt nödsakad anlita statsfunktionärs bemedling. I förevarande fall åter är fråga om medel, som frivilligt anförtrotts åt det allmännas i stället för åt en enskild institutions vård. Att en viss utvidgning av det allmännas ansvar för befattningshavares fel och försummelser, i allt fall så vitt rör staten, kan vara påkallad, har länge varit erkänt. Men denna vittutseende och ömtåliga fråga torde i så fall böra upptagas i hela sitt sammanhang eller, om detta möter hinder, utvidgningen med försiktighet begränsas att gälla fall, som erbjuda en närmare analogi med det redan förefintliga (jfr N. J. A. avd. II 1899 nr 7).

Förslaget måste emellertid antagas syfta än längre. Ja, enligt den tolkning statskontoret i sitt i remissprotokollet återgivna utlåtande betecknat såsom den enda möjliga och vilken icke rönt motsägelse från departementschefens sida, skulle redan en nedgång i värdet av de valutor, vari stiftelsens medel fullt försvarligt placerats, medföra ansvarsskyldighet. Detta kan visserligen uppenbart icke vara stadgandenas innebörd, redan enär de i så fall skulle dels vara inpraktikabla, dels medföra som konsekvens att å andra sidan uppkommande övervärden tillfölla det allmänna. Däremot lär mening vara, såsom lagtexten ock närmast angiver, att förlust för stiftelsen genom rena olyckor, såsom stöld av utomstående, brand o. dyl., utan vidare skall av stat eller kommun ersättas.

I fråga om dessa ansvarsregler i deras helhet synes utöver det anförda böra mot kommitténs argumentering framhållas att ett mottagande av de donerade medlen visserligen är uttryck för ett erkännande av det bestämda ändamålets allmännytta, men ingalunda alltid för en uppfattning av att det står i jämbredd med de behov, för vilka staten eller kommunen själv är beredd att göra uppföringar. Med ansvarsregeln får ju emellertid stiftelseändamålet tvärtom en förmånsställning framför andra samhällsändamål. För en skuldyngd kommun med ringa resurser skulle exempelvis skyldigheten att fylla en för stiftelse uppkommen förlust kunna medföra nödtvånget att avstå från tillgodoseendet av långt angelägnare uppgifter än stiftelsen representerar. En i kommitténs motiv framskymtande antydning att det föreslagna svaret kunde förväntas uppmuntra till att ställa stiftelsemedel under offentlig förvaltning synes desto mindre förtjäna avseende som det knappast i stort sett torde bliva den lyckligaste formen av stiftelser som — därest denna faktor verkligen finge tilläggas vidare betydelse — komme att framför andra gynnas.

Lagrådet hemställer alltså att förevarande paragrafer måtte utgå ur förslaget.

26 och 27 §§.

Lagrådet:

Enligt dessa paragrafer skall tillsynsmyndigheten från styrelsen erhålla uppgift bl. a. *dels*, efter vunnen stadfästelse, å den eller dem som äro berättigade att utfärda skriftliga handlingar å stiftelsens vägnar, *dels* sedermera å de förändringar som inträda i fråga om sådan befogenhet. Någon privaträttslig verkan äger anmälan eller underlåtenhet att anmäla inträdd förändring icke; föreskrifterna avse uteslutande att underlätta tillsynen. Det är dock svårt finna att de i detta hänseende hava någon verklig uppgift att fylla. Däremot kan befaras att registrering av anmälningarna hos tillsynsmyndigheten skulle kunna föranleda det missförstånd att åtgärden ägde en betydelse, motsvarande den som tillkommer registrering av firmatecknare enligt lagen om understödsföreningar. Det hemställes därför att föreskrifterna i fråga måtte få utgå.

31 §.

Lagrådet:

Till tydligare utmärkande av att granskningen rörande medlens användning icke får inkräkta på områden där stiftelsens förtroendemän böra vara de bestämmande, kunde orden »användas för» lämpligen utbytas mot »icke dragas från». Likaså torde, för att icke krav på betryggande placering må onödigtvis nedbringa förmögenhetens avkastning, ordet »betryggande» böra ersättas med »nøjaktigt», helst ju i fråga om placeringen hänsyn måste tagas till vad stiftaren må hava förordnat.

32 och 33 §§.

Lagrådet:

Enligt 32 § sista punkten må tillsynsmyndigheten ej giva föreläggande i fråga om föreskrift, vars överträdande är belagt med straff. Föreläggande skulle således vara uteslutet ej blott i fall av underlåten anmälan om stiftelse enligt 4 §, utan ock vid underlåtenhet att lämna sådana upplysningar om stadfäst stiftelse, som det enligt 26 och 27 §§ åligger styrelse att ingiva. Detta förefaller icke lämpligt. Anledningen till bestämmelsen är enligt motiven att tillsynsmyndigheten icke bör få föregripa domstols bedömande huruvida lagöverträdelse föreligger. Detta skäl lärer dock icke bära längre än att i fall av förevarande art vite ej må utsättas eller utdömas. Föreläggande med hot om åtal i händelse det åsidosättes bör däremot ej vara uteslutet. Sådan är måhända i själva verket stadgandets avsedda innebörd; men den skulle i så fall komma till riktigare uttryck, om sista punkten i 32 § finge utgå och i stället 33 § jämkades till exempelvis följande lydelse: Tillsynsmyndigheten äge, där ej fråga är om föreskrift, vars överträdande är belagt med straff, utsätta vite etc.

41 §.

Lagrådet:

Enligt kommittéförslaget skall Konungens befallningshavandes beslut gå i verkställighet utan hinder av förd klagan, där icke Konungen annorlunda förordnar. Remissprotokollet upplyser ej om anledningen till att motsvarande bestämmelse saknas i det remitterade förslaget. Visserligen torde ett beslut, varigenom förelagt vite blivit utdömt, icke böra verkställas innan det vunnit laga kraft. Å andra sidan kommer emellertid ett förbud enligt 32 § första punkten eller ett förordnande jämlikt 34 § andra stycket att väsentligt förlora i värde, därest det icke blir omedelbart tillämpligt. Det hemställes därför, att sådant tillägg göres till paragrafen att förbud enligt 32 § första punkten så ock förordnande jämlikt 34 § andra stycket må utan hinder av förd klagan gå i verkställighet där ej Konungen annorlunda förordnar.

45 §.

Lagrådet:

Då stadgandet i 4 mom. andra stycket bör gälla även i det fall att stiftaren överlever den 1 januari 1929, hemställes om någon redaktionell jämkning, för så vitt ej 2 § ändras så att stadgandet blir överflödigt.

Justitierådet Wedberg:

Med iakttagande av de allmänna grunder för en lagstiftning som jag angivit och med utelämnande av överflödiga eller icke tillräckligt genomtänkta bestämmelser skulle förslaget måhända kunna redaktionellt omformas till en lag om tillsyn över vissa stiftelser, som — i stora drag — hade följande uppställning och innehåll.

Lagen är uppdelad i tre avdelningar med rubrikerna Inledande bestämmelser, Om tillsyn, Särskilda bestämmelser. 1 § innehåller regeln att om någon anslagit egendom att såsom självständig förmögenhet fortvarande tjäna ett bestämt ändamål, skall den sålunda grundade stiftelsen anmälas hos Konungens befallningshavande i det län där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas. I 2 § angives, i form av en uppräknig, när anmälningsplikt ej äger rum. Med viss anslutning till förslagets 4 och 5 §§ regleras i 3 § tiden för anmälningspliktens fullgörande, så att i ett första stycke behandlas det fall att stiftelsen tillförsäkrats rätt att erhålla egendomen redan under stiftarens livstid och i ett andra det att egendomen skall erhållas först efter hans död. Vid hithörande bestämmelsers utformning bör tillses att anmälningsplikten icke blir underlagd så trånga och fasta regler att utrymme ej gives för att en ansökan hos Konungen om befrielse från tillsyn leder till önskat resultat med påföljd att någon försummelse att fullgöra anmälningsplikten icke föreligger. 4 § motsvarar förslagets 6 §, vars regel torde böra gälla oavsett hur den kommunala samfällighetens juridiska ansvar bestämmes. 5 § innehåller, i ett första stycke, att vid anmälan om stiftelse skola i styrkt av-

skrift fogas stiftarens skriftliga förordnande angående stiftelsen, om sådan handling finnes, och övriga handlingar som innefatta föreskrifter för stiftelsen, samt att, i den mån ske kan, även bör lämnas upplysning om storleken och beskaffenheten av stiftelsens förmögenhet; i ett andra stycke, att förslag till stadgar för stiftelsen skall bifogas, i händelse Konungens befallningshavandes fastställelse av sådana stadgar begäres; och i ett tredje vad som stadgas i förslaget 26 § andra punkten, dock med uteslutande av bestämmelsen under 2). 6 § föreskriver att om fastställelse av stadgar blivit sökt, har Konungens befallningshavande att med ledning av de företedda handlingarna fastställa stadgar, under förutsättningar sådana som angivas i utkastets 6 § andra stycket. Vad inom lagrådet anmärkts beträffande uttrycket »otjänlig» anser jag förlora sin betydelse, om fastställelse blir fakultativ och ej inverkar på frågan huruvida tillsyn skall äga rum. Dessutom upptages vad stadgar skola angiva (förslaget 8 §). Såsom 7 § kommer första stycket i förslaget 16 §. 8 § utgöres av förslaget 22 §, dock utan inskränkning till styrelse av visst slag. Efter dessa åtta paragrafer börjar avdelningen Om tillsyn. I 9 § stadgas att Konungens befallningshavande beslutar huruvida anmäld stiftelse skall stå under befallningshavandens tillsyn eller ej, med det tillägg i fråga om undantagande från tillsyn som jag förut angivit. Därjämte utmärkes att föreskrifterna i samtliga följande paragrafer inom avdelningen (10—19 §§) gälla endast stiftelser som enligt befallningshavandens beslut skola stå under tillsyn. 10—19 §§ motsvara förslaget 24, 25 och 27—34 §§. Därpå följa Särskilda bestämmelser. 20 § motsvarar 35, 36 och 40 §§ i förslaget. 21—25 §§ motsvara dess 37, 41, 42, 44 och 43 §§. Det skulle sålunda heta i 23 §: »Över stiftelser, som anmälts enligt denna lag, skall hos Konungens befallningshavande föras förteckning, utvisande för varje stiftelse om stadgar fastställts och om den står under befallningshavandens tillsyn»; och i 25 §: »De närmare föreskrifter, som må erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.» Stadgandet om lagens ikraftträdande upptar icke någon motsvarighet till förslaget 45 § 2 mom.

Den sålunda skisserade lagen skulle i de delar, som angivits äga sin motsvarighet i förslaget, avvika därifrån även i något vidsträcktare mån än som betingas redan av den principiella omläggningen. Vilka ytterligare avvikelser härvid åsyftas framgår väsentligen av den detaljgranskning av förslaget, som inom lagrådet ägt rum.

Att jag ej ifrågasatt upptagande i lagen av utkastets 6 § första stycket har föranletts därav att jag ansett detta stadgandes innehåll vara självklart.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 8 februari 1929.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, WOHLIN, BESKOW, LUNDBIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bissmark, lagrådets den 29 februari 1928 avgivna utlåtande över det den 20 januari 1928 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om stiftelser för allmännyttigt ändamål*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»I skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 mars 1913 med hemställan om förnyad omprövning av frågan om anordnande av kontroll från statens sida över vården och förvaltningen av donerade medel och stiftelser samt om framläggande för riksdagen av förslag till lagbestämmelser i ämnet, anförde riksdagen, bland annat, att det syntes böra göras till föremål för förnyad undersökning, huruvida icke, därest svårighet skulle möta att samtidigt ordna stiftelsernas privaträttsliga ställning på ett allmängiltigt sätt, det mest trängande behovet, nämligen av en mera tillfredsställande kontroll och tillsyn över stiftelsernas förvaltning och användning för sitt syftemål, skulle även därförutan kunna, åtminstone tills vidare, tillgodoses.

Det till lagrådet remitterade förslaget skilde sig därutinnan från kommittéförslaget och utkastet, att det avsåg att i första hand åvägabringa en bättre ordnad kontroll över stiftelser samt upptog civilrättsliga bestämmelser allenast i den mån de ansågos utgöra en nödvändig förutsättning för de föreslagna kontrollbestämmelserna. Mot en dylik omläggning av planen för en lagstiftning i ämnet har lagrådet ej haft något att erinra. Lagrådet har emellertid ansett försiktigheten mana, att programmet beskures kraftigare än i remissförslaget skett. För min del vill jag biträda denna lagrådets uppfattning, och jag tror, att en tillfredsställande kontroll skall kunna anordnas utan ett närmare ingående på de invecklade spörsmålen om stiftelses uppkomst, rättskapacitet och förvaltning. I enlighet härmed har jag låtit inom justitiedepartementet med biträde av särskilt tillkallade sakkunniga¹ omarbete remissförsla-

¹ Överdirektören Gustaf Masreliez och direktören Mauritz Carlsén.

get, därvid i allt väsentligt följts de riktlinjer för en lagstiftning i ämnet, som inom lagrådet framlagts av justitierådet Wedberg. Med en sådan begränsning av ramen för lagstiftningen torde en lagreglering av stiftelsekontrollen kunna ske utan åvägabringande av den utav lagrådet omnämnda utredningen om befintliga stiftelsers ursprung, utveckling och nuvarande verksamhet. Genom tillämpningen av en kontrollag med den omfattning, jag nu föreslår, torde ock lättare och bättre än genom en dylik utredning vinnas den mer ingående kännedom om stiftelseväsendet, som lagrådet ansett nödvändig för en fullständigare reglering av detsamma. En lagstiftning av nu avsedd omfattning skulle således medföra, såväl att det mest trängande behovet av en stiftelsekontroll bleve tillgodosett som ock att möjlighet skapades för en vidsträcktare reglering av stiftelseväsendet, där sådan framdeles skulle visa sig behöfelig.

Jag övergår nu till det omarbetade förslagens allmänna grunddrag.

De tidigare förslagen hava avsett allenast självständiga stiftelser. Osjälvständiga stiftelser skulle enligt dem vara underkastade kontroll, endast när de voro anknutna till självständiga stiftelser. Lagrådets majoritet har ansett, att den statliga kontrollen borde omfatta även osjälvständiga stiftelser. Att jämväl dessa stiftelser äro i behov av kontroll lärer icke kunna förnekas. Jag anser dock de tidigare förslagens ståndpunkt, ehuru i viss mån irrationell, vara den lämpligaste, och jag ansluter mig således härutinnan till den av justitierådet Wedberg uttalade mening. Utöver de skäl, som av honom anförts för en dylik begränsning av kontrollen, kan erinras, att kontrollens utsträckande till andra osjälvständiga stiftelser än dem, som anknutits till självständiga stiftelser, i icke ringa grad torde komplicera frågan om kontrollens anordnande, då ju såsom lagrådets majoritet påpekar, kontrollen över osjälvständiga stiftelser i viss mån bör hava en annan omfattning än kontrollen över de självständiga.

Enligt remissförslaget skulle kontrollen avse allenast stiftelser för allmännyttigt ändamål. Mot denna ståndpunkt har lagrådet ej haft något att invända. Däremot har lagrådet funnit mindre lämpligt, att, såsom i remissförslaget skett, prövningen av det allmännyttiga ändamålets förhandenvaro överlämnas åt stiftelsens förvaltare och denne ställes under straffhot, i händelse han på grund av felbedömning härutinnan underlåter att fullgöra den honom åliggande anmälningsskyldighet. I det omarbetade förslaget har med hänsyn härtill anmälningsskyldigheten principiellt utsträckts till alla självständiga stiftelser samt åt tillsynsmyndigheten överlämnats att avgöra, huruvida anmäld stiftelse har allmännyttigt ändamål. Denna anordning medför visserligen, att anmälningsskyldighet ålägges stiftelse, ehuru den icke är allmännyttig och således ej kommer att ställas under tillsyn. Då emellertid enligt förslaget från anmälningsskyldighet undantagas stiftelser till förmån för medlemmar av viss släkt eller vissa släkter, torde de fall, då anmälningsskyldighet faktiskt komme att åvila enskild stiftelse, bliva ganska sällsynta.

Den statliga kontrollen bör ej utsträckas till andra stiftelser än sådana, för vilka dylik kontroll måste anses vara erforderlig. Såsom lagrådet antytt, torde talrika större men i viss omfattning även mindre stiftelser finnas, för vilkas till-

syn genom lämpliga organ är sörjt på ett mera betryggande sätt än genom generella lagföreskrifter och därpå grundad offentlig kontroll kan bliva fallet. Dylika stiftelser böra tydligen icke underkastas den statliga kontrollen. Över huvud taget bör denna enligt min uppfattning vara allenast av supplementär karaktär och således inträda endast då nöjaktig kontroll icke är på annat sätt anordnad. Härigenom vinnes även, att staten besparas onödiga utgifter för kontrollen. Nu angivna synpunkter hava i förslaget kommit till uttryck därigenom, att dels från anmälningsplikt undantagits vissa grupper av stiftelser, beträffande vilka statlig kontroll med säkerhet kan anses obehörlig, dels åt tillsynsmyndigheten lämnats befogenhet, att från tillsyn undantaga stiftelse, som redan är underkastad nöjaktig tillsyn eller för vilken tillsyn enligt denna lag eljest på grund av särskilda omständigheter finnes icke vara behörlig.

Beträffande den åt tillsynsmyndigheten sålunda givna befogenhet att undantaga stiftelse från tillsyn enligt lagen torde böra framhållas, att, då denna tillsyn skall avse, bland annat, att stiftelsens medel icke dragas från det bestämda ändamålet, en annorledes anordnad tillsyn ej kan anses tillfyllestgörande med mindre den nöjaktigt tillgodoser jämväl berörda syfte. Är stiftelsens förvaltning anförtrodd t. ex. åt en kommunal myndighet, lärer den för denna anordnade revisionen, huru tillfredsställande den i övrigt än kan vara, icke anses hålla måttet såsom stiftelsekontroll. Den kommunala revisionen, vilken framför allt har att bevaka kommunens intressen, torde nämligen icke kunna förväntas med tillbörlig kraft iakttaga stiftelsens bästa, om detta skulle komma i strid mot nämnda intressen. Uppenbart är, att i fråga om kommunala myndigheters stiftelseförvaltning den statliga tillsynen kommer att huvudsakligen inrikta sig på huruvida stiftelsens ändamål behörigen fullföljts. — En statlig kontroll kan anses obehörlig även utan att särskild tillsyn finnes anordnad. Sålunda kan stiftelsens förvaltning, med hänsyn exempelvis till styrelsens sammansättning, vara så inrättad, att någon fara icke kan anses föreligga för att stiftelsens medel skulle dragas från det bestämda ändamålet eller icke bliva nöjaktigt placerade.

I remissförslaget likasom i kommittéförslaget och utkastet hade stiftaren tillerkänts makt att undandraga stiftelse från tillsyn. Lagrådets majoritet har ansett, att en dylik anordning, under förutsättning av en lämpligt avgränsad befogenhet för tillsynsmyndigheten, icke vore tillräckligt berättigad. Justitierådet Wedberg har anslutit sig till remissförslagets ståndpunkt härutinnan, och så gör även jag. De skäl för densamma, som vid remissen till lagrådet anfördes av min företrädare i ämbetet, finner jag övertygande. Då kontrollen ju avser att skapa trygghet för stiftelsens bestånd, lärer väl i regel en stiftare med tacksamhet se, att hans stiftelse blir underkastad kontroll. Men skulle av något skäl stiftaren anse dylik kontroll icke vara önskvärd, är fara för att detta skäl för honom är av den vikt, att han avstår från stiftelsens grundande hellre än att tillskapa en stiftelse, som bleve underkastad statlig kontroll. Från det allmännas sida måste det emellertid, då ju här är fråga om allmännyttiga stiftelser, framstå såsom vida mera önskvärd, att en stiftelse kommer till men ej underkastas kontroll, än att stiftelsen helt uteblir. På grund av vad jag nu

anfört, har från anmälningsplikt och därmed även från tillsyn undantagits stiftelse, som genom stiftarens föreskrift är undantagen från tillsyn enligt lagen. Huruvida härutöver bör, såsom justitierådet Wedberg föreslagit, stadgas befogenhet för tillsynsmyndigheten att undantaga stiftelse från tillsyn, om sådan anses stridande mot stiftarens avsikt, finner jag tveksamt. Rent principiellt torde en sådan anordning vara befogad. I praktiken skulle den emellertid utan tvivel medföra icke ringa olägenhet, i det att tillsynsmyndigheten ofta komme att ställas inför ganska svårlösta fall och dess arbetsuppgift därmed väsentligt ökas. Med hänsyn härtill och då beträffande blivande stiftelser stiftaren ju skulle äga möjlighet att föreskriva om stiftelsens undantagande från tillsyn, har jag ansett mig böra avstå från att i förslaget upptaga dylikt stadgande.

Frågan huruvida smärre stiftelser böra undantagas från tillsyn har varit föremål för olika meningar. Enligt ett inom ecklesiastikdepartementet år 1898 utarbetat förslag till lag angående tillsyn över vissa stiftelser undantogs från tillsyn stiftelse, vars tillgångar i värde ej uppgingo till 5,000 kronor. På grund av de anmärkningar, som i avgivna utlåtanden framställdes mot en dylik anordning, utslöts bestämmelsen i det till högsta domstolen remitterade förslaget. Även 1903 års kommitté intog i likhet med remissförslaget den ståndpunkten, att ingen stiftelse borde undantagas från tillsyn på grund av obetydligheten utav dess tillgångar. Kommitténs uttalande härutinnan återfinnes i remissprotokollet vid specialmotiveringen till 31 §. De av kommittén anförda skälen äro visserligen beaktansvärda, men jag tror dock, att en kontroll över det mycket stora antalet jämförelsevis obetydliga stiftelser skulle åsamka myndigheter och enskilda alltför mycket av arbete och kostnader utan motsvarande gagn. Med hänsyn härtill och då det är av största vikt, att kontrollen ej onödigtvis fördyras, har jag ansett mig böra föreslå återgång till den av 1898 års förslag ursprungligen intagna ståndpunkt, till vilken även justitierådet Wedberg anslutit sig.

Den Konungen enligt tidigare förslag givna befogenhet att meddela dispens från tillsyn anser jag vara behövlig av, bland annat, det skäl, att stiftelser kunna finnas, vilka endast med olägenhet skulle kunna inordnas under en kontrollags bestämmelser. Emot en dylik anordning har lagrådet ej heller haft något att erinra.

Enligt såväl remissförslaget som kommittéförslaget och utkastet var beträffande allmännyttig stiftelse vid anmälningskyldigheten knuten förpliktelse att söka fastställelse av stadgar för stiftelsen. Dylik fastställelse var enligt de två sistnämnda förslagen förutsättning för stiftelsens rättskapacitet, och enligt alla tre förslagen medförde fastställelsen vissa verkningar i fråga om stiftarens bundenhet av förordnandet om stiftelsens grundande. Då föreliggande förslag icke avser att reglera vare sig frågan om stiftelsens rättskapacitet eller om stiftarens bundenhet, har jag anslutit mig till lagrådets uppfattning, att stadfästelse av stadgar icke bör göras obligatorisk. Då det emellertid ur olika synpunkter kan vara fördelaktigt för en stiftelse att erhålla stadfästelse å stadgarna — en stiftelse med stadfästade stadgar måste sålunda

utan vidare anses äga rättskapacitet — har i det omarbetade förslaget beretts möjlighet för stiftelse att på särskild begäran erhålla Konungens befallningshavandes stadfästelse å sina stadgar. Denna anordning innebär givetvis intet hinder för stiftelse att framdeles såsom hittills söka och vinna Konungens stadfästelse å stadgarna.

Enligt såväl kommittéförslaget som utkastet skulle tillsynen utövas av länsstyrelserna. Remissförslaget frångick denna tanke och anförtrödde uppgiften åt en för hela riket gemensam myndighet, varmed avsågs socialstyrelsen. Lagrådet har ansett, att tillsynen icke bör centraliseras utan ankomma på länsstyrelserna. Jag finner de av lagrådet härutinnan anförda skäl övertygande och har i det omarbetade förslaget följt dess mening.

Jag övergår härefter till förslagets särskilda stadganden.

Med hänsyn till den inskränkning som gjorts i förslagets omfattning har rubriken ändrats till *lag om tillsyn över stiftelser*.

1 §.

Här fastslås huvudregeln att anmälningsskyldighet åvilar varje självständig stiftelse. Remissförslagets beskrivning av begreppet självständig stiftelse har bibehållits med viss av lagrådet föreslagen omredigering. I överensstämmelse med kommittéförslaget och utkastet skall anmälan om stiftelse göras hos Konungens befallningshavande i det län, där stiftelsens förvaltning huvudsakligen skall utövas.

2 §.

Då anmälningsplikten är avsedd att utgöra allenast ett medel för tillsynens anordnande, böra tydligen, i anslutning till vad jag tidigare anført om tillsynens omfattning, från anmälningsplikt undantagas stiftelser beträffande vilka utan vidare måste antagas att tillsyn enligt lagen icke är behövlig, stiftelser, vilka uppenbarligen icke hava allmännyttigt ändamål, smärre stiftelser samt stiftelser, som genom Konungens förordnande eller stiftarens föreskrift äro undantagna från tillsyn.

Det under 1) upptagna undantaget från anmälningsplikten motsvarar remissförslagets 23 § 1). Där undantogs från tillsyn stiftelse, vars styrelse utgjordes av statens verk eller inrättning eller vars räkenskaper på grund av särskild av Konungen meddelad föreskrift vore föremål för granskning i riksräkenskapsverket. Uttrycket 'statens verk eller inrättning' har i enlighet med lagrådets hemställan utbytt mot 'statsmyndighet'. Orden 'på grund av särskild av Konungen meddelad föreskrift' hava uteslutits, enär riksräkenskapsverket granskar jämväl räkenskaper, vilka dit ingivits av andra än statens verk och inrättningar, utan att Konungen därom särskilt förordnat. Även i sådana fall måste uppenbarligen tillsyn enligt lagen anses obehövlig.

Enligt 1898 års förslag voro från anmälningskyldighet undantagna, bland andra, stiftelser, vilka förvaltades av riddarhusdirektionen eller akademi, för vilken Konungen fastställt stadgar, ävensom stiftelser, vilka förvaltades efter

sådant av Konungen fastställt reglemente, vari offentlig tillsyn var på särskilt sätt anordnad. Dessa undantag hava med viss omredigering upptagits under 2) och 3) i förevarande paragraf. Till 'inrättning, för vilken Konungen fastställt stadgar' är tydligen att hänföra, bland annat, Svenska kyrkans diakonistyrelse, vars stiftelseförvaltning lagrådet ansett böra genom uttrycklig lagbestämmelse undantagas från tillsyn.

I anslutning till justitierådet Wedbergs uppfattning anser jag undantag från anmälningsplikten vidare böra kunna medgivas stiftelse, anförtrodd åt ideell förening eller annat samfund. Något egentligt behov av statlig kontroll över dylik stiftelse lär icke förefinnas, då man ju i regel kan utgå från att stiftelsens ändamål faller inom ramen för föreningens eller samfundets syften och med hänsyn härtill faran för att stiftelsens medel skulle komma att dragas från det av stiftaren bestämda ändamålet bör kunna antagas vara synnerligen ringa. Därtill kommer, att särskilt beträffande stiftelser anförtrodda åt vissa mera slutna sällskap eller åt religiösa sammanslutningar det ofta torde vara stridande mot stiftarens avsikt, att stiftelsen underkastas statlig tillsyn.

Även beträffande stipendiestiftelser vid enskilda undervisningsanstalter anser jag i likhet med justitierådet Wedberg, att statlig kontroll bör kunna undvaras. Det torde ligga i dessa anstalters eget intresse, att dylika stiftelser vidmakthållas och användas för avsett ändamål.

Stiftelser till förmån för viss släkt eller vissa släkter äro uppenbarligen icke att hänföra till allmännyttiga stiftelser och skulle således ej bliva föremål för tillsyn. Är för det fall att slakten utdör föreskrivet, att stiftelseförmögenheten skall användas för allmännyttigt ändamål, övergår stiftelsen efter släktens utdöende till att vara allmännyttig stiftelse och blir då underkastad tillsyn.

I huru stor utsträckning stiftelser skola undantagas från tillsyn på grund av förmögenhetens ringa omfattning kan givetvis vara föremål för olika meningar. Då emellertid redan 1898 års förslag, såsom jag förut berört, från anmälningsplikt undantog stiftelser, vars tillgångar i värde ej uppgingo till 5,000 kronor, synes det icke böra möta några betänkligheter, att nämnda belopp nu bestämes såsom övre gräns.

3 §.

Denna paragrafs två första stycken motsvarar remissförslagets 4 och 5 §§. Ett i remissförslagets 4 § förekommande, av lagrådet påpekat redaktionsfel har rättats.

Att i fall, som avses i första stycket, styrelsens anmälningsplikt ansetts böra inträda först efter stiftarens död, beror därpå, att stiftaren, så länge han lever, dels själv lär tillse, att stiftelsens ändamål behörigen fullföljes, dels ock kan förordna om stiftelsens undantagande från tillsyn. I regel torde stiftaren finna med sitt intresse förenligt att tillse, att stiftelsen anmäles.

De i remissförslaget stadgade tiderna av tre månader för anmälningspliktens fullgörande har jag ansett böra utsträckas till sex månader. Inom denna tid bör, där Konungens dispens från tillsyn önskas, ansökning härom hinna prövas.

Stadgandet i paragrafens sista stycke betingas av det i 2 § under 7) föreskrivna undantaget från anmälningssplikt.

Det i remissförslagets 6 § intagna stadgandet har icke medtagits i föreliggande förslag. Nämda stadgande sammanhängde med remissförslagets bestämmelse om kommuns ansvar i vissa fall för stiftelses medel, och då denna icke bibehållits, hava tillräckliga skäl icke ansetts föreligga att ändock medtaga dylikt stadgande.

4 §.

Denna paragraf motsvarar remissförslagets 7 § första stycket och 26 § andra punkten med undantag av bestämmelsen under 2).

Uppgift om storleken och beskaffenheten av stiftelses förmögenhet kan icke alltid lämnas vid anmälan om stiftelsen. Så är till exempel fallet, då vid anmälan om en genom testamente upprättad stiftelse dödsboutredningen ännu icke avslutats.

5 §.

Första stycket motsvarar remissförslagets 7 § andra stycket. Vad inom lagrådet anmärkts beträffande uttrycket 'otjänlig' torde, såsom justitierådet Wedberg framhållit, förlora sin betydelse, då fastställelse av stadgar gjorts fakultativ och ej inverkar på frågan, huruvida tillsyn skall äga rum.

Andra stycket motsvarar remissförslagets 8 §. Då det måste anses önskligt, att stiftelse har en ordnad revision, har jag ansett stadgarna böra innehålla jämväl uppgift, huru revision skall ske.

6 och 7 §§.

Dessa paragrafer motsvara remissförslagets 16 § första stycket och 22 §.

Med hänsyn till vad justitierådet Wedberg anmärkt mot remissförslagets 16 § andra stycke, har det där intagna stadgandet icke här medtagits.

I överensstämmelse med justitierådet Wedbergs uttalande rörande en blivande lags innehåll har den i remissförslagets 22 § gjorda inskränkningen till visst slag av styrelse icke bibehållits.

8 §.

Beträffande innehållet i denna paragraf får jag hänvisa till vad jag anfört i den allmänna motiveringen. Utan särskilt stadgande torde vara tydligt, att Konungens befallningshavande, där ändrade förhållanden sådant påkalla, äger förordna, att stiftelse, som tidigare undantagits från tillsyn, skall vara underkastad sådan.

9—12 §§.

Dessa paragrafer motsvara remissförslagets 24, 25 och 27 §§ samt 30 § första stycket.

Den i remissförslagets 25 § gjorda inskränkningen till visst slag av stiftelser har jag ansett kunna utgå.

13 §.

Paragrafen motsvarar remissförslagets 28 §. Enligt sistnämnda paragraf skulle tillsynsmyndigheten i vissa fall kunna medgiva gemensam placering av olika stiftelsers medel. Då det icke synes kunna vara förenat med någon större risk, att i här avsedda fall gemensam placering får ske utan att tillsynsmyndighetens medgivande inhämtas, har kravet på dylikt medgivande ansetts kunna bortfalla.

14 och 15 §§.

Här intagna stadganden motsvara remissförslagets 29 och 31 §§. Enligt remissförslaget likasom kommittéförslaget och utkastet skulle tillsynsmyndigheten, utöver granskningen av de årligen insända räkenskapsammandragen, tid efter annan och i allmänhet vart femte år låta hos styrelsen förrätta granskning av stiftelsens förvaltning. Då sistnämnda granskning uppenbarligen måste bli synnerligen betungande för tillsynsmyndigheten, har jag ansett densamma böra äga rum allenast när omständigheterna sådant påkalla. En sådan anordning förutsätter emellertid, att materialet för den hos tillsynsmyndigheten skeende årliga granskningen något utökas. Det har i sådant syfte föreslagits skyldighet för styrelsen att årligen insända jämväl berättelse, huru stiftelsens ändamål blivit under sistförflutet räkenskapsår främjat. Av en dylik berättelse och av ett räkenskapsutdrag, som göres tillräckligt fylligt, bör kunna framgå, om stiftelsens medel dragits från ändamål, vartill de äro bestämda, och om förmögenheten är på nöjaktigt sätt placerad.

Med hänsyn till den nu föreslagna omläggningen av granskningen hos stiftelses styrelse har remissförslagets bestämmelse om dylik gransknings företagande genom ombud ansetts böra utgå. Självfallet både kan och bör Konungens befallningshavande anlita sakkunnigt biträde, där sådant erfordras.

16 och 17 §§.

Dessa paragrafer motsvara remissförslagets 32 och 33 §§. Med anledning av en utav lagrådet gjord anmärkning hava stadgandena omredigerats.

18 §.

Stadgandet motsvarar med mindre jämkning remissförslagets 34 §. Med hänsyn därtill att granskning hos stiftelses styrelse föreslagits skola äga rum allenast då omständigheterna sådant påkalla, hava andra och tredje punkterna i remissförslagets 34 § första stycke ansetts icke böra medtagas.

Den Konungens befallningshavande i andra stycket givna befogenhet lär i regel ej komma att utövas annat än i samband med anhängiggörande av talan, varom här är fråga.

19—23 §§.

Dessa paragrafer motsvara remissförslagets 35, 36, 40 och 41 §§, 42 § första stycket samt 43 och 44 §§. Lagrådets hemställan om visst tillägg till det i remissförslagets 41 § intagna stadgandet har efterkommit.

Vid remissen till lagrådet antyde min företrädare i ämbetet vid motive-
ringen av den mot 20 § svarande 41 § i remissförslaget, att lagförslaget kunde påkalla vissa ändringar i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts rege-
ringsrätt. Genom den föreslagna omläggningen av lagstiftningen lärer behovet av dylika ändringar hava väsentligen minskats. Med de smärre jämkningar, som tilläventyrs alltjämt kunna erfordras, torde utan olägenhet kunna anstå och frågan lämpligen upptagas i samband med den av riksdagen till år 1931 begärda utredningen rörande regeringsrättens omorganisation.

Beträffande övergångsstadgandena har med hänsyn till omfattningen av de föreslagna undantagen från anmälningsplikten övergångstiden för det fall, att stiftaren avlidit före lagens ikraftträdande, ansetts kunna inskränkas till två år.

Kostnaderna för en tillsyn, anordnad i enlighet med remissförslaget, beräknades i remissprotokollet till 25,000 kronor för år. Med den beskärning av programmet, som nu ägt rum särskilt genom ett stort antal mindre stiftelsers undantagande från tillsyn, borttagande av obligatorisk fastställelse av stadgar och inskränkning av inspektionerna hos stiftelserna, tror jag att tillsynen skall kunna, åtminstone i stort sett, fullgöras utan ökning av länsstyrelsernas nuvarande arbetskrafter. Skulle det emellertid visa sig, att på något håll tillsynen kräver ökning av arbetskrafter, torde frågan om anvisande av härför erforderliga medel framdeles komma att anmälas av chefen för socialdepartementet.»

Föredraganden uppläser härefter förslaget till *lag om tillsyn över stiftelser* samt hemställer, att detsamma måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

N. Cervin.